

แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่

นางสาวพรนภา ชนะสุวรรณ

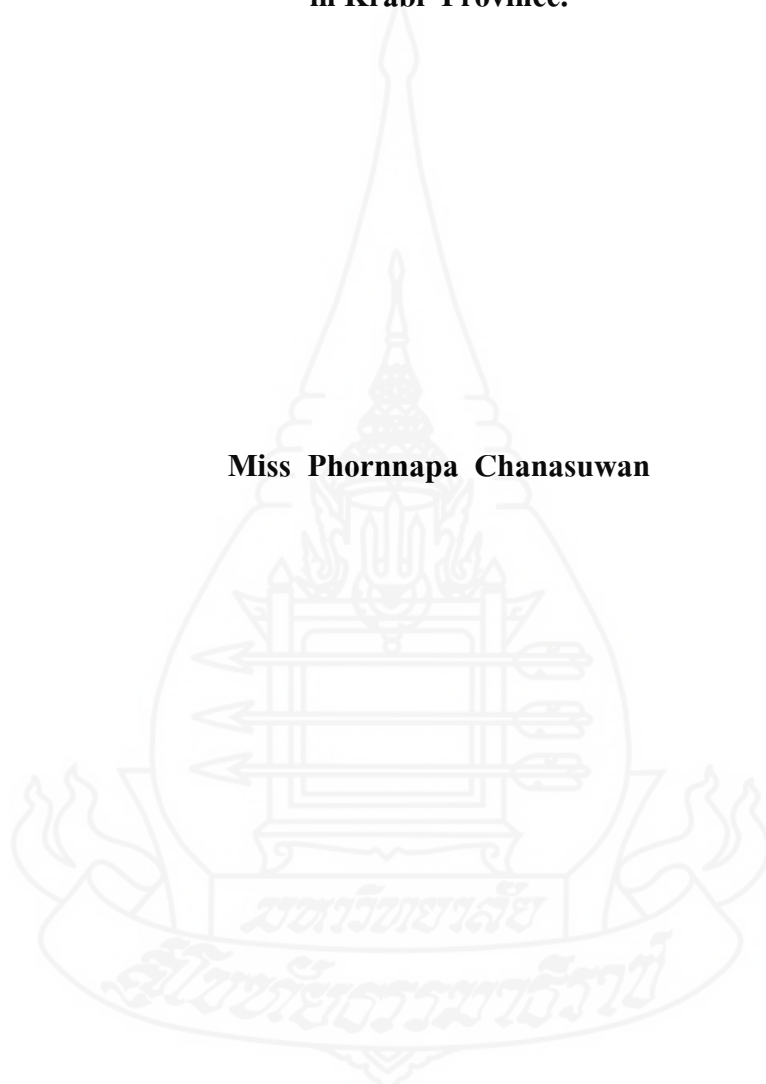

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2562

**Guidelines for Extension of Medicinal Plant Production of Farmer
in Krabi Province.**

Miss Phornnapa Chanasuwan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension and Development

School of Agriculture and Cooperatives
Sukhothai Thammathirat Open University

2019

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่
ผู้วิจัย นางสาวพรนภา ชนะสุวรรณ **รหัสนักศึกษา** 2619002138 **ปริญญา** เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
 (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน
 (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พลสรานู สราญรมย์ **ปีการศึกษา** 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) สภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพรของเกษตรกร 2) ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 4) ปัญหา ข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ 1) เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร และกลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร 8 อำเภอ ในจังหวัดกระบี่ ปี 2562 จำนวน 190 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรทาร์โรว์ ยามาเน่ ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวน 129 ราย ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จัดเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) คัดเลือกผู้แทนกลุ่มเกษตรกรรวม 9 คน ในการสนทนากลุ่มทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรเป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.48 ปี สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.19 คน มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 7.53 ปี มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 20.30 ไร่ พื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1.07 ไร่ รายได้จากการผลิตพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1,418.75 บาท 1) เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 7.60 ชนิด โดยปลูกตะไคร้ ขมิ้น ข่า ตามลำดับ ปลูกบริเวณบ้านแบบผสมผสาน พื้นที่ปลูกเป็นดินร่วน/ร่วนปนทราย ใช้แหล่งน้ำจากน้ำฝน ใช้ปุ๋ยคอก ส่วนใหญ่ไม่ใช้สารเคมีในการทำศัตรูพืช จำหน่ายรูปแบบสด กำหนดราคาโดยเกษตรกร ขายตลาดท้องถิ่น 2) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง แหล่งความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรอยู่ในระดับน้อย โดยได้รับจากสื่อมวลชนมากกว่าสื่ออื่นๆ เกษตรกรมีความคิดเห็นด้านประโยชน์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะประเด็นการรับประทานพืชสมุนไพรเป็นอาหาร 3) การได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรในระดับมากที่สุด มีความต้องการส่งเสริมในด้านความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรในระดับมาก 4) จุดแข็ง พบว่า มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มแปรรูป มีการจัดตั้งกลุ่มเครือข่าย จุดอ่อน พบว่า ขาดความต่อเนื่องการดำเนินงานกลุ่ม ขาดความรู้ ขาดแคลนน้ำ ขาดการเชื่อมโยงตลาด ขาดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ โอกาส พบว่า หน่วยงานสนับสนุนด้านความรู้ และต้นพันธุ์ มีการจัดทำแปลงเรียนรู้ อุปสรรค พบว่า สนับสนุนพันธุ์ไม่ตรงกับความต้องการ การสนับสนุนกลุ่มติดข้อกำหนดด้านระเบียบ ปัญหาเกี่ยวกับการผลิตสมุนไพรอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมการปลูก ได้แก่ ขาดการสนับสนุนต้นพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ บังคับการผลิต ข้อเสนอแนะอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ ด้านการส่งเสริมการปลูก ได้แก่ ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนต้นพันธุ์ พืชสมุนไพรให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร จัดการศึกษาฐานด้านการปลูกและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร แนวทางการส่งเสริม คือ ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลาย การปรับระบบปลูกสมุนไพรร่วมกับพืชอื่นๆ การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม พันธุ์พืช วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร และกลุ่มท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ

คำสำคัญ การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร การปลูกพืชสมุนไพร จังหวัดกระบี่

Thesis title: Guidelines for Extension of Medicinal Plant Production of Farmer in Krabi Province.

Researcher: Miss Phornnapa Chanasuwan; **ID:** 2619002138;

Degree: Master of Agricultural (Agricultural Extension and Development);

Thesis advisors: (1) Bumpen Keowan, Associate Professor;

(2) Ponsaran Saranrom, Associate Professor, **Academic year:** 2019

Abstract

The objectives of this research were to study 1) production and market conditions of medicinal plants of farmers 2) knowledge, knowledge resources, and opinions towards medicinal plants of farmers 3) the extension and extension needs for medicinal plant production of farmers 4) problem, suggestion, internal and external environment, and extension guideline in medicinal plant production of farmers.

The population of this research was 190 farmers who were members of medicinal plant grower group in 8 districts of Krabi in the year 2019. The sample group of 129 people was determined by using Taro Yamane formula with the error value of 0.05 and simple random sampling method. Data was collected by conducting interview and was analyzed by using statistics such as frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, and standard deviation and selected 1 farmer group representative from each group with the total number of 9 people to attend focus group about strength, weakness, opportunity, threat, and extension guideline in medicinal plant production.

The analysis revealed that most of the farmers were female with the average age of 51.48 years and the average household members of 4.19 people. They had the average experience of medicinal plant production of 7.53 years with the average area for medicinal plants production of 1.07 Rai and the income from medicinal plants production of 1,418.75 Baht per month. 1) On average the farmers grew 7.06 types of medicinal plants ranging from lemongrass, cumin, galangal respectively. The plants were grown around the house in a mixed pattern. The area that used to grow the plants was either loam or sandy loam soil and mostly used rain as water resource. Most of the farmers did not use chemical for pest control and sold the fresh produces. They determined the price and sold the products at the local market. 2) The farmers' knowledge about medicinal plant production was at the moderate level, while their knowledge resources in medicinal plant production were at the low level and personal media was their main resource when compared with the other sources of media. The farmers expressed their opinion on the benefits of medicinal plants at the high level especially in the aspect of using medicinal plants as food. 3) Their obtaining the knowledge extension about medicinal plants was at the highest level and the extension needs in the knowledge about medicinal plants were at the high level particularly on the maintenance. 4) Problems regarding medicinal plants production were at the high level especially in the aspect of production extension such as the lack of the support related to plants and seeds as well as production factors. The farmers' suggestion were at the high level especially in the aspect of production extension such as a support in medicinal plants to match the needs of farmers, a support in agricultural equipment, the organization of field trips regarding production and benefits of medicinal plants. Regarding the strength, there was a connection among processing groups and the establishment of the network group. For weakness, it showed that there was a lack of continuity in group operation, a lack of knowledge, a lack of water, a lack of market connection, a lack of materials and equipment. For the opportunity, there was the agency that supports the knowledge and seedlings as well as learning crop. In regards to the unmatched of the seedlings to the needs, the support group was stuck with the regulations. The extension guidelines included the extension of various medicinal plants production, the modification of medicinal plants production system with other plants, the study of the market, the selling extension in the form of group formation, the processing extension and knowledge, the field trip organization, seedlings, materials, equipment, a network connection of medicinal plants production group, and a health tourism group.

Keywords: Extension Guideline, Medicinal Plant Production, Krabi Province

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และได้รับความกรุณาเป็นอย่างสูง จาก ดร.ปริญญารัตน์ ภูศิริ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลสรานู สราญรมย์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไขวิทยานิพนธ์ จนแล้วเสร็จสมบูรณ์ พร้อมทั้งให้กำลังใจ ตลอดเวลาที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ทางด้านวิชาการ และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชที่อำนวยความสะดวกทุกด้าน ซึ่งมีผลทำให้การศึกษาประสบความสำเร็จ พร้อมกันนี้

ขอขอบคุณผู้บังคับบัญชา ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดกระบี่ ที่ให้กำลังใจมาโดยตลอด เพื่อนร่วมงานทุกท่าน และเพื่อนมสธ. รุ่นที่ 20 ที่คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งทุกคนในครอบครัว และสำคัญที่สุดคือเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรจังหวัดกระบี่ ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล ส่งผลให้วิทยานิพนธ์ครั้งนี้บรรลุผลสำเร็จ

ในส่วนที่เป็นคุณค่า และคุณค่าดีที่สามารถอำนวยความสะดวกของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบแด่ครอบครัว คุณพ่อคุณแม่ ตลอดจนคณาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่านที่กรุณาถ่ายทอดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ทางด้านวิชาการตั้งแต่อดีตจนสำเร็จการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

นางสาวพรนภา ชนะสุวรรณ

สิงหาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับความรู้	8
แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	11
แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร	13
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ	18
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม	20
การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมนอก	22
การปลูกพืชสมุนไพร	25
สถานการณ์การปลูกและการส่งเสริมพืชสมุนไพรของไทยและจังหวัดกระบี่	34
บริบทของพื้นที่จังหวัดกระบี่	37
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	42
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	51
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	51
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	53
การเก็บรวบรวมข้อมูล	58

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การวิเคราะห์ข้อมูล	59
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	62
ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร	62
ตอนที่ 2 สภาพการผลิตและการตลาดของพืชสมุนไพร	73
ตอนที่ 3 ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นของเกษตรกร	82
ตอนที่ 4 การได้รับการส่งเสริม และความต้องการส่งเสริมของเกษตรกร	96
ตอนที่ 5 ปัญหา ข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร	101
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	115
สรุปการวิจัย	115
อภิปรายผล	121
ข้อเสนอแนะ	131
บรรณานุกรม	135
ภาคผนวก	140
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย	141
ภาคผนวก ข ประเด็นสนทนากลุ่ม	155
ประวัติผู้วิจัย	158

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.2 ความสัมพันธ์ในรูปแบบ TOWS Matrix.....	24
ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกร	52
ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร	62
ตารางที่ 4.2 สภาพทางสังคมของเกษตรกร	66
ตารางที่ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร	67
ตารางที่ 4.4 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร	73
ตารางที่ 4.5 สภาพการตลาดพืชสมุนไพรของเกษตรกร	80
ตารางที่ 4.6 ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร.....	82
ตารางที่ 4.7 สรุประดับความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร.....	86
ตารางที่ 4.8 แหล่งความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร.....	87
ตารางที่ 4.9 สรุปแหล่งความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร.....	91
ตารางที่ 4.10 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการผลิตพืชสมุนไพร.....	92
ตารางที่ 4.11 สรุปความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการผลิตพืชสมุนไพร.....	95
ตารางที่ 4.12 การได้รับการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร.....	97
ตารางที่ 4.13 ความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร.....	99
ตารางที่ 4.14 สรุปความต้องการส่งเสริมของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร.....	100
ตารางที่ 4.15 ระดับความเป็นปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร.....	102
ตารางที่ 4.16 สรุปปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร	106
ตารางที่ 4.17 ข้อเสนอแนะการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร.....	108
ตารางที่ 4.18 สรุปข้อเสนอแนะการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร.....	110
ตารางที่ 4.19 สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง จุดอ่อน) สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส อุปสรรค) ในการปลูกพืชสมุนไพร.....	112

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ภาพที่ 2.1 แสดงตารางที่ใช้ในการวิเคราะห์	24
ภาพที่ 4.1 ระดับความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร	86
ภาพที่ 4.2 ระดับแหล่งความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร	91
ภาพที่ 4.3 ระดับความคิดเห็นต่อการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร	96
ภาพที่ 4.4 ระดับความต้องการส่งเสริมของเกษตรกร	101
ภาพที่ 4.5 ระดับปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร	107
ภาพที่ 4.6 ระดับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร	111
ภาพที่ 5.1 สรุปข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	133

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันตลาดมีความต้องการใช้สมุนไพรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ ต้องการผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรประเภทต่างๆ ในการดูแลสุขภาพอย่างกว้างขวาง ในทุกระดับ สมุนไพรสามารถเปลี่ยนหรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลากหลาย ความต้องการพืชสมุนไพรจึงมีเพิ่มขึ้นด้วย จึงเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในการส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะปลูกพืชสมุนไพรในแต่ละชุมชน เพื่อช่วยกระจายโอกาส สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน

กระทรวงสาธารณสุข (2559, น.3) รายงานว่าประเทศไทยมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรเพื่อวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย ทั้งเพื่อเป็นเครื่องประกอบอาหารคาว-หวาน เป็นยารักษาโรค และการดูแลสุขภาพของประชาชนในชุมชนโดยอาศัยศาสตร์การแพทย์พื้นบ้าน เป็นผลิตภัณฑ์ในการดูแลรักษาความสวยความงาม รักษาบาดแผล หรือแม้แต่เป็นยาอายุวัฒนะ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์พร้อมไปด้วยทรัพยากรทางชีวภาพ โดยมีพืชสมุนไพรอยู่ในประเทศประมาณ 11,625 ชนิด ซึ่งประมาณ 1,800 ชนิด หรือร้อยละ 15.5 ของทั้งหมด มีการนำมาใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ

กระทรวงสาธารณสุข (2559, น.1) รายงานว่ารัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสมุนไพรไทยซึ่งเป็นภูมิปัญญาและทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ จึงได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนการพัฒนาคือเป็นระบบอย่างยั่งยืน โดยคณะกรรมการอำนวยการ และคณะกรรมการยกร่างแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ.2560-2564 มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและรักษาภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าที่เกี่ยวกับสมุนไพรไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการผลิตและการใช้ประโยชน์สมุนไพรไทยอย่างมีคุณภาพ เต็มประสิทธิภาพ และครบวงจร ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของสมุนไพรไทย และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของไทย

กรมส่งเสริมการเกษตรมีความเกี่ยวข้องในส่วนต้นน้ำการผลิตตามแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทยฉบับที่ 1 พ.ศ.2560 – 2564 ด้านแผนส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรที่มีศักยภาพตามความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ มาตรการที่ 1 การจัดการห่วงโซ่อุปทานแผนงานที่ 1 ส่งเสริมการปลูกและแปรรูปสมุนไพรอย่างมีคุณภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพรให้มีกระบวนการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้เกษตรกรต้องได้รับทราบสถานการณ์การผลิต การตลาดที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมช่องทางการตลาดเกิดเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้เกิดความยั่งยืนในอาชีพต่อไป

กรมส่งเสริมการเกษตร (2558) รายงานสถานการณ์การผลิตพืชสมุนไพรของประเทศไทยพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรมีจำนวน 9,015 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนผลิตพืชสมุนไพร และวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร เพื่อเพิ่มมูลค่าหลากหลายประเภท แหล่งผลิตพืชสมุนไพรกระจายทั่วประเทศ จากรายงานข้อมูลภาวะการผลิตพืชปี 2557 พื้นที่ปลูกสมุนไพรเป็นการค้า รวม 34,936 ไร่ ผลผลิตรวม 295,304 ตัน พืชสมุนไพรที่มีรายงานเนื้อที่การเพาะปลูก ได้แก่ กระเจี๊ยบแดง กระจ่างดำ กระจ่าง ขมิ้นชัน คำฝอย ชุมเห็ดเทศ ตะไคร้หอม บัวบก พูลกวาว ไพล เพชรสังฆาต ดิปลี ฟ้าทะลายโจร มะระขี้นก ว่านชัมมดลูก ว่านหางจระเข้ หญ้าหวาน จันทน์เทศ พริกไทย ส้มแขก มะแขว่น พลู และสมุนไพรอื่นๆ ในภาพรวมพบว่า พื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรเป็นการค้ามีแนวโน้มลดลง เมื่อเทียบกับปี 2556 มีรายงานพื้นที่ปลูกรวม 42,553 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ปลูกลดลงในปี 2557 ร้อยละ 18 โดยผลกระทบจากเกษตรกรมีทางเลือกในการผลิตพืชอื่นๆ และการขาดความชัดเจนเรื่องตลาดสมุนไพร ประกอบกับการผลิตพืชสมุนไพรส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะพืชผสมผสานในครัวเรือนมากกว่าการผลิตระบบการค้า

สำนักงานเกษตรจังหวัดกระบี่ (2562) รายงานสถานการณ์การผลิตพืชสมุนไพรของจังหวัดกระบี่ว่า สมุนไพรที่ปลูก ได้แก่ ขมิ้น พริกไทยดำ ข่า ตะไคร้ มะรุม เสลดพังพอน ตะไคร้ ว่านหางจระเข้ ดาวอินคา มะกรูด รวงจืด พริก ว่านชัมมดลูก เป็นต้น การผลิตสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ ยังมีชนิด ปริมาณ และคุณภาพของผลผลิตไม่ตรงตามความต้องการของตลาด เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ ทักษะในการผลิต การจัดการผลผลิต การควบคุมคุณภาพ การบริหารจัดการ และการเพิ่มมูลค่า ตลอดจนขาดการเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้า ผู้บริโภค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จึงมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรขึ้น เพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้านต่างๆ แบบครบวงจร และเกิดประโยชน์โดยตรง ให้มีคุณค่าเป็นที่รู้จักเป็นที่นิยมของประชาชนและนักท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นการส่งเสริมภาคการเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน เพื่อยกระดับเป็นเมืองสมุนไพรครบวงจรต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าว และประกอบกับยังไม่มีการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในจังหวัดกระบี่ จึงจำเป็นต้องศึกษาการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพื่อทราบถึงสถานการณ์การผลิตและการตลาดพืชสมุนไพร การได้รับการส่งเสริมความต้องการส่งเสริม ปัญหา ข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง จุดอ่อน) สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส อุปสรรค) ตลอดจนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพรของผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรให้เหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- 2.2 เพื่อศึกษาความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษาการได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหา ข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรที่เป็นสมาชิกกลุ่มการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา 2) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอเมืองกระบี่ 3) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรอำเภอเหนือคลอง 4) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอคลองท่อม 5) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอลำทับ 6) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอเกาะลันตา 7) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอเขาพนม 8) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภออ่าวลึก 9) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอปลายพระยา

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพร การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร และศึกษาปัญหาข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง จุดอ่อน) สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส อุปสรรค) และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลา 1 ปี และได้เก็บรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในจังหวัดกระบี่ ระหว่างเดือนเมษายน ถึง เดือนพฤษภาคม 2563

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ให้ความหมายของศัพท์ที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

5.1 สมุนไพร หมายถึง พืชที่สามารถนำมาใช้ปรุงอาหารหรือเป็นเครื่องยา รวมถึงการส่งเสริมสุขภาพและการรักษาโรคที่เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรปลูกในพื้นที่จังหวัดกระบี่

5.2 เกษตรกร หมายถึง ผู้เพาะปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดกระบี่ เป็นสมาชิกกลุ่มการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร และกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรจังหวัดกระบี่

5.3 กลุ่มเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในจังหวัดกระบี่ ที่มีการรวมกลุ่มและจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร จำนวนทั้งสิ้น 9 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา 2) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอเมืองกระบี่ 3) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอเหนือคลอง 4) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอคลองท่อม 5) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอลำทับ 6) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอเกาะลันตา 7) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอเขาพนม 8) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภออ่าวลึก 9) กลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอปลายพระยา

5.4 ความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพรในด้านการเตรียมการก่อนการปลูกพืชสมุนไพร การปลูกพืชสมุนไพร การดูแลรักษาพืชสมุนไพร การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชสมุนไพร และการปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร

5.5 แหล่งความรู้ หมายถึง แหล่งที่เกษตรกรได้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรจากแหล่งประเภทต่างๆ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อสารมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกิจกรรม และสื่อออนไลน์

5.6 ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นต่อการผลิตพืชสมุนไพรในด้านการปลูก ด้านการดูแลรักษา ด้านการตลาด ด้านประโยชน์ และด้านอื่นๆ

5.7 การผลิต หมายถึง จำนวนชนิดสมุนไพรที่ปลูก สมุนไพรที่ปลูก แหล่งที่มาของพันธุ์พืชสมุนไพร ลักษณะพื้นที่ที่ปลูก สภาพพื้นที่การปลูก ลักษณะ/ระบบการปลูก ลักษณะดินที่ปลูก การเตรียมดิน ความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน การวิเคราะห์ดิน การปรุงดิน แหล่งน้ำที่ใช้ วิธีการให้น้ำ การใช้ปุ๋ย การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช การคัดคุณภาพผลผลิต การรักษาคุณภาพผลผลิต การรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร

5.8 การตลาด หมายถึง รูปแบบการจำหน่าย การกำหนดราคา และลักษณะการจำหน่ายพืชสมุนไพรของเกษตรกร

5.9 การได้รับการส่งเสริม หมายถึง การได้รับส่งเสริมของเกษตรกรกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร ได้แก่ ดันพันธุ์พืชสมุนไพร เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม งบประมาณ บัณฑิตผลิตทางการเกษตร สื่อแผ่นพับ

5.10 **ความต้องการส่งเสริม** หมายถึง ความต้องการส่งเสริมของเกษตรกรในการปลูกพืชสมุนไพร ได้แก่ ต้นพันธุ์พืชสมุนไพร เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม งบประมาณ ปัจจัยผลิตทางการเกษตร สื่อแผ่นพับ

5.11 **ปัญหา** หมายถึง ปัญหาของเกษตรกรด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านการปลูก ด้านการตลาด ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร และด้านอื่นๆ

5.12 **ข้อเสนอแนะ** หมายถึง ข้อเสนอแนะของเกษตรกรด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านการตลาด ด้านการใช้ประโยชน์ และด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

5.13 **แนวทางการส่งเสริม** หมายถึง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการส่งเสริม และด้านการตลาด

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในจังหวัดกระบี่

6.2 เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานพัฒนาการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

6.3 เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่อื่นๆ

6.4 เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายในการดำเนินงานด้านการผลิตพืชสมุนไพร

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในจังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้กำหนดกรอบแนวคิด ตัวแปรของการศึกษา และการกำหนดประเด็นคำถามในการสร้างเครื่องมือการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยสาระสำคัญ 10 ส่วน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้
 2. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
 3. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร
 4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ
 5. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม
 6. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก
 7. การปลูกพืชสมุนไพร
 8. สถานการณ์การปลูกและการส่งเสริมพืชสมุนไพรของไทยและจังหวัดกระบี่
 9. บริบทของพื้นที่จังหวัดกระบี่
 10. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้

แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ประกอบด้วย ความหมายของความรู้ ประเภทของความรู้ ระดับของความรู้ และเครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินความรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ความหมายของความรู้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้ความหมายของความรู้ หมายถึง สิ่งที่ตั้งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ

ภรณ์ ต่างวิวัฒน์ (2554, น.8) ได้อธิบายความหมายของความรู้ว่า ความรู้เป็นสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด ชัดเจน เปรียบเทียบ เลือกรู้ เชื่อมโยง และบูรณาการกับความรู้และประสบการณ์เดิมผนวกกับความรู้อื่น เกิดการประสานประสานระหว่างสถานการณ์ ค่านิยม ความรู้ในบริบท และความรู้แจ้งจนเกิดเป็นความเข้าใจ เชื่อถือได้ และพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้นหรือนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ ได้โดยไม่จำกัดช่วงเวลาซึ่งความรู้เหล่านี้เมื่อนำไปใช้จะไม่หมดหรือสึกหรอ แต่จะยิ่งออกมามากยิ่งขึ้น

วิจารณ์ พานิช (อ้างถึงในเบญจมาศ อยู่ประเสริฐ 2560) ได้อธิบายว่า ความรู้มาจากการจัดระบบ และตีความสารสนเทศตามบริบท และสารสนเทศก็มาจากการประมวลข้อมูล ทั้งนี้ ความรู้จะไม่มีประโยชน์ถ้าไม่นำไปสู่การกระทำหรือการตัดสินใจ

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าความรู้คือสิ่งที่ผ่านกระบวนการคิด การศึกษา การค้นคว้า ประสบการณ์ รวมกับความรู้อื่น เกิดเป็นความเข้าใจพัฒนานำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปหรือตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ ได้ โดยความรู้จะไม่มีประโยชน์ถ้าไม่นำไปสู่การกระทำ

1.2 ประเภทของความรู้

ภรณ์ ต่างวิวัฒน์ (2554, น.11) ได้อธิบายการจำแนกประเภทของความรู้ตามลักษณะการปรากฏของความรู้ มี 2 ประเภท ดังนี้

1) *ความรู้ชัดแจ้ง* หรือความรู้ที่ปรากฏ เป็นความรู้ที่มีลักษณะเด่นชัด เป็นทฤษฎีความรู้ที่บุคคลสร้างขึ้นและสามารถแสดงออกมาผ่านภาษาที่เหมาะสมได้โดยการพูด/บอกกล่าว แสดงอาการให้ปรากฏแก่ผู้อื่น และอาจถูกบันทึกลงเป็นสารสนเทศ บางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

2) *ความรู้ฝังลึก* หรือความรู้แฝงเร้น เป็นความรู้ที่ไม่ได้มีอยู่ในตำรา แต่เป็นทักษะหรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่ฝังอยู่ในคน ไม่ได้ถอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร และตัวเจ้าของความรู้เองก็อาจไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่าตนมีความรู้นั้นอยู่ เนื่องจากความรู้ฝังลึกนี้เป็นทักษะหรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่ได้มาจากการกระทำและประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนาน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ประเภทของความรู้มีความรู้ชัดแจ้ง และความรู้ฝังลึก โดยความรู้ชัดแจ้งเป็นความรู้ที่เด่นชัดแสดงออกผ่านภาษาโดยการพูด กล่าวแก่ผู้อื่น ส่วนความรู้ฝังลึกเป็นความรู้เฉพาะตัวของบุคคลไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย

1.3 ระดับของความรู้

สามารถแบ่งได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่

- 1) *ความรู้เชิงทฤษฎี* เป็นความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง รู้ว่าอะไรเป็นอะไรซึ่งจำมาได้จากความรู้ชัดแจ้ง
- 2) *ความรู้เชิงปฏิบัติและเชิงบริบท* เป็นความรู้ที่เชื่อมโยงกับโลกความเป็นจริงภายใต้สภาพความเป็นจริงที่ซับซ้อน
- 3) *ความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผล* เป็นความรู้เชิงเหตุผลในระดับที่อธิบายเหตุผลได้ว่าทำไมความรู้นั้นๆ ใช้ได้ผลในบริบทหนึ่ง และไม่ได้ผลในอีกบริบท และนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น
- 4) *ความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ* เป็นความรู้ในลักษณะของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ซับซ้อนมาจากภายในตนเองจะเป็นผู้ที่สามารถสกัด ประมวล วิเคราะห์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ กับความรู้ที่ตนเองได้รับมาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาได้

สรุปได้ว่า ระดับความรู้แบ่งเป็นระดับ คือ ความรู้เชิงทฤษฎี เป็นความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความรู้เชิงปฏิบัติและเชิงบริบทเป็นความรู้ที่เชื่อมโยงกับโลกความเป็นจริง ความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผลเป็นความรู้เชิงเหตุผลในระดับที่อธิบายเหตุผลได้ และความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ เป็นความรู้ในแบบความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองกับความรู้ที่ตนเองมี สร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่

1.4 เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินความรู้

สมชาย รัตนทองคำ (2556, น.146-149) ได้กล่าวถึงเครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินความรู้ ดังนี้

1.4.1 แบบทดสอบ คือชุดของคำถามที่นำไปใช้ให้ผู้สอบตอบสนองออกมา ชุดของสิ่งเร้านี้มักอยู่ในรูปของข้อคำถามซึ่งอาจให้เขียนตอบ แสดงพฤติกรรม ให้พูดออกทางวาจาก็ได้ ทำให้สามารถวัดได้ สังเกตได้ และนำไปสู่การแปลความหมายได้

1.4.2 แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า เป็นชุดของคำถามที่เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สร้างขึ้นเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ความรู้ลึก ความเชื่อ และความสนใจต่างๆ

การตอบกระทำโดยให้ผู้ตอบหรือผู้สังเกตประเมินค่าของคุณลักษณะออกมาเป็นระดับต่างๆ มากน้อยตามปริมาณของความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แสดงออก มาตรฐานประมาณค่าที่นิยมใช้และสร้างได้ง่ายคือ มาตรฐานประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert rating scale) และมาตรฐานประมาณค่าแบบซีแมนติกดิฟเฟอเรนเชียล (Semantic differential rating scale)

1.4.3 แบบสำรวจรายการ คล้ายมาตรฐานประมาณค่าของลิเคิร์ต ในส่วนที่เป็นคำตอบไม่กำหนดค่าระดับความรู้สึกว่ามีมากน้อยเพียงไร แต่เป็นการตอบเพียง 2 ตัวเลือกว่า มี-ไม่มี, ใช่-ไม่ใช่ เป็นต้น

1.4.4 แบบวัดเชิงสถานการณ์ เป็นแบบวัดที่สอบถามถึงแนวคิด ความรู้สึก หากอยู่ในสถานการณ์สมมติใดๆ ที่ผู้ออกข้อสอบสร้างขึ้น

1.4.5 แบบสังเกต โดยการใช้ประสาทสัมผัสของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินได้สังเกตพฤติกรรมที่สนใจในตัวผู้ถูกวัด

จากที่กล่าวมาข้างต้น การวัดความรู้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แบบวัดความรู้เป็นแบบสอบถามแบบมาตรฐานประมาณค่า โดยใช้วิธีลิเคิร์ตสเกล (Likert scale) คือ กำหนดคะแนนเป็น 5 ระดับ ได้แก่ระดับมากที่สุด มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน ระดับมากมีค่าเท่ากับ 4 คะแนน ระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3 คะแนน ระดับน้อยมีค่าเท่ากับ 2 คะแนน และระดับน้อยที่สุดมีค่าเท่ากับ 1 คะแนน

2. แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น ประกอบด้วย ความหมายของความคิดเห็น และวิธีการวัดความคิดเห็น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ความหมายความคิดเห็น

บุญเรียง ขจรศิลป์ (2534, น. 78) กล่าวว่าความคิดเห็น เป็นการแสดงออกทางวาจาของเจตคติการที่บุคคลกล่าวว่าเรามีความเชื่อ หรือความรู้สึกเป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลซึ่งการวัดความคิดเห็นของบุคคลเป็นสิ่งที่เป็นไปได้

สงวน คำரச (2551, น. 25) กล่าวว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกโดยการพูด เขียน ความเชื่อ ค่านิยมของบุคคล ความคิดเห็นไม่เหมือนทัศนคติตรงที่ไม่จำเป็นต้องแสดงความรู้ อารมณ์ หรือการแสดงพฤติกรรม ดังนั้นบุคคลถ้าไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีบุคคลใด ทราบเลยว่า บุคคลนั้นมีทัศนคติความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่าความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางการพูด การเขียน ของบุคคล หากบุคคลไม่แสดงความคิดเห็น โดยการพูด การเขียนก็จะไม่ทราบว่าบุคคลนั้นมีความเชื่อ เป็นเช่นใด

2.2 วิธีการวัดความคิดเห็น

วัลลภ รัฐนัตรานนท์ (2545, น. 102-117) ได้กล่าวถึงการวัดว่ามาตรวัดเจตคติหรือ ทัศนคติหรือความคิดเห็นที่นิยมใช้ มี 4 วิธี คือ

2.2.1 วิธีคิดแบบสเกลวัดความต่างทางศัพท์ (S-D Scale = Semantic differential scale) เป็นวิธีวัดทัศนคติหรือความคิดเห็น โดยอาศัยคุณสมบัติที่มีความหมายตรงกันข้าม

2.2.2 วิธีลิเคิร์ตสเกล (Likert scale) เป็นวิธีสร้างมาตรวัดทัศนคติหรือความคิดเห็นที่ นิยมกันมากที่สุดเพราะเป็นวิธีสร้างมาตรวัดที่ง่ายประหยัดเวลา ผู้ตอบแบบสามารถแสดงทัศนคติ ในทางที่ชอบหรือไม่ชอบ อาจมีคำตอบให้เลือก 5 หรือ 4 คำตอบ และให้คะแนน 5 4 3 2 1 หรือ +2 +1 0 -1 -2 ตามลำดับ

2.2.3 วิธีกัทแมนสเกล (Guttman scale) เป็นวิธีสร้างมาตรวัดทัศนคติหรือความคิดเห็น ในแนวเดียวกันและสามารถจัดอันดับทัศนคติสูง-ต่ำ แบบเปรียบเทียบต่ำสุดหรือสูงสุด และแสดงถึง การสะสมของข้อความคิดเห็น

2.2.4 วิธีเทอร์สโตนสเกล (Thurstone scale) เป็นวิธีการสร้างมาตรวัดออกเป็นปริมาตร แล้วเปรียบเทียบตำแหน่งความคิดหรือทัศนคติไปในทางเดียว และเสมือนว่าเป็น Scale ที่มีช่วงห่างกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น การวัดความคิดเห็นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แบบวัดความ คิดเห็นเป็นแบบสัมพัทธ์ โดยใช้วิธีลิเคิร์ตสเกล (Likert scale) คือ กำหนดคะแนนเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ระดับมากที่สุด มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน ระดับมากมีค่าเท่ากับ 4 คะแนน ระดับปานกลาง มีค่าเท่ากับ 3 คะแนน ระดับน้อยมีค่าเท่ากับ 2 คะแนน และระดับน้อยที่สุดมีค่าเท่ากับ 1 คะแนน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรประกอบด้วย ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร ความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร รูปแบบการส่งเสริมการเกษตร และวิธีการส่งเสริมการเกษตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความหมายการส่งเสริมการเกษตร

ท่านอง สิงคาลวนิช (อ้างถึงในพจนานุกรมศัพท์ อังคะสิทธิ์ 2561) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรว่าเป็นการถ่ายทอดหรือเผยแพร่บริการความรู้และประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับการเกษตรไปสู่เกษตรกร ตลอดจนให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อความเข้าใจในปัญหาต่างๆ เกษตรกรสามารถนำไปพิจารณาและปฏิบัติยังผลให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและเพิ่มรายได้

ดิเรก ฤกษ์หรรษา (อ้างถึงในพจนานุกรมศัพท์ อังคะสิทธิ์ 2561) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมการเกษตรว่า “การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการในการให้การศึกษาของโรงเรียนรวมไปถึงบริการแก่บุคคลเป้าหมายที่เป็นเกษตรกรและครอบครัว โดยบุคคลเป้าหมายสามารถเรียนรู้ โดยการกระทำด้วยตนเอง เพื่อให้บรรลุผลของการกินดีอยู่ดีของชุมชนโดยส่วนรวมทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาประชาชนในชุมชน”

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปความหมายของ การส่งเสริมการเกษตร คือ การถ่ายทอด เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร ไปสู่เกษตรกรหรือบุคคลเป้าหมาย โดยเกษตรกรสามารถเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนได้

3.2 ความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร

พจนานุกรมศัพท์ อังคะสิทธิ์ (2561, น.4-19 - 4-20) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร ไว้ดังนี้

3.2.1 การเกษตรเป็นพื้นฐานของการผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชากรของโลก และเป็นแหล่งสำคัญในการสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศ ปัจจุบันประชากรของโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น โลกจำเป็นต้องอาศัยความมั่นคงทางอาหาร และต้องมีการพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตที่เหมาะสม และคุ้มค่ากับการลงทุนการผลิต จึงจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาเทคโนโลยีผสมผสานกับ

ภูมิปัญญาเกษตรกร การส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทในการเป็นส่วนประสานเชื่อมโยง และถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีไปสู่การพัฒนาได้อย่างดียิ่ง

3.2.2 การพัฒนาความรู้แก่เกษตรกร โดยเฉพาะการสร้างความรู้ความเข้าใจในการผลิต โดยการพัฒนาความรู้ผสมผสานกับภูมิปัญญาของตนเอง และมีความสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และต้นทุนของการผลิต

3.2.3 การพัฒนารายได้ และสภาวะเศรษฐกิจของเกษตรกร และครอบครัวตลอดจนชุมชน ชนบท และประเทศไทย ผลของการส่งเสริมการเกษตรทำให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.4 การพัฒนาชีวิตและครอบครัวเกษตรกร เกษตรกรและครอบครัวเป็นเป้าหมายของการพัฒนาในชนบท การส่งเสริมการเกษตรจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้อยู่ในสภาวะที่ดีที่สุด

3.2.5 การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการเกษตรที่ดีย่อมจะต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด เหมาะสม และคุ้มค่า

3.2.6 การพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะประเทศเกษตรกรรม จำเป็นต้องอาศัยการเกษตรเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ หากประชากรได้รับการพัฒนาที่ดีมีสภาวะเศรษฐกิจ สังคมที่ดีมีความมั่นคงย่อมสะท้อนต่อผลของการพัฒนาประเทศ

จากข้างต้น ความสำคัญของการส่งเสริมการเกษตรเป็นการพัฒนาความรู้ให้เกษตรกรเป็นการเชื่อมโยงการถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีการผลิต เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้มีคุณภาพ และคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรให้มีความคุ้มค่าให้กับเกษตรกรเพื่อเกิดการพัฒนารายได้ เมื่อเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศ

3.3 รูปแบบการส่งเสริมการเกษตร

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2561, น.37-40) ได้กล่าวถึงรูปแบบการส่งเสริมการเกษตรไว้ดังนี้

3.3.1 รูปแบบการส่งเสริมการเกษตรโดยทั่วไป

1) การส่งเสริมรูปแบบอย่างเป็นทางการ เป็นการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในลักษณะวันต่อวันเป็นปกติของการปฏิบัติตามระเบียบราชการ บริหารจัดการโดยรัฐบาลส่วนกลาง

2) การส่งเสริมในรูปแบบของการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน มุ่งพัฒนาเกษตรกรให้มีความสามารถในการเพิ่มผลผลิต มุ่งให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมได้ใกล้ชิดกับเกษตรกร โดยการเยี่ยมเยียนและให้คำแนะนำ และนำปัญหามาสู่การแก้ไขอย่างเป็นระบบ

3) การส่งเสริมการเกษตร โดยสถาบันการศึกษา เป็นการส่งเสริมในรูปแบบของการดำเนินการโดยมหาวิทยาลัย โดยจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบในงานส่งเสริมการเกษตร

3.3.2 รูปแบบการส่งเสริมทางเลือก สรุปลักษณะสำคัญได้ดังนี้

1) การส่งเสริมมุ่งพัฒนาผลผลิตการเกษตรเฉพาะอย่าง การส่งเสริมในรูปแบบนี้เป็นการมุ่งการผลิตเป็นสำคัญ การส่งเสริมจะเน้นเทคโนโลยีการผลิตเพื่อผลผลิต

2) การส่งเสริมการเกษตรแบบมีส่วนร่วม เป็นการส่งเสริมที่คาดว่าเกษตรกรจะมีภูมิปัญญาในการทำการเกษตรเกี่ยวกับการผลิตผลผลิตทางการเกษตร โดยเกษตรกรจะมีโอกาสได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากความรู้ใหม่ เพื่อผนวกเข้ากับสิ่งที่เขารู้แต่เดิมนั้น และความหวังว่าการส่งเสริมการเกษตรจะสำเร็จ และมีประสิทธิภาพได้โดยความร่วมมือของเกษตรกร

3) การส่งเสริมในรูปแบบของโครงการ เป็นการมุ่งที่จะดำเนินการส่งเสริมที่ต้องการเวลาที่รวดเร็วดำเนินการโดยองค์กรของรัฐ การส่งเสริมจะไม่มุ่งเฉพาะผลกระทบต่อผลผลิตหรือการพัฒนาเกษตรกรในชนบทในเวลาที่กำหนด และผลสำเร็จจะมุ่งไปยังการเสนอโครงการเข้าสู่การพัฒนาในพื้นที่เฉพาะตามเวลากำหนด

4) การส่งเสริมในรูปแบบของการพัฒนาระบบฟาร์ม เป็นรูปแบบของการส่งเสริมที่มุ่งจะใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมกับเกษตรกร โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย

5) การส่งเสริมในรูปแบบของการร่วมรับผิดชอบในค่าใช้จ่าย การส่งเสริมรูปแบบนี้เป็นการคาดหมายว่าการดำเนินการส่งเสริม และถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาผลผลิตจะเหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่นนั้น โดยสามารถจะตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นของเกษตรกรได้โดยค่าใช้จ่ายในการดำเนินการจะเป็นภาระของท้องถิ่นในส่วนหนึ่งด้วย

6) การส่งเสริมและพัฒนากิจการเกษตรแบบพันธะสัญญา การส่งเสริมในรูปแบบที่สามารถสร้างความมั่นใจต่อเกษตรกรผู้ผลิต โดยผู้ส่งเสริมจะเป็นฝ่ายเอกชนที่สนับสนุนการผลิตแก่เกษตรกรผู้ผลิตทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ และการรับซื้อผลผลิต

3.4 วิธีการส่งเสริมการเกษตร

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์ (2561, น.41-51) ได้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมการเกษตรว่า เป็นกระบวนการของการนำความรู้วิชาการและเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกร เป็นลักษณะของการถ่ายทอดซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นวิธีการสอนหรือฝึกอบรมวัตถุประสงค์มุ่งที่จะให้เกษตรกรสามารถสร้างความสนใจ ความรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้จำเป็นต้องมีปัจจัยเงื่อนไข

ประกอบของแต่ละวิธีการ หรือจะเรียกว่าเทคนิควิธีก็ได้ และยังมีปัจจัยเกี่ยวกับผู้ถ่ายทอดหรือเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมด้วย จึงจะสามารถวัดประสิทธิภาพของแต่ละวิธีได้

3.4.1 วิธีการส่งเสริมการเกษตรโดยอิงบุคคลเป้าหมายเป็นเกณฑ์

1) วิธีการส่งเสริมแบบบุคคลต่อบุคคล เป็นการถ่ายทอดความรู้ไปสู่เกษตรกร โดยตรงเป็นรายบุคคล เกษตรกรมีโอกาสโดยตรงที่จะปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม มีหลายวิธี ได้แก่

(1) การเยี่ยมไร่นาและบ้านของเกษตรกร เป็นการส่งเสริมที่เจ้าหน้าที่จะไป พบปะรับฟังปัญหา และถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรถึงฟาร์มหรือไร่

(2) เกษตรกรผู้รับการส่งเสริมมาติดต่อที่สำนักงาน เพราะเกษตรกรมีความ สนใจและเชื่อว่าเจ้าหน้าที่จะให้ข่าวสารหรือความรู้ได้

(3) การติดต่อทางโทรศัพท์ จะสามารถช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาได้ รวดเร็ว ลดเวลา และระยะทางในการติดต่อสื่อสารได้

(4) การติดต่อกันทางจดหมายส่วนตัว ผู้รับการส่งเสริมอาจเขียนจดหมายถึง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเมื่อเกิดปัญหาและต้องการคำตอบ

(5) การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพบเกษตรกร โดยบังเอิญตาม ถนนหรือในหมู่บ้าน เพื่อพูดคุยซักถามปัญหา

2) วิธีการส่งเสริมโดยกลุ่มบุคคล ได้แก่

(1) การประชุมกลุ่ม เป็นวิธีการที่ช่วยในการถ่ายทอดข่าวสารความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ต่างๆ ระหว่างทุกคนที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้เข้าประชุมได้มีโอกาส ปรีกษาหารือนำไปสู่การใช้ความคิดและการปฏิบัติร่วมกัน

(2) การฝึกอบรม จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความชำนาญเกี่ยวกับ เรื่องใดเรื่องหนึ่งจนกระทั่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตาม วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้นๆ

(3) การสาธิต เป็นการส่งเสริมแบบกลุ่มที่ใช้การบรรยายประกอบการแสดง ทำให้ผู้เรียนรู้ “ได้ฟัง” และ “ได้เห็น” ไปพร้อมกัน

(4) การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เป็นวิธีการที่เพิ่มความรู้และประสบการณ์ ให้แก่ผู้รับการส่งเสริมได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ร่วมศึกษาและดูงานจะมีโอกาสได้พบเห็นผลงานของผู้อื่น ที่ได้ทำสำเร็จแล้วซึ่งมีผลในการเพิ่มความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ศึกษาดูงานได้ยอมรับสิ่งใหม่และนำไปปฏิบัติ

3) การส่งเสริมแบบมวลชน ได้แก่

- (1) เอกสารหรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่
- (2) ภาพโฆษณาหรือโปสเตอร์ เป็นแผ่นกระดาษที่มีความสวยงาม และมีข้อความง่ายๆ สั้น กระชับ ผู้พบเห็นมองเห็นได้แต่ไกล สะดุดความสนใจให้สิ่งที่ควรทราบได้ทันที
- (3) หนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ที่มีกำหนดออกเป็นประจำสม่ำเสมอ
- (4) วิทยุ เป็นสื่อมวลชนที่ให้ข่าวได้เร็วที่สุด และส่งข่าวแพร่กระจายได้ไกล
- (5) โทรทัศน์ ผู้ชมรายการสามารถฟังเสียงและเห็นภาพไปพร้อมกัน
- (6) ภาพยนตร์ นับเป็นสื่อที่ใช้ได้ดีในการส่งเสริม อาจจัดภาพยนตร์ประเภทให้ความรื่นรมย์ ดึงดูดความสนใจ กระตุ้นให้คนร่วมกันจำนวนมากก่อน
- (7) การจัดนิทรรศการ การใช้อุปกรณ์เพื่อการถ่ายทอด และเผยแพร่งานเพื่อการศึกษาและโฆษณาต่อหมู่คนจำนวนมาก

3.4.2 การส่งเสริมโดยอิงวัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์ ได้แก่

- 1) การส่งเสริมโดยการเลือกการส่งเสริมเพียงเรื่องเดียว
- 2) การส่งเสริมโดยเลือกเรื่องส่งเสริมหลายๆ เรื่องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องพร้อมกัน
- 3) การส่งเสริมโดยการเลือกเรื่องทั้งหมดเกี่ยวกับฟาร์มและบ้านเรือน
- 4) การส่งเสริมโดยการเลือกท้องที่ใดท้องที่หนึ่งเป็นเป้าหมายในลักษณะเฉพาะ

3.4.3 วิธีการส่งเสริมโดยอิงเจ้าหน้าที่เป็นเกณฑ์ ได้แก่

- 1) การใช้ Change Agent ที่มีความรู้แบบกว้าง โดยถ่ายทอดแบบกว้างๆ หรือทั่วไป ไม่เป็นรายวิชาหรือเฉพาะอย่าง
- 2) การใช้ทีมนักวิชาการ กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา เช่น พืช ปศุสัตว์ สัตว์ การจัดฟาร์ม เข้าไปในหมู่บ้านเป็นทีม
- 3) การใช้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พัฒนาการ เข้าไปร่วมกันทำงานประสานงานกันในการพัฒนาการเกษตร
- 4) การใช้เจ้าหน้าที่เป็นสื่อมวลชน โดยการนำเอาสื่อมวลชนต่างๆ เช่น วิทยุหรือสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และอื่นๆ มาเป็นตัวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

3.4.4 วิธีการส่งเสริมโดยอิงเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเกณฑ์ วิวัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ การพัฒนาคอมพิวเตอร์การสื่อสารทางไกล การใช้ระบบดาวเทียม และการวิวัฒนาการส่งข้อมูลผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์จะเพิ่มประสิทธิภาพการถ่ายทอดมากที่สุด และเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะปัจจุบันมีเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านระบบ Internet และผ่านโทรศัพท์มือถือ

smart phone อันจะเป็นผลต่อการพัฒนาความรู้แก่เกษตรกรได้อย่างรวดเร็วเหมาะสมอีกด้วย โดยเฉพาะการจัดกลุ่มไลน์เฉพาะ, อีเมลล์ และเฟสบุ๊ค ที่สามารถจะส่งข่าวสารความรู้และแนวทางปฏิบัติตามสถานการณ์และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนได้ การส่งเสริมได้ทั้ง 2 ทาง โดยเฉพาะการส่งบทเรียนรู้คำแนะนำ ปรัชญา และการดำเนินการทางการเกษตรผ่านคลิปประกอบเสียง ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมสามารถดำเนินการอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

3.4.5 วิธีการส่งเสริมโดยอ้างอิงชุมชนเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็นลักษณะของการประสานหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นลักษณะผสมผสานกันตามความต้องการและภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยจัดให้เป็นศูนย์ของการเรียนรู้ของเกษตรกร

จากที่กล่าวมาข้างต้น วิธีการส่งเสริมการเกษตรเป็นการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีให้กับเกษตรกร เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการส่งเสริมการเกษตรมีหลายวิธี ได้แก่ วิธีการส่งเสริมการเกษตรโดยอิงบุคคลเป้าหมายเป็นเกณฑ์ อิงวัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์ อิงเจ้าหน้าที่เป็นเกณฑ์ อิงเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเกณฑ์ และอ้างอิงชุมชนเป็นเกณฑ์ ขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขประกอบของแต่ละวิธีการ

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ ประกอบไปด้วย ความหมายของความต้องการ ทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความหมายของความต้องการ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้ให้ความหมายความต้องการไว้ว่า ความอยากได้ ใคร่ได้ หรือความประสงค์ และเมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าวจะทำให้ร่างกายเกิดการขาดความสมดุล และแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น ๆ เมื่อร่างกายได้รับตอบสนองแล้ว ร่างกายมนุษย์ก็กลับสู่ภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง และเกิดความต้องการใหม่ๆ เกิดขึ้นมาทดแทน

ศรีชล ฉายาพงษ์ (2553, น.10) ให้ความหมายของความต้องการว่า หมายถึง ความต้องการของคนที่แสดงออกในรูปของพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เมื่อมนุษย์มีความต้องการก้าวหน้า มนุษย์ย่อมต้องปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ ทำให้ตนเองมีศักยภาพ สามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าความต้องการ คือความอยากได้ ความประสงค์ แสดงออกในรูปพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วทำให้ตนเองมีศักยภาพสามารถปฏิบัติการกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ (2561, น.26-30) ได้กล่าวถึงกลุ่มทฤษฎีความต้องการ ไว้ดังนี้

4.2.1 ทฤษฎีความต้องการของอับบราฮัม เอช. มาสโลว์ อับบราฮัม เอช. มาสโลว์ ได้เสนอทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (hierarchy of human needs) เชื่อว่ามนุษย์จะถูกกระตุ้น โดยความต้องการแต่ละขั้นจนเกิดความพอใจ สามารถลำดับได้ดังนี้

1) **ความต้องการทางกายภาพ** หมายถึง ความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น ปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น

2) **ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย** เป็นความต้องการที่จะมีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต

3) **ความต้องการทางสังคม** เป็นความต้องการความรัก การเป็นที่ยอมรับ

4) **ความต้องการยกย่อง** เป็นความต้องการที่ต้องการให้คนอื่นยอมรับ ยกย่อง เชิดชู และเคารพนับถือจากสังคม ความต้องการในขั้นนี้จะก่อให้เกิดความภูมิใจในตนเอง

5) **ความต้องการความสำเร็จในชีวิต** เป็นความต้องการระดับสูงสุด โดยเป็นความต้องการที่จะประสบความสำเร็จขั้นสูงสุดที่ตนเองสามารถทำได้

4.2.2 ทฤษฎีความต้องการของแมคคลีแลนด์ โดยมีแนวคิดที่มนุษย์มีการเรียนรู้ความต้องการจากสังคมที่เกี่ยวข้อง จนมีความต้องการที่ถูกก่อตัวและพัฒนาตลอดช่วงชีวิตของตน โดยได้กำหนดความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) **ความต้องการความสำเร็จ** เป็นความต้องการที่จะทำงานได้ดีขึ้น มีประสิทธิภาพ มีมาตรฐาน ลักษณะพฤติกรรมเป็นการกำหนดเป้าหมายการทำงานที่ท้าทายความสามารถ มุ่งความสำเร็จมากกว่ารางวัล

2) **ความต้องการความผูกพัน** เป็นความต้องการที่มนุษย์ต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไว้อย่างใกล้ชิด

3) **ความต้องการอำนาจ** เป็นความต้องการที่มนุษย์ต้องการควบคุม มีอิทธิพล รับผิดชอบหรือครอบงำเหนือผู้อื่น โดยอำนาจแบ่งได้เป็น อำนาจส่วนบุคคล และอำนาจสถาบัน

4.2.3 ทฤษฎีความต้องการของอัลเคอร์เฟอร์ เคลย์ตัน อัลเคอร์เฟอร์ เป็นผู้จัดกลุ่มความต้องการของมนุษย์เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1) *ความต้องการดำรงชีวิตอยู่* เป็นความต้องการทางร่างกายและความปลอดภัยในชีวิตเพื่อตอบสนองให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ต่อไป

2) *ความต้องการความสัมพันธ์* เป็นความต้องการของบุคคลที่จะมีมิตรสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างทั้งในที่ทำงาน และสภาพแวดล้อมอื่นๆ

3) *ความต้องการความก้าวหน้า* เป็นความต้องการสูงสุด คือเป็นความต้องการภายในเพื่อพัฒนาตัวเอง เพื่อความเจริญเติบโต

จากทฤษฎีข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าความต้องการมีหลากหลายด้าน ได้แก่ ความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพื่อตอบสนองให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ต่อไป ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการความสัมพันธ์ ความต้องการความผูกพัน และความต้องการความสำเร็จจึงเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์

5. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม ประกอบด้วย ความหมายกลุ่ม ประเภทของกลุ่ม และความสำคัญกลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ความหมายกลุ่ม

มิลส์ (อ้างถึงใน นที ขลิบทอง 2553) ให้ความหมายว่า กลุ่ม คือ หน่วยต่างๆ ที่ประกอบด้วยบุคคลสองคนหรือมากกว่านั้นซึ่งมาติดต่อกันสัมพันธ์กันโดยวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง และต่างเห็นว่าการติดต่อกันนั้นจะนำมาซึ่งการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

นิว โคมบี้ (อ้างถึงใน นที ขลิบทอง 2553) ให้ความหมายว่า กลุ่มคือสมาชิกที่มีบรรทัดฐานร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่ว่าบรรทัดฐานนั้นจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก หรือแม้จะเป็นเพียงความสนใจเล็กๆ น้อยๆ ร่วมกันก็ตาม

กรมการพัฒนาชุมชน (2560, น.1) ได้ให้ความหมายของคำว่ากลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน โดยมีการติดต่อสัมพันธ์กัน หรือปฏิสัมพันธ์กัน และมีจุดมุ่งหมายที่จะกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และความสัมพันธ์นี้จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกันได้ในระดับที่พอดี

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มคือ การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน มีการปฏิสัมพันธ์กัน มีจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกันในการกระทำเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

5.2 ประเภทของกลุ่ม

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (2561, น.11-12) ได้กล่าวถึงประเภทของกลุ่มในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร จำแนกตามแนวคิดด้านการจัดองค์การ แบ่งได้ดังนี้

5.2.1 กลุ่มที่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง กลุ่มประเภทนี้จะมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ระเบียบแบบแผนที่แน่นอน มีกฎเกณฑ์แบ่งความรับผิดชอบกันเป็นสัดส่วน มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างเป็นทางการ แบ่งเป็น

1) **กลุ่มที่มีการจดทะเบียนกับภาครัฐ** เป็นกลุ่มที่มีกฎหมาย กฎระเบียบรองรับ มีการจดทะเบียนกับภาครัฐ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ และการดำเนินการจากภาครัฐบางส่วน

2) **กลุ่มที่ไม่มีการจดทะเบียนกับภาครัฐ** แต่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินการจัดตั้งขึ้น มีโครงสร้างกลุ่มแน่นอน

5.2.2 กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกตามธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคน ไม่มีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ การเกิดกลุ่มลักษณะนี้เป็นไปตามความพอใจของแต่ละคน สมาชิกมีความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน แบ่งเป็น

1) **กลุ่มที่มีโครงสร้างของกลุ่มแน่นอน** เป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการที่มีการกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม โดยกำหนดตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่มให้มีบทบาทการทำงาน

2) **กลุ่มที่มีโครงสร้างของกลุ่มไม่ชัดเจน** เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกตามธรรมชาติ มีจำนวนไม่มากนัก เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งจะมารวมกันเมื่อมีความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน

สรุปได้ว่า ประเภทของกลุ่มมีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการ และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ โดยกลุ่มทั้งสองลักษณะจะเกิดจากการรวมตัวเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก หรือมีความสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน

5.3 ความสำคัญของกลุ่ม

นที ขลิบทอง (2553, น.72-73) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกลุ่มที่มีต่อสมาชิกไว้ดังนี้

- 1) ตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนบุคคลของสมาชิก
- 2) ให้ผลตอบแทนที่ไม่อาจได้มาด้วยเอกเทศ กลุ่มสามารถตอบแทนแก่สมาชิกของกลุ่มได้มากขึ้น เพราะมีผลตอบแทนบางอย่างที่บุคคลไม่สามารถรับได้เทียบเท่ากับการเป็นสมาชิกกลุ่ม
- 3) ส่งเสริมการพัฒนาสมาชิก กลุ่มสามารถเป็นแหล่งถ่ายทอด และกระจายความรู้ให้สมาชิก ช่วยฝึกฝนทักษะสมาชิกให้มีความชำนาญได้
- 4) เป็นเครื่องมือฝึกฝนให้แก่สมาชิก กลุ่มสามารถเป็นเครื่องมือฝึกฝนทักษะให้กับสมาชิกก่อนที่จะไปสู่สังคมหรือสถานการณ์จริงได้
- 5) เป็นสิ่งเสริมพลังและฐานะให้แก่สมาชิก กลุ่มสามารถสร้างให้บุคคลหนึ่งมีพลังและฐานะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะจากตำแหน่งหรือการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้
- 6) สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติ กลุ่มช่วยให้สมาชิกมีความมั่นใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น สมาชิกกลุ่มมีความมั่นใจในพลังที่เกิดจากกลุ่ม
- 7) เป็นแหล่งสร้างมิตรภาพและสัมพันธภาพ กลุ่มช่วยสร้างสัมพันธภาพที่มีอยู่เดิมนั้นให้กระชับใกล้ชิดเป็นสัมพันธภาพที่ดีต่อกันมากขึ้นด้วยกิจกรรมกลุ่ม

สรุปได้ว่า ความสำคัญของกลุ่มจะมีประโยชน์ต่อสมาชิก เนื่องจากการรวมกลุ่มจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิก กลุ่มจึงเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ ฝึกทักษะต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติ เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม สมาชิกมีการปฏิสัมพันธ์กันทำให้เป็นแหล่งสร้างมิตรภาพกันระหว่างสมาชิก

6. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก

กรมส่งเสริมการเกษตร (2559, น.20-24) ได้อธิบายการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก ไว้ดังนี้

6.1 หลักการ

การวิเคราะห์ SWOT หรือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม เป็นเครื่องมือในการประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ตลอดจนผลกระทบจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการทำงานของหน่วยธุรกิจ โดยคำว่า SWOT มาจากตัวย่อภาษาอังกฤษ โดยจะกล่าวในองค์ประกอบของ SWOT

6.2 องค์ประกอบของ SWOT

6.2.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) ประกอบด้วย

1) จุดแข็ง (*Strengths : S*) หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ที่สามารถทำให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์หรือการดำเนินงานภายในองค์กรทำได้ดี

2) จุดอ่อน (*Weakness : W*) หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบ โดยองค์กรไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

6.2.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ประกอบด้วย

1) โอกาส (*Opportunities : O*) หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยในการทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ และองค์กรสามารถฉกฉวยข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้นได้

2) อุปสรรค (*Threats : T*) หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้อุปสรรค เป็นปัญหาที่เกิดจากสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวยซึ่งจะนำไปสู่สถานการณ์ที่ถดถอย องค์กรจะต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับสภาพองค์กรให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบดังกล่าวได้

หลังจากที่ได้วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) และสภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาสและ อุปสรรค) แล้ว จะนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบเมทริกซ์ โดยใช้ตารางที่เรียกว่า TOWS Matrix เพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์ต่าง ๆ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
โอกาส	อุปสรรค

ภาพที่ 2.1 แสดงตารางที่ใช้ในการวิเคราะห์

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตรและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2559, น.22)

ขั้นตอนต่อไปของการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับปัจจัยภายนอกโดย TOWS Matrix ช่วยในการคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่จะมีการติดตามและมีผลกระทบโดยตรงจากสภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) จากสภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) แสดงในตารางที่ 2.2

	โอกาส O	จุดอ่อน T
จุดแข็ง S	SO : จุดแข็ง – โอกาส สถานการณ์ที่องค์กรมีความเข้มแข็งและมีโอกาสที่ดีที่สุด	ST : จุดแข็ง – อุปสรรค สถานการณ์ที่องค์กรมีความเข้มแข็งแต่มีอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร
จุดอ่อน W	WO : จุดอ่อน – โอกาส สถานการณ์ที่องค์กรมีปัญหาภายในแต่สถานการณ์ภายนอกเป็นโอกาสที่ดี	WT : จุดอ่อน – อุปสรรค สถานการณ์ที่องค์กรมีปัญหาภายในและสถานการณ์ภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงทางลบเป็นอุปสรรคต่อองค์กร

ตารางที่ 2.2 ความสัมพันธ์ในรูปแบบ TOWS Matrix

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตรและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2559, น.22)

ผลของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในแต่ละคู่จะเป็นตัวกำหนดกลยุทธ์ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) เป็นการนำเอาจุดแข็งและโอกาสภายนอกที่องค์กรพึงมีหรือพึงจะหาได้จากการประเมินสภาพแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุดในการกำหนดกลยุทธ์เชิงรุก

ประเภทที่ 2 กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) เป็นการนำจุดแข็งภายในองค์กรมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และแก้ไขหรือทำให้อุปสรรคภายนอกลดน้อยลงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ประเภทที่ 3 กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) เป็นการหาวิธีการแก้ปัญหาจุดอ่อนหรือจุดด้อยภายในองค์กร โดยพิจารณานำโอกาสภายนอกที่จะเอื้ออำนวยต่อองค์กรมาใช้ให้ได้มากที่สุด

ประเภทที่ 4 กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy) เป็นการพยายามแก้ไขหรือลดความเสียหายของธุรกิจอันเกิดจากจุดอ่อนภายในองค์กร และอุปสรรคจากผลกระทบภายนอกซึ่งอาจมีผลรุนแรงต่อการดำเนินงานขององค์กร จำเป็นต้องหาทางหลีกเลี่ยงความเสียหาย และประคองตัวเพื่อความอยู่รอดโดยอาจจะต้องมีการปรับกลยุทธ์ใหม่รองรับ

สามารถสรุปได้ว่า การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ประกอบด้วย จุดแข็ง คือสถานการณ์ภายในที่เป็นบวก และจุดอ่อน คือสถานการณ์ภายในที่เป็นลบขององค์กร สภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย โอกาส คือปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการทำงานขององค์กร และอุปสรรค คือปัจจัยภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กร เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายในขององค์กรแล้วสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบเมทริกซ์ เพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์ขององค์กร

7. การปลูกพืชสมุนไพร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2557, น.1-68) ได้กล่าวถึงพืชสมุนไพร ประกอบด้วย ความหมายสมุนไพร การจำแนกพืชสมุนไพร การปลูกและการดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การทำแห้ง และการตลาดไว้ดังนี้

7.1 ความหมายสมุนไพร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า “สมุนไพร” ว่าผลผลิตธรรมชาติที่ได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ที่ใช้เป็นยาหรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยาเพื่อบำบัดโรค บำรุงร่างกาย หรือใช้เป็นยาพิษ

พระราชบัญญัติยาพุทธศักราช 2510 ให้ความหมายของ “ยาสมุนไพร” ว่ายาที่ได้จากพืช สัตว์ หรือแร่ ซึ่งมีได้ผสม ประจุ หรือแปรสภาพ หากยาสมุนไพรถูกผสม ประจุ หรือแปรสภาพ ก็จะกลายเป็น “ยาแผนโบราณ” ซึ่งในพระราชบัญญัติยาพุทธศักราช 2510 ให้นิยามว่ายาแผนโบราณ หมายถึง ยาที่มุ่งหมายสำหรับการใช้ในการประกอบโรค ศิลปะแผนโบราณ หรือการบำบัดโรคสัตว์ ซึ่งอยู่ในตำราแผนโบราณที่รัฐมนตรีประกาศ หรือยาที่ได้รับ อนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาเป็นยาแผนโบราณ

จากความหมายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า สมุนไพรเป็นผลผลิตจากธรรมชาติอาจได้มาจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุ มีการใช้เป็นวัตถุดิบทางยาและประโยชน์อื่นๆ และเป็นพืชอาหารได้

พืชสมุนไพรมีประโยชน์ต่อชุมชนในการดูแลสุขภาพในครัวเรือน อาหาร ลดค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ เพิ่มมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ การปลูก การใช้สมุนไพรก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง และการพัฒนาความสามารถในการผลิตพืชที่มีคุณภาพ มีข้อควรคำนึงดังนี้

1) พืชสมุนไพรมีความต้องการใช้หลากหลาย แต่มีความต้องการในปริมาณไม่มาก เหมือนพืชเศรษฐกิจ การปลูกพืชสมุนไพรส่วนใหญ่จึงควรปลูกแบบผสมผสานและมีการวางแผนการปลูกที่ดี เพื่อให้มีรายได้หมุนเวียน

2) การปลูกพืชสมุนไพรที่ดัดแปลง ผลผลิตที่ได้ต้องคำนึงถึงคุณภาพภายในของผลผลิตคือ สมุนไพรที่มีคุณภาพดีจะต้องมีสารสำคัญ หรือตัวออกฤทธิ์สูงหรือได้มาตรฐาน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความปลอดภัย คือ ไม่มีสารเคมีตกค้าง ไม่มีเชื้อรา จุลินทรีย์ และโลหะหนักปนเปื้อน

3) การปลูกพืชสมุนไพรแบบอินทรีย์ในชุมชน เป็นแนวทางการผลิตพืชสมุนไพรที่จะสามารถสร้างคุณภาพผลผลิตสมุนไพร และสร้างความเชื่อถือแก่ผู้บริโภค

4) การบริหารจัดการการผลิตสมุนไพรควรรวมกลุ่มและเครือข่ายที่เข้มแข็ง มีความร่วมมือร่วมใจของชุมชน มีผู้มั่งคั่งความรู้ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และยึดมั่นในหลักการเศรษฐกิจพอเพียง

7.2 การจำแนกพืชสมุนไพร

การจำแนกพืชสมุนไพรสามารถจำแนกได้หลายรูปแบบ ดังนี้

7.2.1 จำแนกพืชสมุนไพรตามลักษณะของพืช

- 1) ไม้ยืนต้น (tree) เป็นต้นไม้ที่เป็นไม้เนื้อแข็ง มีลำต้นเดี่ยว มีทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เจริญเติบโตตั้งตรงขึ้นไป มีอายุหลายปี
- 2) ไม้พุ่ม (shrub) เป็นต้นไม้ที่มีเนื้อไม้แข็ง ขนาดเล็กและเตี้ย มีลำต้นหลักไม่ชัดเจนหลายลำต้นที่แยกจากดินหรือลำต้นแตกกิ่งก้านใกล้โคนต้น ทำให้ดูเป็นกอหรือเป็นพุ่ม
- 3) ไม้ล้มลุก (herb) มีลำต้นอ่อน ไม่มีเนื้อไม้ หักง่าย มีอายุ 1 ปี หรือหลายปี
- 4) ไม้เลื้อยหรือไม้เถา (climber) เป็นพืชที่มีลำต้นยาว ไม่สามารถตั้งตรงได้ ต้องอาศัยสิ่งยึดเกาะตามกิ่งไม้ อาศัยส่วนของพืชซึ่งอาจเป็นลำต้น หนวดหรือหนามก็ได้ยึดเกาะ

7.2.2 จำแนกพืชสมุนไพรตามส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์

- 1) พืชสมุนไพรจากราก เช่น รากเจตมูลเพลิงแดง รากเจตมูลเพลิงขาว รากหนอน ตายหยากร รากกระชาย รากหญ้าคา เป็นต้น
- 2) พืชสมุนไพรจากลำต้นใต้ดิน เช่น ข่า ไพล ขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย บุก เป็นต้น
- 3) พืชสมุนไพรจากเปลือกต้น อาจเป็นทั้งเปลือกชั้นนอก เปลือกชั้นใน หรือแก่น ได้แก่ เปลือกอบเชย แก่นจันทน์ แก่นฝาง เป็นต้น
- 4) พืชสมุนไพรจากใบ ได้แก่ กะเพรา ขี้เหล็ก ทองพันชั่ง ตะไคร้หอม เป็นต้น
- 5) พืชสมุนไพรจากส่วนดอก อาจใช้ทั้งดอก อาจเป็นดอกตูมก่อนบาน เช่น กานพลู หรือดอกบานเต็มที่ เช่น อัญชัน หรือใช้บางส่วนของดอก เช่น เกสรดอกบัวหลวง
- 6) พืชสมุนไพรจากส่วนของผลและเมล็ด ได้แก่ มะแว้งเครือ กระวาน ส้มแขก ขอบ มะขามป้อม เป็นต้น

7.2.3 จำแนกพืชสมุนไพรตามลักษณะการใช้ประโยชน์

สามารถจำแนกสมุนไพรตามการใช้ประโยชน์ ดังนี้

- 1) สมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหย (Essential Oil) โดยสามารถนำมาสกัดน้ำมันหอมระเหยได้โดยวิธีการกลั่น ซึ่งจะได้น้ำมันหอมระเหยมีกลิ่นหอมแตกต่างกันตามชนิดของพืช
- 2) สมุนไพรที่ใช้เป็นยารับประทาน พืชสมุนไพรหลายชนิดสามารถนำไปใช้รับประทานเพื่อรักษาอาการของโรคได้ อาจใช้สมุนไพรชนิดเดียว หรือหลายชนิดรวมกันก็ได้
- 3) สมุนไพรที่ใช้เป็นยาสำหรับใช้ภายนอก โดยสามารถนำมาบำบัดโรคที่เกิดขึ้นตามผิวหนัง แผลที่เกิดขึ้นตามร่างกายรวมทั้งแผลในปาก

4) สมุนไพรเสริมอาหาร และเครื่องคัม พืชสมุนไพรหลายชนิดสามารถนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์เสริมอาหารเพื่อบำรุงสุขภาพได้เป็นอย่างดี เช่น บุก ส้มแขก

5) สมุนไพรเครื่องสำอาง ปัจจุบันได้รับการยอมรับมากขึ้น เนื่องจากปลอดภัยกว่าการใช้สารสังเคราะห์ทางเคมี ทำให้มีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นโดยมีส่วนผสมของสมุนไพรเกิดขึ้นมากมาย เช่น แชมพู ครีมนวดผม สบู่ โลชั่น เป็นต้น

6) สมุนไพรป้องกันกำจัดศัตรูพืช เป็นสมุนไพรที่มีฤทธิ์เบื่อเมาหรือรสขมมีส่วนช่วยในการควบคุมปริมาณการระบาดของแมลงศัตรูพืชโดยไม่มีพิษตกค้าง เช่น สะเดา ตะไคร้หอม

7.3 การปลูกและการดูแลรักษา

7.3.1 สภาพแวดล้อมและพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร เลือกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับชนิดสมุนไพรดังนี้

1) แสง พืชสมุนไพรเจริญเติบโตได้ดีในสภาวะที่แตกต่างกัน พืชสมุนไพรบางชนิดเจริญเติบโตได้ดีในสภาพกลางแจ้ง บางชนิดต้องการแสงน้อย จึงต้องมีการดูแลให้เหมาะสม

2) อุณหภูมิ อุณหภูมิที่เหมาะสมมีผลต่อการเจริญเติบโต การออกดอก และการติดผล อุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต คือ 18-35 องศาเซลเซียส

3) ปริมาณน้ำและความชื้น ปลูกในพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำฝนเพียงพอตามแต่ละชนิด หรือมีแหล่งน้ำเพียงพอในช่วงฤดูแล้ง ความชุ่มชื้นในอากาศก็เป็นสิ่งจำเป็น พืชบางชนิดต้องการความชื้นในอากาศสูง เช่น กระจวาน กานพลู เป็นต้น

4) พื้นที่ เลือกสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการปลูกพืชสมุนไพรแต่ละชนิด จะช่วยให้พืชเจริญเติบโตดี ให้ผลผลิตสูง และมีคุณภาพ ควรหลีกเลี่ยงพื้นที่เสี่ยงการปนเปื้อนสารเคมีอันตราย

7.3.2 ชนิดพืชสมุนไพรที่จะปลูก

ก่อนการปลูกพืชสมุนไพร ควรรู้จักชนิด และรายละเอียดเกี่ยวกับสมุนไพรที่จะปลูกให้ถูกต้อง โดยบางครั้งมีชื่อพ้องกันแต่เป็นคนละชนิดกัน หากผิดชื่อ ผิดคน เมื่อสมุนไพรแห้ง และนำไปจำหน่ายในท้องตลาดจะยากในการจำแนก ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความปลอดภัยต่อผู้บริโภค

7.3.3 การเลือกพันธุ์พืชสมุนไพรที่ดี

ชนิดหรือพันธุ์ที่คัดเลือกมาปลูกควรเป็นสายพันธุ์ที่ดีที่ให้สารออกฤทธิ์สูง เป็นที่ต้องการของผู้ซื้อ ควรใช้พันธุ์จากแหล่งปลูกที่ดี หรือจากแหล่งที่เป็นถิ่นกำเนิดของพืชนั้น

7.3.4 การปรับปรุงดินแปลงปลูก

การปลูกพืชสมุนไพรไม่ควรใช้สารเคมี หรือใช้เท่าที่จำเป็น ดังนั้นการปรับปรุงดินปลูกสมุนไพรให้มีความอุดมสมบูรณ์ มีอินทรีย์วัตถุสูง โดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เน้นการใช้ปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์ที่ผ่านการหมักอย่างทั่วถึงสมบูรณ์

การปรับปรุงดินแปลงปลูก ให้ไถเตรียมดินและทำให้ดินร่วนซุย ตากดินอย่างน้อย 2 สัปดาห์เพื่อกำจัดวัชพืช โรค และแมลง ไม่ควรใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช โรค แมลง หลังจากตากดิน พรวนดินและย่อยดินให้มีขนาดเล็กลง ทำความสะอาด และปรับปรุงดินด้วยปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักชีวภาพ และน้ำหมักชีวภาพพร้อมยกแปลงให้มีการระบายน้ำที่ดี

เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรควรผลิต ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมักชีวภาพ และน้ำหมักชีวภาพ ไว้ใช้เอง

7.3.5 การปลูก

การปลูกพืชสมุนไพรมีหลากหลายวิธี ดังนี้

- 1) การเพาะเมล็ด พืชสมุนไพรที่ขยายพันธุ์ด้วยวิธีนี้ ได้แก่ ฟ้าทะลาย โจรมะขามแขก ชุมเห็ดเทศ เป็นต้น สามารถเพาะกล้าแล้วย้ายปลูก หรืออาจหว่านลงแปลงโดยตรง
- 2) การแยกหน่อ เลือกหน่อที่แข็งแรง มีใบประมาณ 2-3 ใบ ขุดแยกออกมาจากต้นแม่ ระมัดระวังอย่าให้หน่อช้ำ นำหน่อที่แยกปลูกในถุงหรือพื้นที่ที่เตรียมไว้ เช่น ว่านหางจระเข้ เตยหอม
- 3) การปลูกด้วยหัวเหง้า โดยใช้หัวหรือแง่งพันธุ์จุ่มน้ำยาฆ่าเชื้อ ผึ่งลือพอประมาณ กดดินให้แน่นพอควร พืชที่ขยายพันธุ์ด้วยวิธีนี้ ได้แก่ ขมิ้น ไพล จิง
- 4) การชำ โดยเลือกกิ่งที่สมบูรณ์แข็งแรง กิ่งอ่อนกิ่งแก่ ตัดยาวประมาณ 6 นิ้ว เหลือใบไว้เล็กน้อย ทาปูนแดงที่รอยเฉียงเพื่อกันเชื้อรา ปักในดิน เช่น พญาขอ เจตมูลเพลิง เป็นต้น

7.3.6 การกำหนดวิธีปลูก

กำหนดวิธีปลูก ระยะปลูก และการเตรียมต้นพันธุ์ให้เหมาะสมกับพืชสมุนไพรแต่ละชนิด

7.3.7 การให้ปุ๋ย

ปุ๋ยเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นต่อการเจริญเติบโต เพิ่มคุณภาพและผลผลิต การใช้ปุ๋ยเคมีควรใช้ในปริมาณจำกัด เพราะจะมีผลกระทบต่อคุณภาพผลผลิต เช่น การให้ปุ๋ยในโตรเจน

มากไป การเจริญเติบโตจะเร็ว แต่อาจมีผลให้ปริมาณสารสำคัญลดลง ควรใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของสมุนไพรมแต่ละชนิด และใช้เฉพาะในระยะแรกของการเจริญเติบโต

การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ต้องย่อยสลายแล้ว รมั้ดระวังไม่ให้มี โลหะหนักตกค้างจากวัสดุที่ใช้ทำปุ๋ย

7.3.8 การกำจัดวัชพืช

สามารถทำได้โดยวิธีทางกายภาพ ได้แก่ ถอน ตัด ขุดทิ้ง การกำจัดวัชพืชพร้อมการพรวนดินช่วยให้ดินโปร่ง ร่วนซุย ทำลายที่หลบซ่อนของแมลงศัตรู และทำให้รากพืชสามารถดูดน้ำและอาหารได้ดีขึ้น รมั้ดระวังไม่ให้กระทบกระเทือนรากพืช และควรทำอย่างสม่ำเสมอ

7.3.9 การดูแลรักษาอื่นๆ

การดูแลรักษาอื่นๆ สามารถทำได้ตามชนิดพืชสมุนไพรต่างๆ ได้แก่

1) การพรางแสง จำเป็นในสมุนไพรหลายชนิดที่ต้องการร่มเงา แต่สามารถใช้ตาข่ายพรางแสง หรือปลูกร่วมกับพืชอื่นที่มีร่มเงาได้

2) การทำค้าง ซึ่งจำเป็นสำหรับพืชเถาเลื้อย และยังทำให้ผลผลิตที่ได้รับสะอาด

3) การให้น้ำ โดยให้เหมาะสมกับชนิดพืชสมุนไพรตามความต้องการของพืช การให้น้ำต้องสม่ำเสมอ ไม่มากหรือน้อยเกินไป

4) การตัดแต่ง โดยตัดแต่งกิ่งที่ผิดปกติ กิ่งที่เป็นโรคเพื่อป้องกันการระบาดของเชื้อให้โปร่ง ไม่เป็นที่สะสมโรคและแมลง หรือเพื่อใส่ปุ๋ยหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อให้ดินสมบูรณ์

7.3.10 การป้องกันกำจัดศัตรูพืช

วัตถุประสงค์ของสมุนไพรเป็นต้นน้ำในการนำไปใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับยาและสุขภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องไม่มีการปนเปื้อนจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค การปลูกจึงไม่ควรใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และมีวิธีการจัดการ ดังนี้

1) ควรใช้การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน ได้แก่ การใช้วิธีกล เช่น การใช้กับดักกาวเหนียว การป้องกันโรคและแมลงในการป้องกันเพื่อลดความเสียหายโดยเริ่มตั้งแต่การปลูก

2) ปรับพื้นที่แปลงปลูกให้มีความลาดเอียง เพื่อให้มีการระบายน้ำที่ดี เป็นการป้องกันโรครากและโคนเน่า โดยเฉพาะในพืชสมุนไพรประเภทหัว

3) การใช้ปูนปรับความเป็นกรด-ด่างดินไม่ให้เป็นกรดที่เหมาะสมกับการเกิดโรค

4) ใช้ต้นพันธุ์ กิ่งพันธุ์ที่แข็งแรงปราศจากโรค สามารถตรวจสอบที่มาได้

5) การตัดแต่งกิ่งให้โปร่ง เพื่อลดความชื้น ให้มีอากาศถ่ายเทสะดวก และทำความสะอาดแปลง เก็บกิ่ง ใบออก ทำลายนอกแปลงไม่ให้เป็นแหล่งสะสมโรคและแมลง

6) การใช้สารชีวภัณฑ์ในการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมของดินปลูก และใช้สารจากธรรมชาติในการป้องกันศัตรูพืช

7) ปลูกสมุนไพรที่มีกลิ่นฉุน และมีฤทธิ์ในการรบกวนแมลงแตรกอยู่ด้วย เช่น ดาวเรือง ตะไคร้หอม กะเพรา เลี่ยนดอกม่วง เป็นต้น

8) ลดการปลูกพืชสมุนไพรเชิงเดี่ยว จัดระบบปลูกพืชสมุนไพรหลายชนิดร่วมกันแบบผสมผสาน หรือปลูกร่วมกับพืชหลักที่เหมาะสม และจัดระบบการผลิตแบบหมุนเวียน ไม่ปลูกซ้ำที่เดิมหลายรุ่น โดยไม่เปลี่ยนชนิดพืชเพื่อตัดวงจรศัตรูพืช

7.4 การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร

การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรผู้เก็บเกี่ยวควรทราบส่วนของพืชที่จะนำมาใช้ เก็บเกี่ยวที่อายุพืช ฤดูกาล ช่วงเวลา และวิธีการเก็บเกี่ยวที่ถูกต้อง มีรายละเอียดดังนี้

7.4.1 ต้องทราบส่วนของพืชที่เก็บเกี่ยวที่ถูกต้อง ส่วนใดของพืชที่มีสารสำคัญออกฤทธิ์สูง ทำให้วัตถุดิบที่ได้มีคุณภาพดีและผู้แปรรูปต้องการ

7.4.2 ต้องทราบอายุเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม หรือช่วงเวลาเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม เนื่องจากปริมาณสารสำคัญออกฤทธิ์ที่ได้จากส่วนต่างๆ ของพืช จะมีมากน้อยแตกต่างกันตามระยะการเจริญเติบโตของพืช อายุเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดที่มีสารสำคัญออกฤทธิ์สูงจะทราบได้จากงานศึกษาวิจัย ซึ่งหากไม่มีงานวิจัยให้ข้อมูลความรู้ตามภูมิปัญญาเป็นเกณฑ์ กำหนดดังนี้

1) เก็บเกี่ยวราก หรือหัว ในช่วงที่พืชหยุดการเจริญเติบโต ใบ ดอกร่วงหมด หรือในช่วงฤดูหนาวปลายฤดูร้อน ซึ่งจะมีการสะสมปริมาณสารออกฤทธิ์สูง

2) เก็บเกี่ยวใบหรือทั้งต้น ในช่วงที่พืชเจริญเติบโตมากที่สุด หรือในช่วงที่ดอกตูมเริ่มบาน ผลยังไม่สุก

3) เก็บเกี่ยวเปลือกต้น ระหว่างช่วงฤดูร้อนต่อกับฤดูฝน ปริมาณยาจะสูงและลอกเปลือกออกง่าย การลอกเปลือกต้นอย่าลอกออกทั้งต้นจะทำให้พืชตายได้ ควรเก็บเกี่ยวช่วงต้นฤดูฝน

4) เก็บเกี่ยวดอก เก็บเกี่ยวในช่วงดอกเริ่มบาน บางชนิดเก็บเกี่ยวช่วงดอกตูม

5) เก็บเกี่ยวผลและเมล็ด ส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวช่วงผลแก่เต็มที่ แต่ยังไม่สุก เช่น มะแว้ง คีปรี บางชนิดเก็บเกี่ยวผลอ่อน เช่น ผลอ่อนฝรั่ง

7.4.3 เก็บเกี่ยวในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม หลีกเลียงสภาพดินเปียก น้ำค้าง ฝน หรือ อากาศมีความชื้นสูง หากความชื้นสูงจะเร่งให้เกิดจุลินทรีย์ และเชื้อราในสมุนไพรมันที่เก็บเกี่ยว

7.4.4 อุปกรณ์การเก็บเกี่ยว ภาชนะบรรจุ บริเวณที่ผลผลิตสัมผัสต้องสะอาด ปราศจาก เศษดิน ผงฝุ่น ไรค แมลง สารเคมี การเก็บเกี่ยวต้องใช้ภาชนะเก็บเกี่ยว ไม่วางบนพื้น ไม่บรรจุแน่น เกินไป

7.4.5 วิธีการเก็บเกี่ยว ขึ้นกับชนิดพืชสมุนไพร

7.4.6 เก็บเกี่ยวให้มีดินติดผลผลิตน้อยที่สุด เพื่อลดปริมาณของจุลินทรีย์ในวัตถุดิบ ส่วนที่อยู่ใต้ดิน (เช่นราก) ควรเอาดินที่ติดมาออกให้หมดหรือให้มากที่สุดทันทีที่เก็บเกี่ยวขึ้นมา

7.4.7 ระวังไม่ให้มีเศษวัชพืชปะปนมาในระหว่างการเก็บเกี่ยว ซึ่งจะกลายเป็น สิ่งปลอมปนในวัตถุดิบสมุนไพรแห้ง ทำให้มีคุณภาพต่ำ ยากแก่การจำแนกและไม่ปลอดภัยแก่ผู้ใช้

7.4.8 การวางผลผลิตที่เก็บเกี่ยว ไม่ซ้อนหนาเกินไป ควรวางบนยกพื้นห่างจากพื้นดิน

7.4.9 วัตถุดิบสมุนไพรที่เก็บเกี่ยวแล้วควรขนส่งทันที ในสภาพที่สะอาดและแห้ง บรรจุในตะกร้าที่สะอาด ถุงที่แห้ง

7.5 การทำแห้ง

เป็นการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การทำแห้งพืชสมุนไพรควรดำเนินการให้เป็นไปตาม มาตรฐานคุณภาพ หรือของผู้ซื้อให้มากที่สุด มีกระบวนการดังนี้

7.5.1 ขนส่งจากแหล่งผลิต หลังการเก็บเกี่ยวแล้วไปยังสถานที่ แปรรูปโดยเร็วที่สุด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเน่าเสียจากเชื้อจุลินทรีย์หรือเกิดการเสื่อมสลายด้วยความร้อน

7.5.2 ลดความร้อนจากแปลงปลูก โดยการแผ่หรือผึ่งในร่ม

7.5.3 ตรวจสอบและคัดแยกสิ่งปลอมปน ก่อนที่จะไปแปรรูปขึ้นต้น โดยคัดแยก สิ่งปลอมปน เช่น หิน ดิน ทราย เศษหญ้าใบไม้ คัดแยกทั้งส่วนของพืชที่ไม่ต้องการ วัชพืช หรือ สมุนไพรอื่นที่คล้ายคลึงกันปะปนมาทำ และคัดเลือกทั้งส่วนที่เน่าเสีย มีโรคแมลงออกจากส่วนที่มี คุณภาพดี

7.5.4 ล้างทำความสะอาด ชำระสิ่งสกปรกและสิ่ง que ติดมากับผลผลิตเพื่อป้องกันการเข้า ทำลายของเชื้อจุลินทรีย์และแมลงศัตรู

7.5.5 ตัดแต่ง ตัดแต่งเท่าที่จำเป็นในทุกส่วน เช่น ตัดรากฝอยในเหง้าขมิ้นชัน เป็นต้น

7.5.6 ลดขนาด เช่น หั่น ผานเป็นชิ้น เพื่อการทำแห้งหรือการบรรจุหีบห่อตามความเหมาะสมของพืชสมุนไพรแต่ละชนิด

7.5.7 รักษาสี รักษาสีซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อถูกความร้อน หรือถูกแสงโดยการลวกในน้ำเดือดสำหรับสมุนไพรบางชนิด เช่น ผลมะแว้ง พริก

7.5.8 การทำแห้งสมุนไพร โดยทั่วไปการทำแห้งจะให้ความชื้นเหลือประมาณ 10-12% เพื่อป้องกันการเกิดเชื้อราในช่วงเก็บรักษารอจำหน่าย โดยมีวิธีที่เหมาะสมกับสมุนไพรแต่ละชนิด คือ

1) **ผึ่งลม** การผึ่งในที่ร่มที่อากาศถ่ายเทดี วางเป็นชั้นบางๆ บนแผงตากในห้องหมั่นกลับบ่อยๆ เพื่อให้อากาศถ่ายเททั่วถึง แผงตากควรจะอยู่ห่างจากพื้น เป็นวิธีที่ดีสำหรับพืชสมุนไพรที่ใช้ใบหรือดอก และต้องการรักษาสีของใบและดอก ได้แก่ ดอกอัญชัน

2) **ตากแดด** การตากแดดโดยตรงทำได้ในพื้นที่และฤดูกาลที่มีแสงแดดเหมาะสม เป็นวิธีการที่ประหยัด หากสถานที่เหมาะสม แต่จะปนเปื้อนฝุ่นละอองสิ่งสกปรกได้ง่าย

3) **อบแห้งโดยใช้ลมร้อน** การควบคุมอุณหภูมิเพื่อหลีกเลี่ยงการสลายตัวของสารเคมีที่เป็นสารออกฤทธิ์ โดยทั่วไปควรรักษาอุณหภูมิให้ต่ำกว่า 60 องศาเซลเซียส

7.5.9 การเก็บรักษาสมุนไพร หลังจากสมุนไพรแห้งสนิทแล้ว ควรเก็บรักษาดังนี้

- 1) ต้องเก็บในถุงหรือภาชนะปิดสนิทป้องกันแสงได้ เช่น ถุงดำ ถังมีฝาปิด
- 2) เขียนชื่อสมุนไพรและวันที่เก็บ ติดไว้ให้ชัดเจน แยกเก็บแต่ละชนิด
- 3) สมุนไพรที่มีกลิ่นหอม หรือมีสารระเหยง่าย ต้องบรรจุในภาชนะที่ปิดสนิท
- 4) ไม่เก็บสมุนไพรนานเกิน 2 ปี จะทำให้คุณสมบัติเปลี่ยนไป
- 5) โรงเก็บต้องสะอาด แห้ง อากาศถ่ายเท เก็บในที่อุณหภูมิต่ำ สามารถกันแมลงสัตว์เลื้อยได้มิดชิด

7.6 การตลาดพืชสมุนไพร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2562, น.23) ปัจจุบันสมุนไพรไทย เป็นที่ยอมรับและต้องการของทั่วโลก ทั้งด้านผลิตภัณฑ์ และวัตถุดิบ สมุนไพรหลายชนิดถูกนำไปใช้เป็นส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์หลายชนิด และผลิตรายจำหน่ายไปทั่วโลก และยังมีการศึกษาวิจัยประโยชน์ด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้ตลาดสมุนไพรเปิดกว้างยิ่งขึ้น สามารถแบ่งกลุ่มการใช้ประโยชน์สมุนไพรในปัจจุบันออกเป็น 7 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

- 1) กลุ่มสมุนไพรตำรับยาแผนโบราณตามกฎหมายท้องถิ่น
- 2) กลุ่มสมุนไพรเครื่องสำอาง
- 3) กลุ่มสมุนไพรเสริมอาหาร
- 4) กลุ่มสมุนไพรสปา และผ่อนคลาย
- 5) กลุ่มสมุนไพรสารสกัด
- 6) กลุ่มสมุนไพรสำหรับการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช
- 7) กลุ่มสมุนไพรที่ใช้ในอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์

จะเห็นได้ว่า ตลาดของสมุนไพรมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้สมุนไพร ดังนั้นเกษตรกรหรือผู้ที่สนใจผลิตเพื่อการจำหน่ายก็สามารถทำได้โดยการผลิตสมุนไพรตามกระบวนการ GAP หรืออินทรีย์ และผลิตให้ได้มาตรฐานวัตถุดิบสมุนไพร มีการแปรรูปสมุนไพรสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัตถุดิบสมุนไพร พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายสอดคล้องกับความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภค ประเทศไทยมีแหล่งรับซื้อสมุนไพรแหล่งใหญ่ ได้แก่ โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก อภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี องค์การเภสัชกรรม กรุงเทพมหานคร และแหล่งรับซื้อวัตถุดิบสมุนไพร ถนนจักรวรรดิ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

8. สถานการณ์การปลูกและการส่งเสริมพืชสมุนไพรของไทยและจังหวัดกระบี่

8.1 สถานการณ์การปลูกและการส่งเสริมพืชสมุนไพรของประเทศไทย

กรมส่งเสริมการเกษตร (2558) รายงานสถานการณ์การผลิตพืชสมุนไพร ว่าแหล่งผลิตพืชสมุนไพรมีกระจายอยู่ทั่วประเทศ จากรายงานข้อมูลภาวะการผลิตพืช ปี 2557 มีพื้นที่ปลูกสมุนไพรเป็นการค้า รวม 34,936 ไร่ ผลผลิตรวม 295,304 ตัน พืชสมุนไพรที่มีรายงานเนื้อที่การเพาะปลูก ได้แก่ กระเจี๊ยบแดง กระจ่างดำ กระจ่าง ขมิ้นชัน คำฝอย ชุมเห็ดเทศ ตะไคร้หอม บัวบก พลูดาว ไพล เพชรสังฆาต ดีปลี ฟ้าทะลายโจร มะระขี้นก ว่านชักมดลูก ว่านหางจระเข้ หน้าหวาน จันทน์เทศ พริกไทย ส้มแขก มะแขว่น พลู และสมุนไพรอื่น ๆ ในภาพรวมพบว่าพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรเป็นการค้า มีแนวโน้มลดลง เมื่อเทียบกับปี 2556 มีรายงานพื้นที่ปลูกรวม 42,553 ไร่ คิดเป็นพื้นที่ปลูกลดลงในปี 2557 ร้อยละ 18 โดยผลกระทบจากเกษตรกรมีทางเลือกในการผลิตพืชอื่น ๆ และการขาดความชัดเจน

เรื่องตลาดสมุนไพร ประกอบกับการผลิตพืชสมุนไพรส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะพืชผสมผสานในครัวเรือนมากกว่าการผลิตระบบการค้า

เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรมีจำนวน 9,015 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนผลิตพืชสมุนไพร จำนวน 315 กลุ่ม และวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร เพื่อเพิ่มมูลค่าหลากหลายประเภท จำนวน 1,929 กลุ่ม ทั่วประเทศ

ความต้องการด้านวัตถุดิบที่ได้รับการรับรองมาตรฐานมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากกฎระเบียบการค้า และวัตถุดิบที่ดีเมื่อนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์จะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และความเชื่อมั่นของผู้บริโภค มีเกษตรกรจำนวนมากที่ต้องปรับปรุงการผลิตให้มีคุณภาพ คือ มีปริมาณสารสำคัญออกฤทธิ์ ไม่มีการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ เชื้อรา โลหะหนัก และสิ่งเจือปนอื่นเกินมาตรฐาน สำหรับการผลิตแบบอินทรีย์ มีเกษตรกรรายย่อยที่ปลูกสมุนไพรแบบผสมผสานจำนวนมากที่มีการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี และต้องปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อให้สามารถเข้าสู่มาตรฐานอินทรีย์

วัตถุดิบพืชสมุนไพรที่หมุนเวียนในตลาด โดยตลาดมีความต้องการใช้มากกว่า 300 รายการ โดยเฉพาะการใช้ในยาตำรับซึ่งมีความสำคัญมากขึ้นนอกจากการใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว โดยสมุนไพรหลายชนิดมีปริมาณการใช้น้อย ทำให้เกษตรกรไม่นิยมปลูก วัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติไม่มีการปลูกทดแทน ประกอบกับการลดน้อยลงของป่า และยังไม่มีการศึกษาพัฒนาการผลิต จึงทำให้เกิดการขาดแคลนวัตถุดิบหลายชนิด

8.2 สถานการณ์การปลูกและการส่งเสริมพืชสมุนไพรของจังหวัดกระบี่

สำนักงานเกษตรจังหวัดกระบี่ (2562) ได้รายงานสถานการณ์การผลิตพืชสมุนไพรของจังหวัดกระบี่ โดยสมุนไพรที่ปลูก ได้แก่ ขมิ้น พริกไทยดำ ข่า ตะไคร้ มะรุม เสลดพังพอน ตะไคร้ ว่านหางจระเข้ ดาวอินคา มะกรูด รางจืด พริก ว่านชักมดลูก เป็นต้น การผลิตสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ยังมี ชนิด ปริมาณ และคุณภาพของผลผลิต ไม่ตรงตามความต้องการของตลาด เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ ทักษะในการผลิต การจัดการผลผลิต การควบคุมคุณภาพ การบริหารจัดการ และการเพิ่มมูลค่า ตลอดจนขาดการเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้า ผู้บริโภค และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงมีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสมุนไพร และกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรขึ้นเพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้านต่างๆ แบบครบวงจร และเกิดประโยชน์โดยตรง ให้มีคุณค่าเป็นที่รู้จัก เป็นที่นิยมของประชาชนและนักท่องเที่ยว อีกทั้งเป็นการส่งเสริมภาคการเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน เพื่อยกระดับเป็นเมืองสมุนไพรครบวงจรต่อไป

จังหวัดกระบี่ได้มีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (พืชสมุนไพร) ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา และกลุ่มผู้ปลูกสมุนไพรในจังหวัดกระบี่ ดังนี้ กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร หมู่ที่ 7 อำเภอเกาะลันตา, กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร หมู่ที่ 3 ตำบลดินอุดม อำเภอลำทับ, กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร หมู่ที่ 1 ตำบลโคกยาง อำเภอเหนือคลอง, กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร หมู่ที่ 5 ตำบลหนองทะเล อำเภอเมืองกระบี่, กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร หมู่ที่ 8 ตำบลสินปุน อำเภอเขาพนม, กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร หมู่ที่ 7 ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอคลองท่อม และกลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านกลาง อำเภออ่าวลึก ขึ้นเป็นเครือข่ายกลุ่มผู้ปลูกสมุนไพรจังหวัดกระบี่

สำนักงานเกษตรจังหวัดกระบี่ได้รับงบประมาณจากกรมส่งเสริมการเกษตรให้ดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร ในการพัฒนาความรู้และศักยภาพของเกษตรกร โดยได้จัดตั้งกลุ่มเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรพืชสมุนไพรขึ้นที่ อำเภอเกาะลันตา ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและพัฒนาคุณภาพสมุนไพร จัดทำจุดเรียนรู้การผลิต การแปรรูปสมุนไพร เพื่อให้เกษตรกรมีแหล่งการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพผลผลิตให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด มีแหล่งเรียนรู้ในการแปรรูปผลผลิตพืชสมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่า และพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด และยังได้รับงบประมาณจากจังหวัดกระบี่ให้ดำเนินโครงการพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรเชื่อมโยง การท่องเที่ยวจังหวัดกระบี่ กิจกรรมส่งเสริมการผลิตการปลูกสมุนไพรคุณภาพ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 จัดทำศูนย์เรียนรู้และแปลงสาธิตเพื่อพัฒนากลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร โดยการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้กับกลุ่มผู้ปลูกสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดกระบี่

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดกระบี่ได้รับงบประมาณจากกรมส่งเสริมการเกษตรให้ดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร ในการจัดทำพัฒนาแปลงขยายพันธุ์และรวบรวมพันธุ์สมุนไพร เพื่อให้เป็นแหล่งพันธุ์ดีของสมุนไพร ให้มีแหล่งรวบรวมพันธุ์สมุนไพร เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในการผลิต การพัฒนาคุณภาพ การแปรรูปเบื้องต้น ให้กับเกษตรกรและผู้สนใจ และเพื่อประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร

9. บริบทของพื้นที่จังหวัดกระบี่

บริบทของพื้นที่จังหวัดกระบี่ ประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ ด้านการเกษตร และด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

9.1 ลักษณะทางกายภาพ

9.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดขนาดเล็ก ตั้งอยู่ทางด้านฝั่งทะเลตะวันตกของภาคใต้ติดกับทะเลอันดามัน มีพื้นที่ทั้งหมด 4,708.512 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,942,820 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ จดจังหวัดพังงา และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศใต้ จดจังหวัดตรัง และทะเลอันดามัน

ทิศตะวันออก จดจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดตรัง

ทิศตะวันตก จดจังหวัดพังงา และทะเลอันดามัน

ภาพที่ 2.2 แผนที่จังหวัดกระบี่

ที่มา : สำนักงานจังหวัดกระบี่ (<http://demo-cv.com/demoweb/krabi/content/general.pdf>.)

9.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดกระบี่ทางตอนเหนือ ประกอบด้วย เทือกเขายาวทอดตัวไปในแนวเหนือใต้ มีที่ราบชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันตก บริเวณทางตอนใต้เป็นภูเขากระจัดกระจายสลับ ส่วนบริเวณทางตอนใต้สุด และตะวันตกเฉียงใต้ มีสภาพพื้นที่เป็นแบบลูกคลื่นลอนลาดจนถึงค่อนข้างราบเรียบ และมีภูเขาสูงๆ ต่ำๆ สลับกันไป บริเวณด้านตะวันตกมีลักษณะเป็นชายฝั่งติดกับทะเลอันดามัน ประกอบด้วยเกาะที่สำคัญ ได้แก่ เกาะลันตา และเกาะพีพี

9.1.3 ลักษณะอากาศทั่วไป (กรมอุตุนิยมวิทยา, 2563) ได้รายงานว่าจังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ติดทะเล อุณหภูมิตลอดปีมีค่าคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก และมีฝนตกชุกในฤดูฝน ส่วนฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด และบางครั้งมีฝนตกได้เนื่องจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านอ่าวไทยพาเอาฝนมาตก แต่มีปริมาณน้อยกว่าจังหวัดที่อยู่ทางด้านตะวันออกของภาคใต้ จังหวัดกระบี่ มีภูมิอากาศแบบมรสุมในเขตร้อน และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีฝนตกชุกตลอดปีและมีเพียง 2 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน เริ่มตั้งเดือนมกราคมจนถึงเดือนเมษายน ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ไปจนถึงเดือนธันวาคม

9.1.4 อุณหภูมิ จังหวัดกระบี่อยู่ใกล้ทะเล ฤดูร้อนอากาศจึงไม่ร้อนมาก ส่วนฤดูหนาวไม่ถึงกับหนาวจัด อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 26.9 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 32.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 22.7 องศาเซลเซียส วัตถุประสงค์สูงสุดได้ 39.2 องศาเซลเซียส

9.1.5 ฝน เนื่องจากจังหวัดกระบี่อยู่ฝั่งทางด้านตะวันตกของภาคใต้ซึ่งรับลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้เต็มที่ในฤดูฝนทำให้ฝนตกมากในฤดูฝน ส่วนในฤดูหนาวแม้จะได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือบ้างในกรณีที่มีมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือมีกำลังแรงแต่ก็มีฝนตกน้อย เนื่องจากถูกทิวเขาทางด้านตะวันออกของภาคใต้ปิดกั้นลมไว้ ปริมาณฝนเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 2,174.4 มิลลิเมตร ฝนตกประมาณ 153 วัน เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือเดือนกันยายน มีฝนเฉลี่ย 330.3 มิลลิเมตร ฝนตกประมาณ 20 วัน ฝนตกสูงสุดใน 24 ชั่วโมงเคยตรวจได้ 241.6 มิลลิเมตร

9.1.6 แหล่งน้ำ/ปริมาณน้ำ สำนักงานจังหวัดกระบี่ (2563) ได้รายงานเกี่ยวกับแหล่งน้ำส่วนใหญ่จะเป็น สระน้ำ อาคารอัดน้ำ ฝาย แหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน คลอง หนอง อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก บ่อ/บึง/ห้วย ทำนบดิน อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง แก้มลิง

9.1.7 กลุ่มชุดดิน กรมพัฒนาที่ดิน (2563) ชุดดินในพื้นที่ตั้งกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร อำเภอเกาะลันตา อำเภอเมืองกระบี่ อำเภอเหนือคลอง อำเภอลองท่อม อำเภอลาทับ อำเภอเขาพนม อำเภออ่าวลึก และอำเภอปลายพระยา ประกอบด้วยกลุ่มชุดดิน ดังนี้

1) **กลุ่มชุดดินที่ 5** กลุ่มดินเหนียวลึกมากที่เกิดจากตะกอนลำนํ้า ปฏิกริยาดินเป็นกลางหรือเป็นด่าง การระบายน้ำเร็ว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง ใช้ทำนา ในบริเวณที่มีแหล่งน้ำใช้ปลูกพืชไร่ พืชผัก และยาสูบในช่วงฤดูแล้ง ข้าวที่ปลูกโดยมากให้ผลผลิตค่อนข้างสูง

2) **กลุ่มชุดดินที่ 13** กลุ่มดินเลนเค็มชายทะเล ปฏิกริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง การระบายน้ำเร็วมาก ความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง ปัจจุบันมีพื้นที่ใช้ทำนาถุ้ง เลี้ยงปลา หรือทำนาเกลือ การทำนาถุ้ง หรือเลี้ยงปลา หากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม ผลผลิตมักลดลงอย่างรวดเร็ว

3) **กลุ่มชุดดินที่ 14** กลุ่มดินเปรี้ยวจัดลึกปานกลาง และมีชั้นดินเลนที่มีศักยภาพก่อให้เกิดเป็นดินเปรี้ยวจัด การระบายน้ำเร็ว ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ บางแห่งใช้ทำนาแต่ผลผลิตต่ำ

4) **กลุ่มชุดดินที่ 26** กลุ่มดินเหนียวลึกมากสีดำที่มีรอยแตกกระแหงกว้างและลึก ปฏิกริยาดินเป็นกลางถึงเป็นด่าง การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงส่วนใหญ่ใช้ปลูกพืชไร่ต่างๆ เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วต่างๆ ฝ้าย และไม้ผลบางชนิด

5) **กลุ่มชุดดินที่ 32** กลุ่มดินร่วนละเอียดลึกถึงลึกมากที่ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัด การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ปลูกยางพารา มะพร้าว ไม้ผล และพืชไร่บางชนิด

6) **กลุ่มชุดดินที่ 34** กลุ่มดินร่วนละเอียดลึกถึงลึกมาก ปฏิกริยาดินกลางหรือเป็นด่าง การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง ใช้ปลูกพืชไร่ต่างๆ เช่น อ้อย ข้าวโพด ถั่ว สับปะรด และไม้ผลบางชนิด

7) **กลุ่มชุดดินที่ 39** กลุ่มดินทรายหนาปานกลาง ปฏิกริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นกลาง การระบายน้ำดีอยู่ ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

8) **กลุ่มชุดดินที่ 42** กลุ่มดินทรายหนาที่เกิดจากตะกอนลำนํ้าหรือตะกอนเนื้อหยาบ ปฏิกริยาดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงเป็นกลาง การระบายน้ำค่อนข้างมาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

9) **กลุ่มชุดดินที่ 43** กลุ่มดินตื้นถึงลูกรัง เศษหินหรือก้อนหิน ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัด การระบายน้ำของดินดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ใช้ปลูกยางพารา มะพร้าวหรือไม้ผล

10) **กลุ่มชุดดินที่ 45** กลุ่มดินตื้นถึงชั้นหินพื้น ปฏิกริยาดินเป็นกรดถึงเป็นกลาง การระบายน้ำดี ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

11) กลุ่มชุดดินที่ 50 กลุ่มดินร่วนลึกปานกลางถึงเศษหิน ก้อนหินหรือชั้นหินพื้น ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดมาก การระบายน้ำดี ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ส่วนใหญ่ใช้ปลูกยางพารา ไม้ผล สับปะรด ถั่ว และแตงโม

12) กลุ่มชุดดินที่ 51 กลุ่มดินตื้นถึงชั้นหินพื้น ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัด การระบาย น้ำดีถึงค่อนข้างดีมาก ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ การใช้ประโยชน์ เป็นป่าดิบชื้นบางแห่งใช้ปลูกยางพารา

13) กลุ่มชุดดินที่ 53 กลุ่มดินเหนียวลึกปานกลางถึงชั้นหินพื้นลูกรังหรือเศษหิน ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัด การระบายน้ำดี ความอุดมสมบูรณ์ต่ำใช้ปลูกยางพารา ไม้ผล และพืชไร่

14) กลุ่มชุดดินที่ 59 กลุ่มดินร่วนหยาบหรือดินร่วนละเอียด ชั้นดินมีลักษณะ เป็นชั้นสลับเนื้อดินไม่แน่นอน ปฏิกริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกลาง การระบายน้ำเร็วถึงค่อนข้างเร็ว

15) กลุ่มชุดดินที่ 60 กลุ่มดินร่วนที่เกิดจากดินตะกอนน้ำพาเชิงซ้อน ปฏิกริยาดิน เป็นกรดจัดถึงเป็นกลาง การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง การใช้ประโยชน์ ปลูกพืชไร่ ไม้ผล และไม้ยืนต้น

จากข้อมูลกลุ่มชุดดินสามารถจำแนกกลุ่มชุดดินได้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย ชุดดินที่ 26, 32, 39, 42, 43, 45, 50 , 51, 53 และ 60 สามารถจัดการดินให้เหมาะสมต่อการปลูกข้าว พืชผักและ ไม้ผล กลุ่มที่ 2 ชุดดินที่ 5 และ 14 สามารถจัดการดินให้เหมาะสมต่อการปลูกข้าว พืชผักหรือผลไม้ กลุ่มที่ 3 ชุดดินที่ 34 และ 59 สามารถจัดการดินให้เหมาะสมกับการปลูกข้าว พืชผักหรือผลไม้ พืชไร่หรือ พืชผัก และกลุ่มที่ 4 ชุดดินที่ 13 เป็นดินเค็มชายเลน ไม่เหมาะกับการปลูกพืชผัก ไม้ผล และพืชไร่

โดยพบว่าชุดดินกลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 มีความเหมาะสมกับการปลูกพืชสมุนไพร เนื่องจากเป็นชุดดินที่สามารถจัดการดินให้เหมาะสมในการปลูกพืชผัก ไม้ผลได้ เนื่องจากพืชสมุนไพร จัดเป็นพืชผัก มีทั้งไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก ไม้เลื้อย และไม้ยืนต้น จึงมีความเหมาะสมกับการปลูกพืชสมุนไพร โดยมีแนวทางการจัดการดินในการปลูกพืช ได้แก่ การปลูกพืชไร่ พืชผัก ปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ ปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยคอก หรือไถกลบพืชปุ๋ยสดร่วมกับการใช้ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำ และจัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก ปลูกพืชผัก ผลไม้ ปรับปรุงหลุมปลูกด้วยปุ๋ยหมัก หรือปุ๋ยคอก ร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ในช่วงเจริญเติบโต ก่อนเก็บผลผลิตและภายหลังเก็บ ผลผลิต ใช้ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอกร่วมกับปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยอินทรีย์น้ำตามชนิดพืชที่ปลูก พัฒนาแหล่งน้ำและ จัดระบบการให้น้ำในแปลงปลูก

9.2 ด้านการเกษตร

9.2.1 ผลผลิตด้านการเกษตรที่สำคัญ

1) ปาล์มน้ำมัน ในปี 2560 มีผลผลิตปาล์มน้ำมัน 3,309,166 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 3,127 ตัน/ไร่ และมีพื้นที่เพาะปลูก 1,058,176 ไร่

2) ยางพารา ในปี 2560 มีผลผลิตยางพารา 135,008 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย/ไร่ 265 ตัน พื้นที่เพาะปลูก 587,759 ไร่

9.2.2 การเลี้ยงสัตว์ สัตว์เศรษฐกิจที่มีมูลค่าสูงคือ โคเนื้อ ไก่เนื้อ สุกร ไก่ไข่ และแพะ ตามลำดับ

9.2.3 การทำประมง (การประมงพาณิชย์ และการประมงพื้นบ้าน) ในปี 2560 มีปริมาณการผลิตและมูลค่าผลผลิตจากการประกอบอาชีพการประมงสูงที่สุด คือ การเลี้ยงกุ้งทะเล รองลงมา คือ การทำประมงทะเล การทำฟาร์มปลาน้ำกร่อย และการทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์น้ำจืด

9.3 ด้านการท่องเที่ยว

จังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพการท่องเที่ยวในระดับประเทศ และระดับนานาชาติ มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล ศิลปะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และสุขภาพ

ผู้จัดการออนไลน์ (<https://mgronline.com/travel/detail/9600000119797>) อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ สามารถเรียกได้ว่าเป็น “เมืองสปาน้ำพุร้อน” ด้วยพื้นที่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อนของเปลือกโลกทำให้เกิดน้ำพุธรรมชาติขึ้นหลายแห่งซึ่งมีทั้งน้ำพุร้อน น้ำพุเย็น และน้ำพุร้อนเค็ม กระจายอยู่ทั่วอำเภอ ดังนี้

9.3.1 น้ำตกร้อน เป็นน้ำตกขนาดเล็กๆ สูง 5 เมตร กว้าง 10 เมตร อุณหภูมิของน้ำประมาณ 42 องศาเซลเซียส น้ำตกร้อนนี้เกิดจากแหล่งแร่ร้อนใต้ดินที่ซึมขึ้นมาจากผิวดินลักษณะเป็นชั้นคล้ายน้ำตกเล็กๆ มีแอ่งน้ำอุ่นอยู่ด้านล่าง ส่วนด้านบนจะมีแอ่งน้ำเล็กๆ คล้ายอ่างอาบน้ำหลายแอ่ง น้ำตกร้อนจะประกอบไปด้วยแร่ธาตุต่างๆ ที่ช่วยให้ผ่อนคลาย และเชื่อกันว่าดีต่อสุขภาพ สามารถบำบัดอาการไขข้ออักเสบ ปวดหลัง และโรคเกี่ยวกับผิวหนังได้ เหมือนได้ทำสปาจากธรรมชาติโดยตรง และสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ยังเป็นอันซีนของเมืองไทย ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมากันอย่างไม่ขาดสาย

9.3.2 น้ำพุร้อนเค็ม ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ มีลักษณะเป็นบ่อน้ำพุมาจากชั้นใต้ดินตามธรรมชาติ สาเหตุที่มีรสชาติเค็มนั้นเกิดจากการผสมกันของ น้ำร้อน และน้ำทะเลในระดับลึกก่อน โผล่พ้นพื้นดิน เกิดเป็นน้ำพุร้อน จัดอยู่ในประเภทน้ำพุร้อนเกลือ ในบริเวณรอบๆ น้ำพุร้อนเค็ม เป็นพื้นที่ป่าชายเลนตามธรรมชาติ อุณหภูมิของน้ำในบ่อไม่ร้อนมาก จนเกินไป มีอุณหภูมิสูงประมาณ 40-47 องศาเซลเซียส ภายในมีศาลานวดแผนไทยและเส้นทางเดินชม ศึกษารสชาติป่าชายเลน นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับคนที่ชอบการผ่อนคลายด้วยสปาธรรมชาติ เหมาะสำหรับการแช่เพื่อบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ และปวดข้อต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้มีการไหลเวียนของ เลือดให้ดีขึ้น ช่วยผ่อนคลายเพื่อรักษาสุขภาพโดยวิธีธาราบำบัดแบบธรรมชาติ นักท่องเที่ยวนิยมมา แช่น้ำ เพราะมีความเชื่อว่าสามารถรักษาโรค เช่น โรคเบาหวาน ปวดเมื่อยตามข้อกระดูก โรคไหลเวียน โลหิต ผดผื่นคัน

ในปี 2544 ทางจังหวัดกระบี่ ได้มีการผลักดันให้บ่อน้ำพุร้อนเค็มแห่งนี้เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวแบบสปา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะยกระดับให้เป็น 1 ของเอเชีย

10. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัด กระบี่ จากการตรวจสอบเอกสารมีการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

10.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร

10.1.1 เพศ

ชวลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.79) ศึกษา ความต้องการการปลูกสมุนไพรของ เกษตรกรตาม โครงการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรของศูนย์พัฒนาวัตถุครบวงจรอุทอง จังหวัด สุพรรณบุรี พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) ศึกษา วิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรและเครื่องเทศที่มีศักยภาพ พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรเป็นเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชาญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) ศึกษาการพัฒนาสื่อเพื่อใช้ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้าน นาโพธิ์ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง

10.1.2 อายุ

ชวลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.79) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุโดยเฉลี่ย 52 ปี ขณะที่ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรมีช่วงอายุที่มากที่สุดคือ 40 ปี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ชัญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 54.89 ปี

10.1.3 ระดับการศึกษา

ชวลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.80) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในภาคบังคับในระดับประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ผลิตสมุนไพรที่มากที่สุดคือ ระดับประถมศึกษา และ ชัญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกร้อยละ 56.8 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา

10.1.4 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ชัญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกร้อยละ 45.9 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน โดยมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.24 คน ส่วน สานิตย์ บัวสถิต (2544, น.38) ศึกษาการปลูกและการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านของเกษตรกร อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.5 คน และจุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.32) ศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการปลูกสมุนไพรพื้นบ้านในหมู่บ้านท่าวังไพร ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ร้อยละ 52.0 มีสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน

10.1.5 อาชีพหลัก

ชัญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกร้อยละ 35.1 ประกอบอาชีพค้าขาย รองลงมารับจ้าง เกษตรกร รับราชการ ตามลำดับ ส่วนจุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.32) พบว่า อาชีพของครัวเรือน ร้อยละ 55.3 มีอาชีพทำไร่

10.1.6 ประสบการณ์ในการปลูก

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า มี เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพร มีประสบการณ์ในการผลิตอยู่ในช่วง 1-10 ปี

10.1.7 การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร

ชุลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.79) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิก องค์กรหรือสถาบันในท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรไม่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

10.1.8 จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร

सानิตย์ บัวสติด (2544, น.40) พบว่า จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร เฉลี่ย 2 คน

10.1.9 จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร

ชุลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.79) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 12.53 ไร่ ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สานิตย์ บัวสติด (2544, น.40) พบว่า ขนาดพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 5.7 ไร่ และจุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.32) พบว่า คราวเรือนร้อยละ 52.8 ถือครองที่ดินน้อยกว่า 15 ไร่

10.1.10 การถือครองที่ดินและเอกสารสิทธิ์ที่ดิน

सानิตย์ บัวสติด (2544, น.38) พบว่า การถือครองที่ดินของเกษตรกรเป็นของตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ จุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.32) พบว่า การถือครองที่ดินของคราวเรือน ร้อยละ 91.9 เป็นของตนเอง

จุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.32) พบว่า คราวเรือนร้อยละ 66.7 ถือครองที่ดิน ลักษณะเอกสารสิทธิ์ ส.ป.ก.4-01

10.1.11 จำนวนพื้นที่ปลูกสมุนไพร

ชุลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.60) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ปลูกโดยเฉลี่ย 0.67 ไร่

10.1.12 รายได้รวมและรายได้จากสมุนไพร

ชญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกร้อยละ 45.9 มีรายได้จากอาชีพหลัก 20,001-70,000 บาท/ปี โดยมีรายได้หลักเฉลี่ย 70,405.41 บาท/ปี ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สานิตย์ บัวสติด (2544, น.44) พบว่า เกษตรกรมีรายได้รวมเฉลี่ย 28,029.40 บาท/ปี

सानิตย์ บัวสติด (2544, น.44) พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากสมุนไพรเฉลี่ย 3,471 บาท/ปี

10.2 การผลิตและการตลาดพืชสมุนไพร

10.2.1 จำนวนชนิดสมุนไพรที่ปลูก

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชสมุนไพร 1 ชนิด และ ปลูก 2, 3 และ 4 ชนิด ตามลำดับ ขณะที่ จรุงญ ประพฤติชอบ (2555, น.58) ศึกษาการเกษตรอินทรีย์ปลูกพืชสมุนไพรตามแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านวังยวน ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพร 41 ชนิด

10.2.2 ชนิดสมุนไพรที่ปลูก

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า ปลูกมากที่สุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ขมิ้น ข่า และตะไคร้ สอดคล้องกับการศึกษาของ จรุงญ ประพฤติชอบ (2555, น.58) พบว่า เกษตรกรมีการปลูกตะไคร้ ข่า ขมิ้น มากที่สุด

10.2.3 แหล่งที่มาของพันธุ์

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า แหล่งที่มาของพันธุ์มาจากเพื่อนเกษตรกรมากที่สุด ร้อยละ 56.3 รองลงมาคือ เก็บไว้ใช้เอง และจากหน่วยงานราชการ ตามลำดับ ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ อารีกรมล ต.ไชยสุวรรณ และคณะ (2560, น.88) ศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกสมุนไพร ของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองสุวรรณ ตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า แหล่งที่มาของพันธุ์ส่วนใหญ่มาจากการเก็บพันธุ์เองและซื้อ

10.2.4 ลักษณะพื้นที่

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า ลักษณะพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร ของเกษตรกร เป็นที่ราบ รองลงมาคือ ที่ราบเชิงเขา

10.2.5 ลักษณะดินที่ปลูก

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า ลักษณะดินที่ทำการปลูกพืชสมุนไพร เป็นดินร่วน/ร่วนปนทรายมากที่สุด

10.2.6 การเตรียมดิน

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า การเตรียมดินของเกษตรกร ใช้วิธีขุดหลุมปลูกอย่างเดียวนมากที่สุด ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ดนัย ศิริบุรี และ อรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์ (2559, น.574) ศึกษา ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชิงแพ่ง พบว่า การปลูกพืชสมุนไพรมีการยกแปลงปลูก

10.2.7 ความอุดมสมบูรณ์ของดิน

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า ความอุดมสมบูรณ์ของดิน เกษตรกรมีความอุดมสมบูรณ์ดี

10.2.8 การวิเคราะห์ดิน

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรไม่มีการวิเคราะห์ดิน

10.2.9 การปรับปรุงดิน

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรไม่ปรับปรุงคุณภาพดิน รองลงมาคือ ใส่โดโลไมท์ ใส่ปูนขาว และใส่ปูนขาวและโดโลไมท์

10.2.10 แหล่งน้ำ

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรใช้แหล่งน้ำจากน้ำฝนมากที่สุด รองลงมา คือแหล่งน้ำธรรมชาติ ห้วย หนอง คลอง และบึง บ่อเก็บน้ำ/บ่อคาล และน้ำจากชลประทาน ตามลำดับ

10.2.12 การให้น้ำ

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรมีวิธีการให้น้ำโดยการอาศัยน้ำฝนมากที่สุด รองลงมาคือ สปริงเกอร์ และสายยาง ตามลำดับ ขณะที่ ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์ (2559, น.576) พบว่า การดูแลรักษาพืชสมุนไพรเกษตรกรรดน้ำในช่วงเดือนมกราคม-เดือนมีนาคม หลังจากนั้นจะอาศัยน้ำฝน

10.2.13 การใช้สารเคมี

ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์ (2559, น.574) พบว่า เกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชิงพึ่งปลูกพืชสมุนไพรแบบอินทรีย์ คือ ไม่ใช้สารกำจัดศัตรูพืช

10.2.14 การใช้ปุ๋ย

ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์ (2559, น.574) พบว่า เกษตรกรกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชิงพึ่งปลูกพืชสมุนไพรแบบอินทรีย์ คือ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี

10.2.15 การคัดคุณภาพ

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรไม่มีการคัดคุณภาพ

10.2.16 การถนอมคุณภาพผลผลิต

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรไม่มีการถนอมคุณภาพผลผลิต

10.2.17 การรับทราบสารสำคัญ

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรไม่เคยตรวจ และไม่เคยทราบสารสำคัญที่ได้จากการผลิต

10.2.18 รูปแบบการจำหน่าย

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพร มีรูปแบบการจำหน่ายผลผลิตแบบสดมากที่สุด

10.2.19 ลักษณะการจำหน่าย

จุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.35) พบว่า ช่องทางจำหน่ายของครัวเรือนจะจำหน่ายกันเองภายในชุมชนท้องถิ่น

10.2.20 การกำหนดราคา

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า การกำหนดราคาขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางมากที่สุด รองลงมาคือ เกษตรกร

10.3 ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพร

10.3.1 ความรู้

सानิตย์ บัวสถิตย์ (2544, น.44) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ตอบคำถามถูกต้องร้อยละ 81.9 แสดงว่าเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้านดีพอสมควร

10.3.2 แหล่งความรู้

ธัญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.37) พบว่า การรับความรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพืชสมุนไพรของสมาชิกรับจากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสมุนไพรจากหนังสือพิมพ์ ผู้นำเกษตรกรในหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ เอกสารแนะนำ และ VCD แนะนำ ตามลำดับ ขณะที่ ปัทมา ศิริวรรณ (2559, น.98) ศึกษาความรู้ ทักษะ การรับรู้ และการใช้ยาสมุนไพรของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในโรงพยาบาลแม่ทา อำเภอแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การรับรู้ข่าวสารด้านยาสมุนไพรจากสื่อต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่างแหล่งที่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ โทรทัศน์ วิทยุ และบุคคลในครอบครัว ส่วน

แหล่งที่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน การจัดอบรม/สัมมนาเกี่ยวกับยาสมุนไพร และนิทรรศการเกี่ยวกับยาสมุนไพร สานิตย์ บัวสถิตย์ (2544, น.44) พบว่า แหล่งความรู้เรื่องสมุนไพรของเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับมาจากญาติพี่น้อง

10.3.3 ความคิดเห็นการผลิตพืชสมุนไพร

ชวลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.80) พบว่า ความคิดเห็นในหมวดการปลูกเกษตรกรเห็นว่าสามารถหาพันธุ์ปลูกได้ง่าย พันธุ์ปลูกมีราคาถูก ปลูกง่ายใช้แรงงานน้อย ปลูกได้ทุกฤดูกาล อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ขมิ้นชัน ไพล และฟ้าทะลายโจร หมวดการดูแล เกษตรกรเห็นว่าหาปุ๋ยง่าย การให้น้ำไม่เปลือง ทนสภาพแห้งแล้งได้ การเก็บเกี่ยวไม่ยุ่งยาก อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ขมิ้นชัน ไพล หมวดการเก็บเกี่ยว เกษตรกรเห็นว่า การเก็บเกี่ยวได้เร็วขึ้น ใช้เวลาน้อย ให้ผลผลิตสูง การเก็บเกี่ยวง่าย ทำความสะอาดง่าย มีความเห็นในระดับปานกลาง ได้แก่ ขมิ้นชัน และไพล หมวดการจำหน่ายและการตลาด เกษตรกรเห็นว่ามีตลาดรองรับไม่จำกัด ไม่เปลืองเนื้อที่บรรจุน้ำหนักสูง รายได้ต่อไร่สูง มีความเห็นในระดับปานกลาง ได้แก่ ขมิ้นชัน และไพล

10.4 การได้รับการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรได้รับเทคโนโลยีโดยการศึกษาเองมากที่สุด รองลงมาคือ เพื่อนเกษตรกร และกรมส่งเสริมการเกษตร ตามลำดับ

10.5 ปัญหา ข้อเสนอแนะ และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

10.5.1 ปัญหา

สานิตย์ บัวสถิตย์ (2544, น.93) พบว่า ปัญหาด้านการปลูก คือ เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรไว้ในครัวเรือนเพียงเล็กน้อย และส่วนใหญ่ปลูกลงดินไว้ตามบ้าน ปัญหา คือมีข้อจำกัดของพื้นที่ในการปลูกพืชสมุนไพร ทำให้ไม่สามารถปลูกได้ในปริมาณมากๆ ขาดพันธุ์พืช เมื่อถึงฤดูแล้งใบแห้งตายได้ง่าย ขาดน้ำในการรด บางชนิดปลูกแล้วไม่เจริญเติบโตเพราะว่าไม่รู้วิธีปลูก มีวัชพืช และเชื้อราในฤดูฝน ปัญหาด้านด้านการดูแลรักษา เกษตรกรมักพบปัญหาด้านการดูแล คือ ปลูกแล้วไม่ออกดอกออกผล เมื่อถึงฤดูแล้งขาดน้ำ เพราะพืชบางชนิดต้องการน้ำมากในการปลูก บางชนิดต้องการแสงแดด พืชต้องมีการใส่ปุ๋ยด้วย มีโรคและแมลงบางชนิดมารบกวน บางชนิดต้องมีการเก็บเกี่ยวและเก็บรักษาที่ดีเพราะจะทำให้เสียหายได้ ปัญหาด้านการตลาด คือ เกษตรนำไปจำหน่ายแก่ผู้ค้าคนกลางหรือตัวแทนบริษัท การซื้อขายไม่มีการกำหนดชั้นคุณภาพ การตรวจสอบใช้วิธีการดูด้วยสายตาและชิม ปัญหาการปลอมปน เช่น มีกิ่งไม้ ใบไม้ ทราย ทำให้ได้ราคาต่ำ หาดตลาดยาก เพราะมีการผลิตน้อยพอใช้ในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ขาดการเก็บรักษา และการแปรรูปที่ดี รัฐไม่มาส่งเสริมด้านการตลาด

10.5.2 ข้อเสนอแนะ

จุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.45) ได้เสนอข้อเสนอแนะไว้ว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้านให้ยั่งยืนนั้น ราษฎรในหมู่บ้านท่าวังไทร ควรช่วยกันดูแลพืชสมุนไพรพื้นบ้านให้ดำรงอยู่และนำไปใช้ในครัวเรือน เป็นการประหยัดรายจ่าย หากมีเหลือสามารถแลกเปลี่ยนกัน และสามารถทำเป็นการค้าในรูปแบบของการแปรรูป และการขยายพันธุ์พืชโดยการปักชำ การขายต้นกล้า ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น การเป็นสมาชิกกลุ่มสมุนไพรสามารถเพิ่มพูนความรู้ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรพื้นบ้าน และสามารถเรียนรู้ถ่ายทอดให้กับเยาวชนของหมู่บ้านให้ทราบถึงสรรพคุณ และรู้จักวิธีการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านอย่างถูกวิธีได้คงอยู่ ควรมีการให้ความรู้แนะนำวิธีการปลูกและการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้าน

ชวลีกร ขวัญชัยนันท (2547, น.80) ได้เสนอข้อเสนอแนะไว้ว่า เรื่องการปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว ควรจัดให้มีการอบรม มีการสนับสนุน ต้นพันธุ์ให้มากกว่านี้ เพื่อที่จะได้มีต้นพันธุ์ที่มีคุณภาพไว้ปลูกส่งให้ศูนย์ ควรสร้างแรงจูงใจในการปลูกสมุนไพรให้กับเกษตรกร เช่น หากใครมีผลผลิตส่งเข้าศูนย์สม่ำเสมอและสูงสุดในรอบปี มีการให้รางวัลในการส่งเสริมการปลูก ควรมีการพาไปศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มเติมประสบการณ์ในการปลูก

सानิตย์ บัวสถิตย์ (2544, น.93) พบว่า ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาด้านการปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้าน คือ รัฐบาลส่งเสริมให้มีการปลูกพืชสมุนไพรมากขึ้น มีการแจกหรือจำหน่ายพันธุ์พืชสมุนไพรแก่เกษตรกร ก่อนปลูกควรศึกษาวิธีการปลูกพืชสมุนไพรให้ดีก่อนแนะนำไปปลูก มีการปลูกใกล้แหล่งน้ำหรือแสงแดดที่พอเพียง อาจจะมีภาชนะสำหรับกักเก็บน้ำไว้ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาด้านการดูแลรักษา คือ ต้องมีการใส่ปุ๋ย เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยหมัก ช่วยเร่งการเจริญเติบโตและได้ผลผลิตที่ดี มีการใช้ตะเภาเพื่อป้องกันแมลง มีการศึกษาการดูแล และเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรเพราะว่าพืชสมุนไพรมีอายุการเก็บรักษาค่อนข้างจำกัด วิธีการเก็บรักษาทำได้ค่อนข้างยาก ซึ่งหากเก็บไม่ถูกวิธีอาจเป็นเชื้อราได้ ข้อเสนอแนะด้านการตลาด คือการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน โดยตั้งกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตพืชสมุนไพรขึ้น เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการปลูกพืชสมุนไพร มีการประสานความร่วมมือระหว่างเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุน ผลักดันส่งเสริมในชุมชนให้มีการปลูกและการใช้สมุนไพร มีการจัดตลาดสู่ชุมชน สร้างเครือข่ายธุรกิจสมุนไพร โดยมีตลาดรองรับวัตถุดิบสมุนไพรของเกษตรกร

10.5.3 แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

เพ็ญนภา ทิพย์สุราษฎร์ (2558, น.55) ศึกษาการศึกษาพืชสมุนไพรท้องถิ่นและภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพร กรณีศึกษา : อุทยานแห่งชาติแห่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าแนวทางการจัดการพืชสมุนไพร ดังนี้ 1) การวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพร ปัญหาจากการขาดแคลนวัตถุดิบพืชสมุนไพรจะต้องมีการแก้ปัญหาโดยการเพิ่มพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ประโยชน์ 2) การขยายพันธุ์พืชสมุนไพร หน่วยงานที่รับผิดชอบควรส่งเสริมและสนับสนุนกล้าไม้พืชสมุนไพรให้กับประชาชนหรือผู้สนใจนำไปขยายพันธุ์ต่อ 3) การส่งเสริมและการสนับสนุนให้ใช้สมุนไพร หน่วยงานภาครัฐ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ที่รับผิดชอบควรส่งเสริมเรื่องความรู้ความเข้าใจ และมีการประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรหรือยาแผนโบราณให้แก่ประชาชนเจาะลึกถึงระดับชุมชนให้มากกว่าปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดชัดเจนถึงกระบวนการและแหล่งที่มาของพืชสมุนไพรเพื่อจัดปัญหาความวิตกกังวลของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว สร้างความเชื่อมั่นและความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน 4) การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพร โดยการสร้างกลุ่มการเรียนรู้หมอบ้านเพื่อเก็บรวบรวมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นทั้งแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก และประสบการณ์ในการปลูก สภาพพื้นฐานทางสังคม ได้แก่ บทบาททางสังคม และการเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร จำนวนพื้นที่ถือครอง การถือครองที่ดิน เอกสารสิทธิ์ที่ดิน จำนวนพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร และรายได้ สภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพร ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพร การได้รับการส่งเสริม และความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ปัญหา ข้อเสนอแนะสภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ล้วนมีผลต่อแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ทั้งสิ้น ซึ่งผลการวิจัยเหล่านี้ ทำให้สามารถเป็นแนวทางในการวางแผนการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่นี้ เป็นการวิจัยแบบสำรวจ (survey research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบวิธีการวิจัย ได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ประชากรในการวิจัยนี้ ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในจังหวัดกระบี่ ปี 2562 ทั้ง 9 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร อำเภอเกาะลันตา กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอเมืองกระบี่ อำเภอเหนือคลอง อำเภอคลองท่อม อำเภอลำทับ อำเภอเกาะลันตา อำเภอเขาพนม อำเภออ่าวลึก และอำเภอปลายพระยา จำนวน 190 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง มี 2 กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ และกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1.2.1 กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างและสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จากการคำนวณตามวิธีการของ Taro Yamane (อ้างถึงในจินดา ขลิบทอง 2556, น. 1 - 9) กำหนดค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 129 คน ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย

n	=	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
N	=	จำนวนประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา
e	=	ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ระดับ 0.05

$$\begin{aligned}
 \text{แทนค่า } N &= 190 \\
 e &= 0.05 \\
 n &= \frac{190}{1 + (190)(0.05)^2} \\
 n &= 128.81
 \end{aligned}$$

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 129 คน คิดเป็นร้อยละ 67.89

คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มจากสูตร

$$\text{จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้น} = \frac{\text{จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรแต่ละกลุ่ม}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกร

ที่	ชื่อกลุ่ม	ประชากร (ราย)	กลุ่มตัวอย่าง (ราย)
1	กลุ่มการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร ตำบลเกาะกลาง อำเภอเกาะลันตา	30	25
2	กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอเมืองกระบี่	20	13
3	กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอเหนือคลอง	20	13
4	กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอคลองท่อม	20	13
5	กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอลำทับ	20	13
6	กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอเกาะลันตา	20	13
7	กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอเขาพนม	20	13
8	กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภออ่าวลึก	20	13
9	กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอปลายพระยา	20	13
9 กลุ่ม		190	129

2) การสุ่มตัวอย่าง สุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยการกำหนดสัดส่วนจำนวนตัวอย่างของแต่ละกลุ่มตามจำนวนที่กำหนด และทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) โดยการจับสลากให้ได้จำนวนเท่ากับขนาดกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาของแต่ละกลุ่มแล้วจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลตามรายชื่อที่สุ่มได้ จำนวนตัวอย่าง 129 ราย

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก โดยทำการคัดเลือกผู้แทนกลุ่มเกษตรกร กลุ่มละ 1 คน รวม 9 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์ SWOT

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยนี้มี 2 ประเภท คือ แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ผลการวิจัยเรื่องนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กำหนดคำถาม คำตอบ ให้เลือกโดยเรียงเนื้อหาตามวัตถุประสงค์

2.1.1 ลักษณะของแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยลักษณะคำถามแบบปลายปิด (Closed-ended Question) และคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Question) โดยแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก ประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร บทบาททางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร การถือครองที่ดิน เอกสารสิทธิ์ที่ดิน จำนวนพื้นที่ปลูกสมุนไพร และรายได้

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับสภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนชนิดสมุนไพรที่ปลูก ชนิดสมุนไพรที่ปลูก แหล่งที่มาของพันธุ์ ลักษณะพื้นที่ปลูก สภาพพื้นที่การปลูก ลักษณะ/ระบบปลูก ลักษณะดินที่ปลูก การเตรียมดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน การวิเคราะห์ดิน การปรับปรุงดิน แหล่งน้ำ วิธีการให้น้ำ การใช้ปุ๋ย การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช

การคัดคุณภาพผลผลิต การรักษาคุณภาพผลผลิต การรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร การตลาดพืชสมุนไพร เป็นข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจำหน่าย การกำหนดราคา และลักษณะการจำหน่าย

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ แหล่งความรู้ ความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรจังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการเตรียมการก่อนการปลูกพืชสมุนไพร การปลูกพืชสมุนไพร การดูแลรักษาพืชสมุนไพร การปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร และการป้องกันกำจัดศัตรูพืชสมุนไพร

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์แบบสัมภาษณ์ความรู้/แหล่งความรู้ที่ได้รับ/ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร ให้เลือกตอบเพียง 1 ตัวเลือกเท่านั้นตรงข้อความที่แสดงถึงระดับความรู้/แหล่งความรู้ที่ได้รับ/ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

แบบสัมภาษณ์ความรู้/แหล่งความรู้ที่ได้รับ/ความคิดเห็นการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) มี 5 ระดับ ทำการแปลความหมาย ดังนี้

5	หมายถึง	ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็นมาก
3	หมายถึง	ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็นปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็นน้อย
1	หมายถึง	ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับการได้รับการส่งเสริมและความต้องการการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับการส่งเสริมต้นพันธุ์พืชสมุนไพร เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม งบประมาณ ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร และสื่อแผ่นพับ

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการได้รับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร มีคำถามจำนวน 8 ข้อ โดยมีคำตอบให้เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว คือ ได้รับ หรือ ไม่ได้รับ

แบบสัมภาษณ์ความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกร จำนวน 8 ข้อ เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) มี 5 ระดับ คือ

5	หมายถึง	ระดับความต้องการการส่งเสริมมากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับความต้องการการส่งเสริมมาก
3	หมายถึง	ระดับความต้องการการส่งเสริมปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับความต้องการการส่งเสริมน้อย
1	หมายถึง	ระดับความต้องการการส่งเสริมน้อยที่สุด

ตอนที่ 5 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะ ของเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร ประกอบด้วย

1. ปัญหาของเกษตรกร เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรเกษตรกร โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถาม ประกอบด้วยคำถามที่เกษตรกรต้องตอบตามระดับของปัญหาที่เกิดขึ้นมาทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านการปลูก ด้านการตลาด ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร และด้านอื่นๆ เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) มี 5 ระดับ

2. ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร ประกอบด้วยคำถามที่เกษตรกรต้องตอบตามระดับของความจำเป็นที่ต้องแก้ไขมาทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านการตลาด ด้านการใช้ประโยชน์ และด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) มี 5 ระดับ คือ

5	หมายถึง	ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะมากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะมาก
3	หมายถึง	ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะน้อย
1	หมายถึง	ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะน้อยที่สุด

2.1.2 การสร้างและทดสอบเครื่องมือ

1) สร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การตรวจสอบความตรงของแบบสัมภาษณ์ (Validity) เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้อง สมบูรณ์และครอบคลุมขอบเขตของเนื้อหา โดยนำแบบสัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องในเนื้อหา จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ตามคำแนะนำ ของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ และมีความถูกต้องของเครื่องมือ การหาค่าดัชนี ความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (IOC) โดยมีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

ไพบูรณ์ คะเชนทรพรรค์ (2557, น. 42 - 43) การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาโดย ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน หรืออย่างน้อย 3 คน เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา การตรวจสอบ ความตรงของเนื้อหานั้น ผู้เชี่ยวชาญจะตรวจสอบด้วยการเปรียบเทียบข้อคำถามกับเนื้อหาที่จะวัด โดยที่ ผู้วิจัยจัดทำแบบฟอร์มให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นต่อข้อคำถามแต่ละข้อ โดยกำหนดคะแนนผล การพิจารณา ดังนี้

ให้คะแนน +1	หมายถึง	แน่ใจว่าข้อสอบวัดจุดประสงค์/เนื้อหานั้น
ให้คะแนน 0	หมายถึง	ไม่แน่ใจว่าข้อสอบวัดจุดประสงค์/เนื้อหานั้น
ให้คะแนน -1	หมายถึง	แน่ใจว่าข้อสอบไม่วัดจุดประสงค์/เนื้อหานั้น

แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป หาค่าความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับ จุดประสงค์หรือเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence หรือ IOC) จากสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	คือ	ดัชนีความสอดคล้องมีค่าระหว่าง -1 ถึง +1
	$\frac{\sum R}{N}$	แทน	ผลรวมของคะแนนการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์การตัดสินค่า IOC ถ้ามีค่า 0.50 ขึ้นไป แสดงว่า ข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงจุดประสงค์ หรือตรงตามเนื้อหาที่กำหนด แสดงว่า ข้อคำถามข้อนั้นใช้ได้ แต่ถ้าค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ไปหาค่าความเที่ยงตรง ได้ดังนี้

$$\text{ค่า IOC} = \frac{141}{149} = 0.94$$

โดยผลการหาค่าความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (IOC) ตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตัดสินค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์มีค่าเท่ากับ 0.94 แสดงว่า ข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงจุดประสงค์ หรือตรงตามเนื้อหา และข้อคำถามข้อนั้นสามารถนำไปใช้ได้

3) การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบ แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปทดลองสัมภาษณ์ประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 ราย ในจังหวัดกระบี่ เพื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ตามวิธีการของ Cronbach's alpha จากนั้นจึงนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ตอนที่ 3.1 ความรู้ ตอนที่ 3.2 แหล่งความรู้ และตอนที่ 3.3 ความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพร ตอนที่ 4 การได้รับการส่งเสริมและความต้องการการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ตอนที่ 5.1 ระดับความเป็นปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร และตอนที่ 5.2 ข้อเสนอแนะ ไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient of alpha)

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2539) อธิบายว่า การหาค่าความเชื่อมั่นของ เครื่องมือวัดลักษณะเป็นมาตรฐานค่าหรือให้เรียงลำดับมาตรฐานวัดเจตคติต่างๆ ครอนบาค (Cronbach) ได้เสนอแนะวิธีหาค่าความเชื่อมั่น ของเครื่องมือวิจัย โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ซึ่งมีสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{St^2} \right]$$

แทนสัญลักษณ์

α หมายถึง สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

K หมายถึง จำนวนข้อคำถาม

$\sum S_i^2$ หมายถึง ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

St^2 หมายถึง ความแปรปรวนของคะแนนรวม

สำหรับเกณฑ์ความเที่ยงของเครื่องมือวิจัย ควรมีค่าสูงกว่า 0.70 จึงจะถือว่าเครื่องมือวิจัยนั้นมีผลการวัดมีความเชื่อมั่นและเชื่อถือได้

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามมาหาความเชื่อมั่นตามวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ปรากฏว่า ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

ตอนที่ 3.1 ความรู้ในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.985

ตอนที่ 3.2 แหล่งความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.914

ตอนที่ 3.3 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร ประกอบด้วย ด้านการปลูกและการดูแลรักษา ด้านการตลาด ด้านประโยชน์ และด้านอื่นๆ ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.946

ตอนที่ 4 การได้รับการส่งเสริมและความต้องการการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.934

ตอนที่ 5.1 ระดับความเป็นปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.929

ตอนที่ 5.2 ข้อเสนอแนะ ของเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา เท่ากับ 0.975

สรุป โดยภาพรวมของแบบสัมภาษณ์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามีค่าเท่ากับ 0.954 มีค่าสูงกว่า 0.70 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าแบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีความเชื่อมั่น ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้

2.2 ประเด็นการสนทนากลุ่ม เป็นประเด็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง จุดอ่อน) สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส อุปสรรค) และแนวทางในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการออกไปสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 129 ราย ในพื้นที่ 8 อำเภอของจังหวัดกระบี่ ทั้ง 9 กลุ่ม ใช้ระยะเวลาระหว่างเดือนเมษายน 2563 ถึงเดือนพฤษภาคม 2563 โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 **ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์** ผู้วิจัยมีการเตรียมการก่อนออกภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลจากประชากรที่ใช้ในการวิจัย ในเรื่องต่อไปนี้

3.1.1 การกำหนดวัน เวลา และสถานที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยมีการกำหนดวัน เวลา และสถานที่เก็บข้อมูล รวมทั้งมีการนัดหมายล่วงหน้ากับผู้ให้ข้อมูล

3.1.2 การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการสัมภาษณ์ เช่น แบบสัมภาษณ์ ปากกา และยานพาหนะในการเดินทางเข้าพื้นที่

3.2 ขั้นการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.2.1 แนะนำตัวผู้สัมภาษณ์ แนะนำตัวผู้วิจัยว่าเป็นใคร ทำอะไร ที่ไหน และมาทำอะไร ให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์รู้จักก่อนที่ทำการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นการสร้างความไว้วางใจและเป็นกันเองกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

3.2.2 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นอย่างไร เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์อย่างไร และชี้แจงความสำคัญของงานวิจัยแก่ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง สมบูรณ์ และครบถ้วน

3.2.3 เริ่มดำเนินการสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

3.3 ขั้นสิ้นสุดของการสัมภาษณ์ มีแนวทางการปฏิบัติดังต่อไปนี้

3.1.1 ทบทวนความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล ทบทวนความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล พร้อมกล่าวขอบคุณเกษตรกรผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้อง นำมาจัดหมวดหมู่และลงรหัส เพื่อประมวลผลและใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานทั่วไป สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.)

4.2 วิเคราะห์สภาพการผลิตและการตลาดของพืชสมุนไพร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.)

4.3 วิเคราะห์ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นของเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) การจัดอันดับ การแปลความหมาย

4.4 วิเคราะห์การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) การจัดอันดับ การแปลความหมาย

4.5 วิเคราะห์ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร โดยใช้สถิติ คือ ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) การจัดอันดับ การแปลความหมาย

ระดับความรู้/การเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็น/ความต้องการได้รับการส่งเสริม/ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการผลิตพืชสมุนไพรตามเกณฑ์การประเมิน ซึ่งได้จากการแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

$$\text{ช่วงคะแนน} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{ช่วงคะแนน} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

ช่วงคะแนนเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็น/ระดับความต้องการ/ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะมากที่สุด

ช่วงคะแนนเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึง ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็น/ระดับความต้องการ/ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะมาก

ช่วงคะแนนเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึง ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็น/ระดับความต้องการ/ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะปานกลาง

ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึง ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้/ระดับความคิดเห็น/ระดับความต้องการ/ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะน้อย

ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง ระดับความรู้/ระดับการเข้าถึงแหล่ง
ความรู้/ระดับความคิดเห็น/ระดับความต้องการ/ระดับปัญหา/ข้อเสนอแนะน้อยที่สุด

**4.6 วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางการส่งเสริม
การปลูกพืชสมุนไพร** ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์
สภาพแวดล้อมภายใน และภายนอก (SWOT Analysis)

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเป็น 5 ตอน ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร

ตอนที่ 2 สภาพการผลิต และการตลาดของพืชสมุนไพร

ตอนที่ 3 ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพร

ตอนที่ 4 การได้รับการส่งเสริม และความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

ตอนที่ 5 ปัญหา ข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ ของเกษตรกร ปรากฏตามตารางที่ 4.1 ถึงตารางที่ 4.3 ดังนี้

1.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

จากการศึกษาสภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก ประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร ดังนี้

ตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

n = 129

	ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ			
	ชาย	43	33.3
	หญิง	86	66.7

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. อายุ (ปี)		
น้อยกว่า 31	4	3.1
31 - 40	16	12.4
41 - 50	41	31.8
51 - 60	41	31.8
มากกว่า 60	27	20.9
ค่าต่ำสุด = 25 ปี ค่าสูงสุด = 75 ปี		
ค่าเฉลี่ย = 51.48 ปี		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 10.900		
3. ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	10	7.8
ประถมศึกษา	68	52.7
มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	15	11.6
มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (ปวช.)	15	11.6
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ปวส.)	9	7.0
ปริญญาตรี	12	9.3

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 129

	ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)		
	น้อยกว่า 3	17	13.2
	3 - 4	60	46.5
	5 - 6	47	36.4
	มากกว่า 6	5	3.9
	ค่าต่ำสุด = 1 คน ค่าสูงสุด = 10 คน		
	ค่าเฉลี่ย = 4.19 คน		
	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.595		
5	อาชีพหลัก		
	ทำการเกษตร	90	69.7
	รับจ้าง	20	15.5
	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	1	0.8
	ลูกจ้างเอกชน	5	3.9
	ค้าขาย	13	10.1
6	ประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร (ปี)		
	1-3	51	39.5
	4-6	32	24.8
	7-9	3	2.3
	10-12	20	15.5
	13-15	9	7.0
	มากกว่า 15	14	10.9
	ค่าต่ำสุด = 2 ปี ค่าสูงสุด = 30 ปี		
	ค่าเฉลี่ย = 7.53 ปี		
	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 6.929		

จากตารางที่ 4.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้
เพศ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 33.3 เป็นเพศชาย ร้อยละ 66.7 เป็นเพศหญิง
อายุ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 31.8 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี และร้อยละ 31.8 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี รองลงมาร้อยละ 20.9 มีอายุมากกว่า 60 ปี ร้อยละ 12.4 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี และร้อยละ 3.1 มีอายุน้อยกว่า 31 ปี ตามลำดับ โดยมีอายุเฉลี่ย 51.48 ปี

ระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 52.7 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา รองลงมาร้อยละ 11.6 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า ร้อยละ 11.6 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (ปวช.) ร้อยละ 9.3 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 7.8 ไม่ได้รับการศึกษา และร้อยละ 7.0 จบการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ปวส.) ตามลำดับ

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 36.5 มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 3-4 คน รองลงมาร้อยละ 36.5 มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 5-6 คน ร้อยละ 13.2 มีสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่า 3 คน ร้อยละ 3.9 มีสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 6 คน ตามลำดับ โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.19 คน

อาชีพหลัก พบว่า เกษตรกรร้อยละ 69.7 มีอาชีพทำการเกษตร รองลงมาร้อยละ 15.5 มีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 10.1 มีอาชีพค้าขาย ร้อยละ 3.9 มีอาชีพลูกจ้างเอกชน และร้อยละ 0.8 มีอาชีพเป็นข้าราชการ ตามลำดับ

ประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 39.5 มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร 1-3 ปี รองลงมาร้อยละ 24.8 มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร 4-6 ปี ร้อยละ 15.5 มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร 10-12 ปี ร้อยละ 10.9 มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพรมากกว่า 15 ปี ร้อยละ 7.0 มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร 13-15 ปี และร้อยละ 2.3 มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร 7-9 ปี ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 7.53 ปี

1.2 สภาพพื้นฐานทางสังคม

จากการศึกษาสภาพทางสังคมของเกษตรกร ได้แก่ บทบาททางสังคม และการเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร ปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ 4.2 สภาพทางสังคมของเกษตรกร

n = 129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. บทบาททางสังคม		
ไม่มี	87	67.4
มี	42	32.6
ผู้ใหญ่บ้าน	2	1.6
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	2	1.6
อบต.	1	0.8
อสม.	27	20.9
อกม.	3	2.3
อื่นๆ (ผู้นำสัมมาชีพ, คณะกรรมการเงินล้าน, คณะกรรมการหมู่บ้าน, หมอคืนอาสา)	7	5.4
2. การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร		
ไม่เป็น	53	41.1
เป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	76	58.9
กลุ่มเกษตรกร	28	21.7
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	17	13.2
กลุ่มลูกค้า ธกส.	33	25.6
สหกรณ์การเกษตร	9	7.0
กลุ่มเกษตรแปลงใหญ่	29	22.5
อื่นๆ (วิสาหกิจชุมชน)	4	3.1

จากตารางที่ 4.2 สภาพทางสังคมของเกษตรกร ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

มีบทบาททางสังคม พบว่า เกษตรกรร้อยละ 32.6 มีบทบาททางสังคม โดยร้อยละ 20.9 มีบทบาทเป็น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รองลงมาร้อยละ 5.4 มีบทบาทอื่น ได้แก่ ผู้นำสัมมาชีพ, คณะกรรมการเงินล้าน, คณะกรรมการหมู่บ้าน และอาสาสมัคร กยท. ร้อยละ 2.3 มีบทบาทเป็นอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.) ร้อยละ 1.6 มีบทบาทเป็นผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 1.6 มีบทบาทเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และร้อยละ 0.8 มีบทบาทเป็นสมาชิก อบต. ตามลำดับ

การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 58.9 เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร โดยร้อยละ 25.6 เป็นกลุ่มลูกค้า ธกส. รองลงมาร้อยละ 22.5 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรแปลงใหญ่ ร้อยละ 21.7 เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 13.2 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ร้อยละ 7.0 เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และร้อยละ 3.1 เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตามลำดับ

1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ได้แก่ จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร การถือครองที่ดิน เอกสารสิทธิ์ที่ดิน จำนวนพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร และรายได้ ปรากฏผลดังนี้

ตารางที่ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร

			n = 129
ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ	
1. จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร			
1.1 แรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร (คน)			
1	28	21.7	
2	72	55.8	
3	25	19.4	
4	4	3.1	
ค่าต่ำสุด = 1 คน ค่าสูงสุด = 4 คน			
ค่าเฉลี่ย = 2.04 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.733			

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n = 129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.2 แรงงานรับจ้าง (คน)		
<i>ไม่มี</i>	100	77.5
<i>มี</i>	29	22.5
1	9	6.9
2	17	13.2
3	1	0.8
4	2	1.6
ค่าต่ำสุด = 1 คน ค่าสูงสุด = 4 คน		
ค่าเฉลี่ย = 2.50 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.290		
2. จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร (ไร่)		
<i>ไม่มี</i>	24	18.6
<i>มี</i>	105	81.4
น้อยกว่า 11	55	42.6
11-20	27	20.9
21-30	15	11.6
31-40	5	3.9
41-50	2	1.6
มากกว่า 50	1	0.8
ค่าต่ำสุด = 1 ไร่ ค่าสูงสุด = 80 ไร่		
ค่าเฉลี่ย = 20.30 ไร่		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 16.052		

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n = 129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. การถือครองที่ดิน		
เป็นของตนเอง	105	81.4
อาศัยผู้อื่นทำ (ไม่มีค่าเช่า)	20	15.5
อื่นๆ (ไม่มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร)	4	3.1
4. เอกสารสิทธิ์ที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
โฉนดที่ดิน	57	44.2
หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3)	24	18.6
หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูป ที่ดิน (สปก.4-01)	31	24.0
อื่นๆ (ไม่มีเอกสารสิทธิ์ อาศัยผู้อื่น)	24	18.6
5. จำนวนพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร (ไร่)		
0.25	11	8.5
0.50	42	32.5
0.75	1	0.8
1.00	52	40.3
มากกว่า 1.00	23	17.9
ค่าต่ำสุด = 0.25 ไร่ ค่าสูงสุด = 7.00 ไร่		
ค่าเฉลี่ย = 1.07 ไร่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.988		

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n = 129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
6. รายได้ (บาท)		
1.1 รายได้ทั้งหมด		
น้อยกว่า 10,001	63	48.8
10,001-20,000	47	36.4
20,001-30,000	9	7.0
30,001-40,000	4	3.1
มากกว่า 40,000	6	4.7
ค่าต่ำสุด = 5,000 บาท ค่าสูงสุด = 60,000 บาท		
ค่าเฉลี่ย = 15,362.79 บาท		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 11,638.118		
1.2 รายได้ในภาคการเกษตร		
ไม่มี	5	3.9
มี	124	96.1
น้อยกว่า 10,001	89	69.0
10,001-20,000	22	17.1
20,001-30,000	6	4.6
30,001-40,000	4	3.1
มากกว่า 40,000	3	2.3
ค่าต่ำสุด = 500 บาท ค่าสูงสุด = 60,000 บาท		
ค่าเฉลี่ย = 10,725.44 บาท		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 10,083.115		

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n = 129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.3 รายได้จากการผลิตพืชสมุนไพร		
ไม่มี	21	16.3
มี	108	83.7
น้อยกว่า 1,001	75	58.1
1,001-2,000	17	13.2
2,001-3,000	12	9.3
มากกว่า 3,000	4	3.1
ค่าต่ำสุด = 100 บาท ค่าสูงสุด = 5,000 บาท		
ค่าเฉลี่ย = 1,418.75 บาท		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1,508.886		

จากตารางที่ 4.3 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้
จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร

จำนวนแรงงานในครัวเรือน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 55.5 มีแรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร จำนวน 2 คน รองลงมา ร้อยละ 21.7 มีแรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร จำนวน 1 คน ร้อยละ 19.4 มีแรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร จำนวน 3 คน และร้อยละ 3.1 มีแรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร จำนวน 4 คน ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 2.04 คน

จำนวนแรงงานจ้าง พบว่า เกษตรกรร้อยละ 22.5 มีการจ้างแรงงาน โดยเกษตรกรร้อยละ 13.2 มีแรงงานจ้าง จำนวน 2 คน รองลงมา ร้อยละ 6.9 มีแรงงานจ้าง จำนวน 1 คน ร้อยละ 1.6 มีแรงงานจ้าง จำนวน 4 คน และร้อยละ 0.8 มีแรงงานจ้าง จำนวน 3 คน ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 2.50 คน

จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 42.6 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร น้อยกว่า 11 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 20.9 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 11-20 ไร่ ร้อยละ 11.6 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 21-30 ไร่ ร้อยละ 3.9 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 31-40 ไร่ ร้อยละ 1.6 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตร 41-50 ไร่ และร้อยละ 0.8 มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรมากกว่า 50 ไร่ ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 20.30 ไร่

การถือครองที่ดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 81.4 ถือครองที่ดินเป็นของตนเอง รองลงมา ร้อยละ 15.5 ถือครองที่ดินโดยอาศัยผู้อื่นทำ (ไม่มีค่าเช่า) และร้อยละ 3.1 ไม่มีการถือครองที่ดินทางการเกษตร ตามลำดับ

เอกสารสิทธิ์ที่ดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 44.2 มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินเป็นโฉนดที่ดิน รองลงมา ร้อยละ 24.0 ถือครองที่ดินเป็นหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (สปก.4-01) ร้อยละ 18.6 มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินเป็นหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.3) และร้อยละ 18.6 ไม่มีเอกสารสิทธิ์อาศัยผู้อื่นทำโดยไม่มีค่าเช่า ตามลำดับ

จำนวนพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 40.3 มีพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร จำนวน 1 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 32.5 มีพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร 0.5 ไร่ ร้อยละ 17.5 มีพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร มากกว่า 1 ไร่ ร้อยละ 8.5 มีพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร 0.25 ไร่ และร้อยละ 0.8 มีพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร 0.75 ไร่ ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 1.07 ไร่

รายได้

รายได้ทั้งหมดของเกษตรกร พบว่า ร้อยละ 49.0 มีรายได้ทั้งหมดน้อยกว่า 10,001 บาท รองลงมา ร้อยละ 36.5 มีรายได้ทั้งหมด 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 7.1 มีรายได้ทั้งหมด 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 4.6 มีรายได้ทั้งหมด มากกว่า 40,000 บาท และร้อยละ 3.1 มีรายได้ทั้งหมด 30,001-40,000 บาท ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 15,362.79 บาท

รายได้ภาคการเกษตรของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 96.1 มีรายได้ภาคการเกษตร โดยร้อยละ 69.0 มีรายได้ภาคการเกษตรน้อยกว่า 10,001 บาท รองลงมา ร้อยละ 17.1 มีรายได้ภาคการเกษตร 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 4.6 มีรายได้ภาคการเกษตร 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 3.1 มีรายได้ภาคการเกษตร 30,001-40,000 บาท และร้อยละ 2.3 มีรายได้ภาคการเกษตรมากกว่า 40,000 บาท ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 10,725.44 บาท

รายได้จากการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 83.7 มีรายได้จากการผลิตพืชสมุนไพร โดยร้อยละ 58.1 มีรายได้จากการผลิตพืชสมุนไพร น้อยกว่า 1,001 บาท รองลงมา ร้อยละ 13.2 มีรายได้จากการผลิตพืชสมุนไพร 1,001-2,000 บาท ร้อยละ 9.3 มีรายได้จากการผลิตพืชสมุนไพร 2,001-3,000 บาท และร้อยละ 3.1 มีรายได้จากการผลิตพืชสมุนไพรมากกว่า 3,000 บาท ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 1,418.75 บาท

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์สภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพรของเกษตรกร ปรากฏตามตารางที่ 4.4 ถึงตารางที่ 4.5 ดังนี้

2.1 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

จากการศึกษาสภาพการผลิตพืชสมุนไพร ได้แก่ จำนวนชนิดสมุนไพรที่ปลูก ชนิดสมุนไพรที่ปลูก แหล่งที่มาของพันธุ์ ลักษณะพื้นที่ปลูก สภาพพื้นที่ปลูก ลักษณะ/ระบบการปลูก ลักษณะดินที่ปลูก การเตรียมดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน การวิเคราะห์ดิน การปรับปรุงดิน แหล่งน้ำ วิธีการให้น้ำ การใช้ปุ๋ย การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช การคัดคุณภาพผลผลิต การรักษาคุณภาพผลผลิต การรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร ปรากฏผลตามตารางที่ 4.4 ดังนี้

ตารางที่ 4.4 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

			n =129
	ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.	จำนวนสมุนไพรที่ปลูก (ชนิด)		
	1-5	46	35.6
	6-10	61	47.3
	11-15	18	14.0
	มากกว่า 15	4	3.1
	ค่าต่ำสุด = 1 ชนิด ค่าสูงสุด = 50 ชนิด		
	ค่าเฉลี่ย = 7.60 ชนิด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 5.228		

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n=129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. สมุนไพรที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ขมิ้น	121	93.8
ตะไคร้	124	96.1
พริกไทย	79	61.2
ดาวอินคา	8	6.2
ข่า	117	90.7
มะรุม	11	8.5
เสลดพังพอน	8	6.2
มะกรูด	88	68.2
ว่านหางจระเข้	72	55.8
รางจืด	34	26.4
ว่านชักมดลูก	19	14.7
หญ้าหวาน	10	7.8
อัญชัน	49	38.0
ไพล	27	20.9
พริก	102	79.1
อื่นๆ (ตะไคร้หอม, เตยหอม, มะนาว, ดีปลี, ขลุ้, หม่อน, ฟ้าทะลายโจร, ทองพันชั่ง, ขี้เหล็ก, กระจับ แดง, มะม่วงหิมพานต์, ขมิ้นขาว)	21	16.3

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n=129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. แหล่งที่มาของพันธุ์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เพื่อนเกษตรกร	83	64.3
เก็บพันธุ์ไว้ใช้เอง	96	74.4
ซื้อต้นพันธุ์	64	49.6
จากหน่วยงานราชการ	46	35.7
อื่นๆ (จากญาติพี่น้อง และกลุ่มเกษตรกร)	2	1.6
4. ลักษณะพื้นที่ปลูก		
ที่ราบ	122	94.6
ที่ราบเชิงเขา	5	3.8
ที่เนิน	2	1.6
5. สภาพพื้นที่การปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
พื้นที่บริเวณบ้าน	113	87.6
พื้นที่สวน	60	46.5
6. ลักษณะ/ระบบการปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ปลูกเป็นพืชหลัก	1	0.8
ปลูกผสมผสาน	124	96.1
ปลูกแซม	33	25.6
อื่นๆ (ปลูกในกระถาง)	4	3.1
7. ลักษณะดินที่ปลูก		
ดินร่วน/ร่วนปนทราย	109	84.5
ดินเหนียว	20	15.5

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n=129

	ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
8.	การเตรียมดิน		
	ขุดหลุมปลูกอย่างเดียว	122	94.6
	ไถคราดยกร่อง	1	0.8
	ไถคราดไม่ยกร่อง	2	1.5
	อื่นๆ (ยกร่องแล้วปลูก)	4	3.1
9.	ความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน		
	ดี	48	37.2
	ปานกลาง	81	62.8
10.	การวิเคราะห์ดิน		
	ไม่วิเคราะห์	100	77.5
	วิเคราะห์	29	22.5
11.	การปรับปรุงดิน		
	ไม่ปรับปรุง	92	71.3
	ปรับปรุง โดยใช้	37	28.7
	โดโลไมท์	13	10.1
	ปูนขาวและโดโลไมท์	21	16.3
	อื่นๆ (ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก ปุ๋ยคอก)	3	2.3
12.	แหล่งน้ำ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
	น้ำฝน	105	81.4
	แหล่งน้ำธรรมชาติ ห้วย หนอง คลอง บึง	33	25.6
	บ่อเก็บน้ำ/บาดาล	65	50.4
	น้ำจากชลประทาน	5	3.9
	น้ำประปา	27	20.9

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n =129

	ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
13.	วิธีการให้น้ำ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
	อาศัยน้ำฝน	108	84.4
	ระบบการให้น้ำ	23	18.0
	การใช้แรงงานคนในให้น้ำ	71	55.5
14.	การใช้ปุ๋ย		
	ไม่ใช้	17	13.2
	ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	112	86.8
	ปุ๋ยเคมี	69	53.5
	ปุ๋ยหมัก	56	43.4
	ปุ๋ยคอก	85	65.9
	ปุ๋ยพืชสด	9	7.0
	น้ำหมัก	36	27.9
	ปุ๋ยชีวภาพ	32	24.8
	อื่นๆ (จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง, ฮอร์โมนไข่)	2	1.6
15.	การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช		
	ไม่ใช้	111	86.0
	ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	18	14.0
	วัชพืช	7	5.4
	โรคพืช	4	3.1
	แมลง	5	3.9
	อื่นๆ (สารชีวภัณฑ์)	8	6.2

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n=129		
ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
16. การคัดคุณภาพผลผลิต		
ไม่คัด	42	32.6
คัด	87	67.4
17. การรักษาคุณภาพผลผลิต		
ไม่รักษา	82	63.6
รักษา	47	36.4
18. การรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร		
ไม่ทราบ	36	27.9
ทราบ	93	72.1

จากตารางที่ 4.4 สภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ จำนวนชนิดสมุนไพรที่ปลูก พบว่า เกษตรกรร้อยละ 47.3 มีการปลูกพืชสมุนไพร 6-10 ชนิด รองลงมาร้อยละ 35.7 มีการปลูกพืชสมุนไพร 1-5 ชนิด ร้อยละ 14.0 มีการปลูกพืชสมุนไพร 11-15 ชนิด และร้อยละ 3.1 มีการปลูกพืชสมุนไพรมากกว่า 15 ชนิด ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ย 7.60 ชนิด

สมุนไพรที่ปลูก พบว่า เกษตรกรร้อยละ 96.1 ปลูกตะไคร้ รองลงมาร้อยละ 93.8 ปลูกขมิ้นชัน ร้อยละ 90.7 ปลูกข่า ร้อยละ 79.1 ปลูกพริก ร้อยละ 68.2 ปลูกมะกรูด ร้อยละ 61.2 ปลูกพริกไทย ร้อยละ 55.8 ปลูกว่านหางจระเข้ ร้อยละ 38.0 ปลูกอัญชัน ร้อยละ 26.4 ปลูกรางจืด ร้อยละ 20.9 ปลูกไพล ร้อยละ 16.3 ปลูกพืชสมุนไพรอื่นๆ ได้แก่ ตะไคร้หอม, เตยหอม, มะนาว, ดีปลี, ขมิ้น, หม่อน, ฟ้าทะลายโจร, ขี้เหล็ก, กระจับแดง, มะม่วงหิมพานต์, ขมิ้นขาว ร้อยละ 14.7 ปลูกว่านชดมดลูก ร้อยละ 8.5 ปลูกมะรุม ร้อยละ 7.8 ปลูกหญ้าหวาน ร้อยละ 6.2 ปลูกดาวอินคา และร้อยละ 6.2 ปลูกเสลดพังพอน ตามลำดับ

แหล่งที่มาของพันธุ์ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 74.4 มีการเก็บพันธุ์ไว้ใช้เอง รองลงมา ร้อยละ 64.3 มาจากเพื่อนเกษตรกร ร้อยละ 49.6 มีการซื้อต้นพันธุ์ ร้อยละ 35.7 ได้รับจากหน่วยงานราชการ และร้อยละ 1.6 ได้มาจากญาติพี่น้องและกลุ่มเกษตรกร ตามลำดับ

ลักษณะพื้นที่ปลูก พบว่า เกษตรกรร้อยละ 94.6 มีพื้นที่ปลูกเป็นที่ราบ รองลงมาร้อยละ 3.9 มีพื้นที่ปลูกเป็นที่ราบเชิงเขา และร้อยละ 1.6 มีพื้นที่ปลูกเป็นที่เนิน ตามลำดับ

สภาพพื้นที่การปลูก พบว่า เกษตรกรร้อยละ 87.6 มีสภาพพื้นที่การปลูกเป็นพื้นที่บริเวณบ้าน รองลงมาร้อยละ 46.5 มีสภาพพื้นที่การปลูกเป็นพื้นที่สวน ตามลำดับ

ลักษณะ/ระบบการปลูก พบว่า เกษตรกรร้อยละ 96.1 มีลักษณะ/ระบบการปลูกแบบผสมผสาน รองลงมา ร้อยละ 25.6 มีลักษณะ/ระบบการปลูกแบบปลูกแซม ร้อยละ 3.1 ปลูกในกระถาง และร้อยละ 0.8 ปลูกเป็นพืชหลัก ตามลำดับ

ลักษณะดินที่ปลูก พบว่า เกษตรกรร้อยละ 84.5 มีลักษณะดินที่ปลูกเป็นดินร่วนหรือดินร่วนปนทราย รองลงมาร้อยละ 15.5 เป็นดินเหนียว ตามลำดับ

การเตรียมดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 94.6 มีการเตรียมดินโดยการขุดหลุมปลูกเพียงอย่างเดียว รองลงมา ร้อยละ 3.1 มีการเตรียมดินโดยการยกร่องแล้วขุดหลุมปลูก ร้อยละ 1.5 มีการเตรียมดินโดยการไถคราดไม่ยกร่อง และร้อยละ 0.8 มีการเตรียมดินโดยการไถคราดและยกร่อง ตามลำดับ

ความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 62.8 มีความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินปานกลาง รองลงมา ร้อยละ 37.2 มีความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินดี ตามลำดับ

การวิเคราะห์ดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 77.5 ไม่มีการวิเคราะห์ดิน รองลงมา ร้อยละ 22.5 มีการวิเคราะห์ดิน ตามลำดับ

การปรับปรุงดิน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 28.7 มีการปรับปรุงดินโดยเกษตรกรร้อยละ 16.3 มีการใช้ปุ๋ยมูลสัตว์และโดโลไมท์ รองลงมา ร้อยละ 10.1 มีการใช้โดโลไมท์เพียงอย่างเดียว และร้อยละ 2.3 ใช้ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก และปุ๋ยคอก ตามลำดับ

แหล่งน้ำ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 81.4 มีการใช้แหล่งน้ำจากน้ำฝน รองลงมาร้อยละ 50.4 มีการใช้แหล่งน้ำจากบ่อเก็บน้ำหรือบาดาล ร้อยละ 25.6 มีการใช้แหล่งน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ห้วย หนอง คลอง บึง ร้อยละ 20.9 มีการใช้แหล่งน้ำจากน้ำประปา และร้อยละ 3.9 มีการใช้แหล่งน้ำจากชลประทาน ตามลำดับ

วิธีการให้น้ำ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 84.4 มีการให้น้ำโดยอาศัยน้ำฝน รองลงมา ร้อยละ 55.5 มีการให้น้ำโดยการใส่แรงงานคนในการให้น้ำ และร้อยละ 18.0 มีการใช้ระบบให้น้ำ ตามลำดับ

การใช้ปุ๋ย พบว่า เกษตรกรร้อยละ 86.8 มีการใช้ปุ๋ย โดยร้อยละ 65.9 มีการใช้ปุ๋ยคอก รองลงมา ร้อยละ 53.5 มีการใช้ปุ๋ยเคมี ร้อยละ 43.4 ใช้ปุ๋ยหมัก ร้อยละ 27.9 ใช้น้ำหมัก ร้อยละ 24.8 ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ร้อยละ 7.0 ใช้ปุ๋ยพืชสด และร้อยละ 1.6 ใช้จุลินทรีย์สังเคราะห์แสงและฮอร์โมนไข่

การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า เกษตรกรร้อยละ 86.0 มีการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช โดยร้อยละ 6.2 ใช้สารชีวภัณฑ์ในการกำจัดศัตรูพืช รองลงมา ร้อยละ 5.4 ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช ร้อยละ 3.9 ใช้สารเคมีในการกำจัดแมลง และร้อยละ 3.1 ใช้สารเคมีในการกำจัดโรคพืช ตามลำดับ

การตัดคุณภาพผลผลิต พบว่า เกษตรกรร้อยละ 67.4 มีการตัดคุณภาพผลผลิต และร้อยละ 32.6 ไม่มีการตัดคุณภาพผลผลิต

การรักษาคุณภาพผลผลิต พบว่า เกษตรกรร้อยละ 63.6 ไม่มีการรักษาคุณภาพผลผลิต และ ร้อยละ 36.4 มีการรักษาคุณภาพผลผลิต

การรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 72.1 มีการรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร และร้อยละ 27.9 ไม่มีการรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร

2.2 สภาพการตลาดพืชสมุนไพร

จากการศึกษาสภาพการตลาดพืชสมุนไพร ได้แก่ รูปแบบการจำหน่าย การกำหนดราคา และลักษณะการจำหน่าย ปรากฏผลตามตารางที่ 4.5 ดังนี้

ตารางที่ 4.5 สภาพการตลาดพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 129		
ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. รูปแบบการจำหน่าย		
แบบสด	76	58.9
แบบสดและแบบแห้ง	29	22.5
แบบสด แบบแห้ง และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์	3	2.4
ไม่จำหน่าย บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปัน	21	16.2

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

n=129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. การกำหนดราคา		
พ่อค้าคนกลาง	18	14.0
เกษตรกร	78	60.4
พ่อค้าคนกลางและเกษตรกร	12	9.3
ไม่จำหน่าย บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปัน	21	16.3
3. ลักษณะการจำหน่าย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
รวมกลุ่มกันขาย	36	27.9
ขายให้พ่อค้าคนกลาง	22	17.1
ขายตลาดท้องถิ่น	75	58.1
ขายตลาดออนไลน์	6	4.7
ขายเองในงานแสดงสินค้า/งานเทศกาล	9	7.0
ไม่จำหน่าย บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปัน	21	16.3
อื่นๆ (ขายเองที่บ้าน, ขับรถขาย)	9	7.0

จากตารางที่ 4.5 สภาพการตลาดพืชสมุนไพรของเกษตรกร ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

รูปแบบการจำหน่าย พบว่า เกษตรกรร้อยละ 58.9 จำหน่ายผลผลิตในรูปแบบสด รองลงมา ร้อยละ 22.5 จำหน่ายผลผลิตในรูปแบบสดและแบบแห้ง ร้อยละ 16.2 ไม่มีการจำหน่าย ปลุกไว้สำหรับ บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปัน และร้อยละ 2.4 จำหน่ายผลผลิตในรูปแบบสด แบบแห้ง และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ

การกำหนดราคา พบว่า เกษตรกรร้อยละ 60.5 มีการกำหนดราคาโดยเกษตรกรเอง รองลงมา ร้อยละ 16.3 ไม่มีกำหนดราคาเนื่องจากไม่มีการจำหน่าย ปลุกเพื่อบริโภคในครัวเรือน และแบ่งปัน ร้อยละ 14 กำหนดราคาโดยพ่อค้าคนกลาง และร้อยละ 9.3 กำหนดราคาโดยเกษตรกรและพ่อค้าคนกลาง ตามลำดับ

ลักษณะการจำหน่าย พบว่า เกษตรกรร้อยละ 58.1 มีการจำหน่ายที่ตลาดท้องถิ่น รองลงมา ร้อยละ 27.9 มีการรวมกลุ่มกันขาย ร้อยละ 17.1 ขายให้พ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 16.3 ไม่มีการจำหน่าย บริโภค ในครัวเรือนและแบ่งปัน ร้อยละ 7.0 ขายเองในงานแสดงสินค้า/งานเทศกาล ร้อยละ 7.0 ขายเองที่บ้านและ ขับรถขาย และร้อยละ 4.7 ขายตลาดออนไลน์ ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ความรู้ แหล่งความรู้ ความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพร

3.1 ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพร

ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่เป็น ประเด็นความรู้วัดระดับความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร 5 ประเด็น ผลการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.6 ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 129

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้ (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} (S.D.)	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	1. การเตรียมการก่อนการปลูก							
1.1 การเตรียมพันธุ์ปลูก	6 (4.7)	21 (16.3)	77 (59.7)	25 (19.4)	0 (0.0)	2.94 (0.737)	ปานกลาง	2
1.2 การเตรียมพื้นที่ปลูก	5 (3.9)	24 (18.6)	77 (59.7)	19 (14.7)	4 (3.1)	2.95 (0.784)	ปานกลาง	1

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

n=129

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้ (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} (S.D.)	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
2. การปลูกพืชสมุนไพร						2.98 (0.658)	ปานกลาง	2
2.1 วิธีการปลูก	1 (0.8)	31 (24.0)	71 (55.0)	25 (19.4)	1 (0.8)	2.95 (0.706)	ปานกลาง	2
2.2 ระยะเวลาปลูก	1 (0.8)	30 (23.3)	75 (58.1)	20 (15.5)	3 (2.3)	2.95 (0.717)	ปานกลาง	2
2.3 การเตรียมหลุมปลูก	1 (0.8)	25 (19.4)	73 (56.6)	26 (20.0)	4 (3.1)	3.05 (0.743)	ปานกลาง	1
3. การดูแลรักษาพืชสมุนไพร						2.85 (0.626)	ปานกลาง	5
3.1 การพรางแสง	13 (10.1)	51 (39.5)	57 (44.2)	8 (6.2)	0 (0.0)	2.47 (0.761)	น้อย	4
3.2 การให้น้ำ	3 (2.3)	17 (13.2)	68 (52.7)	32 (24.8)	9 (7.0)	3.21 (0.845)	ปานกลาง	1
3.3 การให้ปุ๋ย	4 (3.1)	21 (16.3)	76 (58.9)	26 (20.2)	2 (1.6)	3.01 (0.745)	ปานกลาง	2
3.4 การตัดแต่งกิ่ง	8 (6.2)	39 (30.2)	63 (48.8)	17 (13.2)	2 (1.6)	2.74 (0.825)	ปานกลาง	3
4. การปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว						3.11 (0.680)	ปานกลาง	1
4.1 เก็บเกี่ยวตามระยะเวลา	3 (2.3)	23 (17.8)	74 (57.4)	25 (19.4)	4 (3.1)	3.03 (0.770)	ปานกลาง	5
4.2 เก็บเกี่ยวตามวิธี	2 (1.6)	22 (17.1)	70 (54.3)	29 (22.5)	6 (4.7)	3.12 (0.797)	ปานกลาง	4
4.3 การทำความสะอาดผลผลิต	2 (1.6)	15 (11.6)	57 (44.2)	43 (33.3)	12 (9.3)	3.37 (0.867)	ปานกลาง	1

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้ (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
4.4 การคัดแยกผลผลิต	2 (1.6)	21 (16.3)	58 (45.0)	43 (33.3)	5 (3.9)	3.22 (0.819)	ปานกลาง	2
4.5 การทำให้แห้ง	8 (6.2)	36 (27.9)	54 (41.9)	30 (23.3)	1 (0.8)	2.84 (0.879)	ปานกลาง	6
4.6 การรักษาผลผลิต	1 (0.8)	26 (20.2)	63 (48.8)	33 (25.6)	6 (4.7)	3.13 (0.814)	ปานกลาง	3
5. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช สมุนไพร						2.91 (0.760)	ปานกลาง	4
5.1 การป้องกันและกำจัดวัชพืช	5 (3.9)	23 (17.8)	66 (51.2)	32 (24.8)	3 (2.3)	3.04 (0.824)	ปานกลาง	1
5.2 การป้องกันและกำจัดโรคพืช	7 (5.4)	32 (24.8)	67 (51.9)	20 (15.5)	3 (2.3)	2.84 (0.833)	ปานกลาง	4
5.3 การป้องกันและกำจัดแมลง ศัตรูพืช	8 (6.2)	29 (22.5)	63 (48.8)	27 (20.9)	2 (1.6)	2.89 (0.859)	ปานกลาง	2
5.4 การป้องกันและกำจัดสัตว์	9 (7.0)	28 (21.7)	67 (51.9)	20 (15.5)	5 (3.9)	2.88 (0.893)	ปานกลาง	3
เฉลี่ยรวมทั้งหมด						2.96 (0.688)	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.6 ผลการศึกษาแสดงความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.96) และเมื่อพิจารณาแยกออกเป็นประเด็นความรู้ที่มีในแต่ละประเด็นพบว่า

1. การเตรียมการก่อนการปลูกพืชสมุนไพร

ความรู้เรื่องการเตรียมการก่อนการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.94) โดยมีระดับความรู้ในระดับปานกลางทั้งหมด ในเรื่องการเตรียมพันธุ์ปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.94) การเตรียมพื้นที่ปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.95)

2. การปลูก

ความรู้เรื่องการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.98) โดยมีระดับความรู้ในระดับปานกลางทั้งหมด ในเรื่องวิธีการปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.95) ระยะปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.95) และการเตรียมหลุมปลูก (ค่าเฉลี่ย 3.05)

3. การดูแลรักษา

ความรู้เรื่องการดูแลรักษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่า มีระดับความรู้ในระดับปานกลาง จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ การให้น้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.21) การให้ปุ๋ย (ค่าเฉลี่ย 3.01) การตัดแต่งกิ่ง (ค่าเฉลี่ย 2.74) และอยู่ในระดับน้อย จำนวน 1 ประเด็น ได้แก่ การพรางแสง (ค่าเฉลี่ย 2.47)

4. การปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว

ความรู้เรื่องการปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.11) โดยมีระดับความรู้ในระดับปานกลางทั้งหมด ในเรื่องเก็บเกี่ยวดูระยะเวลา (ค่าเฉลี่ย 3.03) เก็บเกี่ยวดูวิธี (ค่าเฉลี่ย 3.12) การทำความสะอาดผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.37) การคัดแยกผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.22) การทำให้แห้ง (ค่าเฉลี่ย 2.84) การรักษาผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.13)

5. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

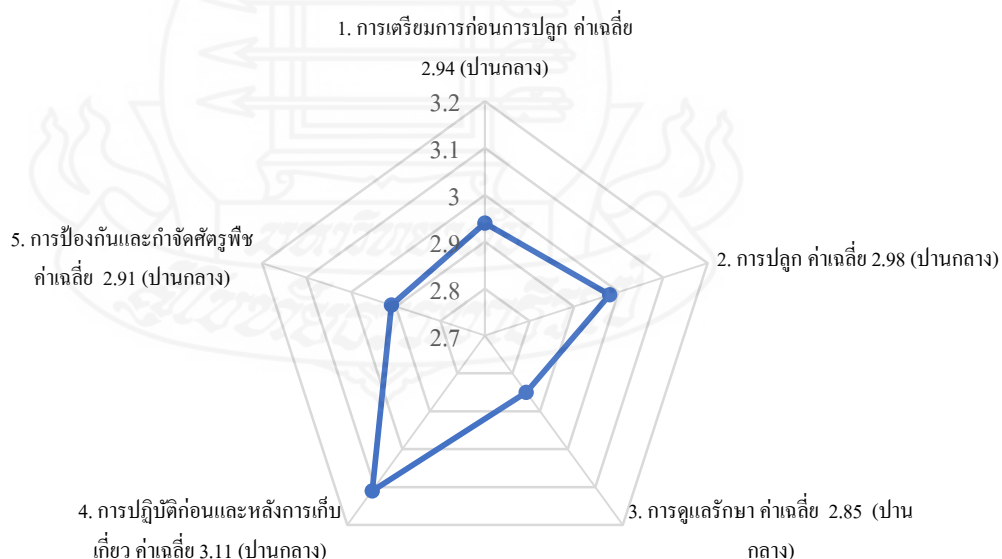
ความรู้เรื่องการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.91) โดยมีระดับความรู้ในระดับปานกลางทั้งหมด ในเรื่องการป้องกันและกำจัดวัชพืช (ค่าเฉลี่ย 3.04) การป้องกันและกำจัดโรคพืช (ค่าเฉลี่ย 2.84) การป้องกันและกำจัดแมลง (ค่าเฉลี่ย 2.89) การป้องกันและกำจัดสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 2.88)

ตารางที่ 4.7 สรุประดับความรู้ในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 129

ประเด็นความรู้	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ
1. การเตรียมการก่อนการปลูก	2.94	0.714	ปานกลาง	3
2. การปลูก	2.98	0.658	ปานกลาง	2
3. การดูแลรักษา	2.85	0.626	ปานกลาง	5
4. การปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว	3.11	0.680	ปานกลาง	1
5. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช	2.91	0.760	ปานกลาง	4
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	2.96	0.688	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.7 สรุปได้ว่า ความรู้ในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.96) เกษตรกรมีความรู้ในประเด็นการปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.11) รองลงมา การปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.98) การเตรียมการก่อนการปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.94) การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช (2.91) และการดูแลรักษา (ค่าเฉลี่ย 2.85)

ภาพที่ 4.1 ระดับความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

3.2 แหล่งความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพร

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพรเกี่ยวกับแหล่งความรู้จากสื่อ 5 ด้าน ประกอบด้วย

- 1) สื่อบุคคล ได้แก่ บุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน หมอยาพื้นบ้าน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร แพทย์แผนไทย และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข
- 2) สื่อสารมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ และวิทยุ
- 3) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ เอกสารทางราชการ แผ่นพับ วารสาร และป้ายประชาสัมพันธ์
- 4) สื่อกิจกรรม ได้แก่ การศึกษาดูงาน/การทัศนศึกษา การอบรม การประชุม การสัมมนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดนิทรรศการ
- 5) สื่อออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ยูทูป และไลน์ ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 4.8 แหล่งความรู้การผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

แหล่งความรู้	ระดับการได้รับความรู้ (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	n = 129							
1. สื่อบุคคล						2.67	ปานกลาง	1
						(0.754)		
1.1 บุคคลในครอบครัว	5 (3.9)	39 (30.2)	65 (50.4)	16 (12.4)	4 (3.1)	2.81 (0.820)	ปานกลาง	3
1.2 เพื่อนบ้าน	2 (1.6)	26 (20.2)	75 (58.1)	26 (20.2)	0 (0.0)	2.97 (0.684)	ปานกลาง	1
1.3 หมอยาพื้นบ้าน	27 (20.9)	39 (30.2)	41 (31.8)	12 (9.3)	10 (7.8)	2.53 (1.153)	น้อย	4
1.4 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	9 (7.0)	33 (25.6)	54 (41.9)	32 (24.8)	1 (0.8)	2.87 (0.896)	ปานกลาง	2
1.5 แพทย์แผนไทย	36 (27.9)	39 (30.2)	35 (27.1)	12 (9.3)	7 (5.4)	2.34 (1.142)	น้อย	6

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

แหล่งความรู้	ระดับการได้รับความรู้ (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x}	ความหมาย	อันดับ
						S.D.		
	1	2	3	4	5			
1.6 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข	31 (24.0)	40 (31.0)	29 (22.5)	20 (15.5)	9 (7.0)	2.50 (1.213)	น้อย	5
2. สื่อมวลชน						2.33 (0.777)	น้อย	4
2.1 โทรทัศน์	13 (10.1)	25 (19.4)	65 (50.4)	20 (15.5)	6 (4.7)	2.85 (0.961)	ปานกลาง	1
2.2 วิทยุ	61 (47.3)	36 (27.9)	28 (21.7)	4 (3.1)	0 (0.0)	1.81 (0.885)	น้อย	2
3. สื่อสิ่งพิมพ์						1.97 (0.769)	น้อย	5
3.1 เอกสารทางราชการ	40 (31.0)	42 (32.6)	37 (28.7)	9 (7.0)	1 (0.8)	2.14 (0.966)	น้อย	1
3.2 แผ่นพับ	42 (32.6)	45 (34.9)	34 (26.4)	7 (5.4)	1 (0.8)	2.07 (0.937)	น้อย	2
3.3 วารสาร	54 (41.9)	47 (36.4)	25 (19.4)	2 (1.6)	1 (0.8)	1.83 (0.849)	น้อย	4
3.4 ป้ายประชาสัมพันธ์	47 (36.4)	57 (44.2)	23 (17.8)	2 (1.6)	0 (0.0)	1.84 (0.765)	น้อย	3
4. สื่อกิจกรรม						2.61 (0.767)	ปานกลาง	2
3.1 การศึกษาดูงาน/ การทำสนศึกษา	18 (14.0)	30 (23.3)	64 (49.6)	15 (11.6)	2 (1.6)	2.64 (0.918)	ปานกลาง	4
3.2 การอบรม	15 (11.6)	25 (19.4)	62 (48.1)	25 (19.4)	2 (1.6)	2.80 (0.939)	ปานกลาง	1
3.3 การประชุม	14 (10.9)	32 (24.8)	58 (45.0)	25 (19.4)	0 (0.0)	2.73 (0.899)	ปานกลาง	2

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

แหล่งความรู้	ระดับการได้รับความรู้ (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
4.4 การสัมมนา	20 (15.5)	44 (34.1)	50 (38.8)	15 (11.6)	0 (0.0)	2.47 (0.893)	น้อย	5
4.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้	16 (12.4)	35 (27.1)	54 (41.9)	21 (16.3)	3 (2.3)	2.69 (0.967)	ปานกลาง	3
4.6 การจัดนิทรรศการ	25 (19.4)	44 (34.1)	50 (38.8)	10 (7.8)	0 (0.0)	2.35 (0.881)	น้อย	6
5. สื่อออนไลน์						2.40 (0.962)	น้อย	3
5.1 เว็บไซต์ (Website)	44 (34.1)	42 (32.6)	31 (24.0)	12 (9.3)	0 (0.0)	2.09 (0.977)	น้อย	4
5.2 เฟสบุ๊ก (Facebook)	35 (27.1)	24 (18.6)	44 (34.1)	19 (14.7)	7 (5.4)	2.53 (1.193)	น้อย	2
5.3 ยูทูบ (Youtube)	26 (20.2)	25 (19.4)	48 (37.2)	23 (17.8)	7 (5.4)	2.69 (1.144)	ปานกลาง	1
5.4 ไลน์ (Line)	37 (28.7)	35 (27.1)	40 (31.0)	15 (11.6)	2 (1.6)	2.30 (1.058)	น้อย	3
เฉลี่ยรวมทั้งหมด						2.39 (0.806)	น้อย	

จากตารางที่ 4.8 ผลการศึกษาแสดงแหล่งข้อมูลการได้รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.39) เมื่อพิจารณาแยกออกเป็นแหล่งความรู้ที่ได้จากแต่ละสื่อ พบว่า

1. สื่อบุคคล

สื่อบุคคลของเกษตรกรที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.67) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่า ได้รับความรู้ในระดับปานกลาง 3 แห่ง ได้แก่ เพื่อนบ้าน (ค่าเฉลี่ย 2.97) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (ค่าเฉลี่ย 2.87) และบุคคลในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 2.81) และอยู่ในระดับน้อย 3 แห่ง ได้แก่ หมอยาพื้นบ้าน (ค่าเฉลี่ย 2.53) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข (ค่าเฉลี่ย 2.50) และแพทย์แผนไทย (ค่าเฉลี่ย 2.34)

2. สื่อสารมวลชน

สื่อสารมวลชนของเกษตรกรที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.33) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่า ได้รับความรู้ในระดับปานกลาง จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 2.85) และอยู่ในระดับน้อย จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ วิทยุ (ค่าเฉลี่ย 1.81)

3. สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ของเกษตรกรที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.97) โดยได้รับความรู้ในระดับน้อยทั้งหมด จากเอกสารทางราชการ (ค่าเฉลี่ย 2.14) รองลงมาแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 2.07) ป้ายประชาสัมพันธ์ (ค่าเฉลี่ย 1.84) และวารสาร (ค่าเฉลี่ย 1.83) ตามลำดับ

4. สื่อกิจกรรม

สื่อกิจกรรมของเกษตรกรที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.61) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็นพบว่า ได้รับความรู้ในระดับปานกลาง จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ การอบรม (ค่าเฉลี่ย 2.80) การประชุม (ค่าเฉลี่ย 2.73) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 2.69) และอยู่ในระดับน้อย จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ การศึกษาดูงาน/การทัศนศึกษา (ค่าเฉลี่ย 2.64) การสัมมนา (ค่าเฉลี่ย 2.47) และการจัดนิทรรศการ (ค่าเฉลี่ย 2.35)

5. สื่อออนไลน์

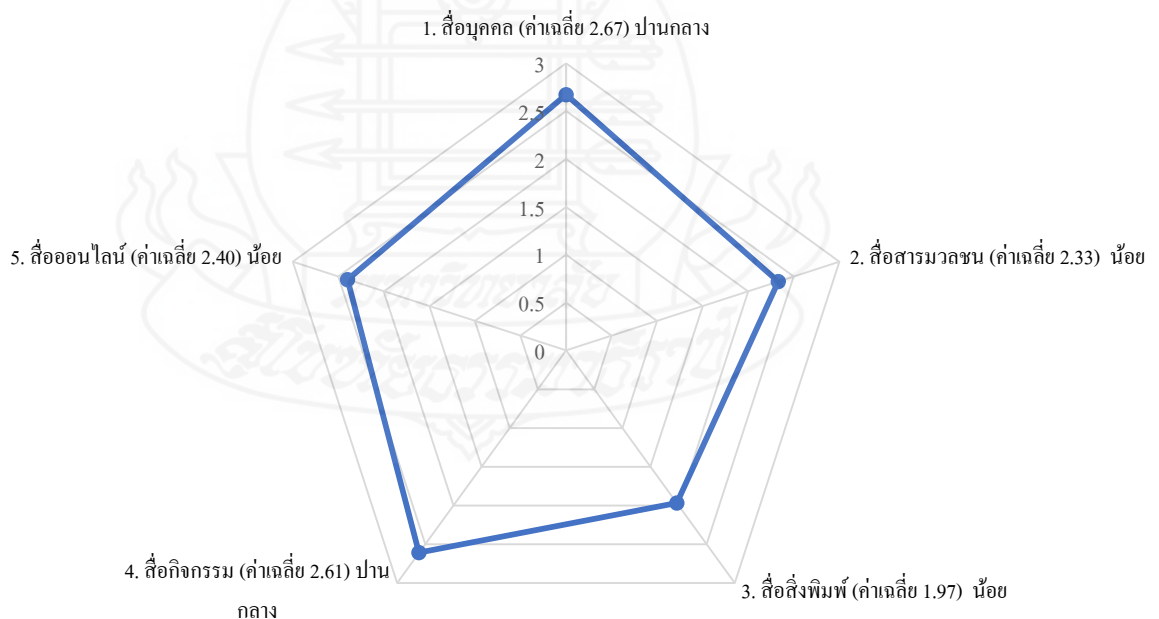
สื่อออนไลน์ของเกษตรกรที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.39) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่า ได้รับความรู้ในระดับปานกลาง จำนวน 1 แห่ง ได้แก่ ยูทูป (Youtube) (ค่าเฉลี่ย 2.69) และอยู่ในระดับน้อย จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ เฟสบุ๊ก (Facebook) (ค่าเฉลี่ย 2.53) ไลน์ (Line) (ค่าเฉลี่ย 2.30) เว็บไซต์ (Website) (ค่าเฉลี่ย 2.09) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 สรุปแหล่งความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 129

แหล่งความรู้	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ
1. สื่อบุคคล	2.67	0.754	ปานกลาง	1
2. สื่อสารมวลชน	2.33	0.777	น้อย	4
3. สื่อสิ่งพิมพ์	1.97	0.769	น้อย	5
4. สื่อกิจกรรม	2.61	0.767	ปานกลาง	2
5. สื่อออนไลน์	2.40	0.962	น้อย	3
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	2.39	0.806	น้อย	

จากตารางที่ 4.9 สรุปได้ว่า แหล่งความรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร เกษตรกรได้รับจากสื่อบุคคลมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.67) รองลงมา คือ สื่อกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 2.61) สื่อออนไลน์ (ค่าเฉลี่ย 2.40) สื่อสารมวลชน (ค่าเฉลี่ย 2.33) และสื่อสิ่งพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 1.97) ตามลำดับ

ภาพที่ 4.2 ระดับแหล่งความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร

3.3 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการผลิตพืชสมุนไพร

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพรในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลความคิดเห็นทั้งหมด 4 ประเด็น ผลการวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.10 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการผลิตพืชสมุนไพร

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
							\bar{x} S.D.	
1. ด้านการปลูกและการดูแลรักษา						3.06 (0.455)	ปานกลาง	3
1.1 สามารถหาพันธุ์พืชสมุนไพรปลูกได้ง่าย	3 (2.3)	20 (15.5)	79 (61.2)	25 (19.4)	2 (1.6)	3.02 (0.712)	ปานกลาง	4
1.2 พืชสมุนไพรสามารถปลูกและดูแลรักษาได้ง่าย	0 (0.0)	14 (10.9)	82 (63.6)	31 (24.0)	2 (1.6)	3.16 (0.622)	ปานกลาง	2
1.3 พืชสมุนไพรสามารถปลูกได้ทุกฤดูกาล	16 (12.4)	34 (26.4)	62 (48.1)	17 (13.2)	0 (0.0)	2.62 (0.868)	ปานกลาง	6
1.4 พืชสมุนไพรสามารถปลูกผสมผสานในสวนได้	0 (0.0)	7 (5.4)	65 (50.4)	46 (35.7)	11 (8.5)	3.47 (0.730)	มาก	1
1.5 การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรทำได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก	0 (0.0)	15 (11.6)	90 (69.8)	23 (17.8)	1 (0.8)	3.08 (0.568)	ปานกลาง	3
1.6 มีปัญหาด้านโรคและแมลงศัตรูพืชน้อย	1 (0.8)	27 (20.9)	77 (59.7)	20 (15.5)	4 (3.1)	2.99 (0.723)	ปานกลาง	5

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

n = 129

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
2. ด้านการตลาด						2.68 (0.612)	ปานกลาง	4
2.1 ผลผลิตจากพืชสมุนไพร ตลาดรองรับ	5 (3.9)	43 (33.3)	68 (52.7)	13 (10.1)	0 (0.0)	2.69 (0.705)	ปานกลาง	1
2.2 ผลผลิตจากพืชสมุนไพร ราคาสูง	6 (4.7)	40 (31.0)	73 (56.6)	10 (7.8)	0 (0.0)	2.67 (0.687)	ปานกลาง	2
3. ด้านประโยชน์						3.42 (0.773)	มาก	1
3.1 การรับประทานพืช สมุนไพรเป็นอาหาร	1 (0.8)	9 (7.0)	55 (42.6)	46 (35.7)	18 (14.0)	3.55 (0.847)	มาก	1
3.2 พืชสมุนไพรสามารถแปร รูปได้หลากหลาย	1 (0.8)	17 (13.2)	53 (41.1)	43 (33.3)	15 (11.6)	3.42 (0.890)	มาก	2
3.3 การใช้พืชสมุนไพรเป็นยา รักษาโรค	2 (1.6)	27 (20.9)	47 (36.4)	38 (29.5)	15 (11.6)	3.29 (0.978)	ปานกลาง	3
4. ด้านอื่นๆ						3.28 (0.687)	ปานกลาง	2
4.1 การใช้พืชสมุนไพรใน ครัวเรือนในการลดรายจ่าย	0 (0.0)	16 (12.4)	48 (37.2)	43 (33.3)	22 (17.1)	3.55 (0.918)	มาก	1
4.2 การปลูกพืชสมุนไพรสร้าง รายได้เสริมในครัวเรือน	4 (3.1)	12 (9.3)	60 (46.5)	40 (31.0)	13 (10.1)	3.36 (0.900)	ปานกลาง	2
4.3 เป็นการอนุรักษ์มรดกไทย ในการสนับสนุนให้ประชาชนใช้ยา สมุนไพรตามแบบแผนโบราณ	1 (0.8)	26 (20.2)	56 (43.4)	25 (19.4)	21 (16.3)	3.30 (0.997)	ปานกลาง	3

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

n=129

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความคิดเห็น (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	4.4 การประชาสัมพันธ์การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรมีน้อย	4 (3.1)	34 (26.4)	65 (50.4)	20 (15.5)	6 (4.7)		
เฉลี่ยรวมทั้งหมด						3.11 (0.632)	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.10 เกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการผลิตพืชสมุนไพรพบว่า โดยภาพรวมระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.11) แต่เมื่อพิจารณาแยกออกเป็นความคิดเห็นแต่ละด้าน พบว่า

1. ด้านการปลูกและการดูแลรักษา

ความคิดเห็นด้านการปลูกและการดูแลรักษาของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.06) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่า ความคิดเห็นย่อยอยู่ในระดับมาก 1 ประเด็น ได้แก่ พืชสมุนไพรสามารถปลูกผสมผสานในสวนได้ (ค่าเฉลี่ย 3.47) และอยู่ในระดับปานกลาง 5 ประเด็น ได้แก่ พืชสมุนไพรสามารถปลูกและดูแลรักษาได้ง่าย (ค่าเฉลี่ย 3.16) การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรทำได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก (ค่าเฉลี่ย 3.08) สามารถหาพันธุ์พืชสมุนไพรปลูกได้ง่าย (ค่าเฉลี่ย 3.02) มีปัญหาด้านโรคและแมลงศัตรูพืชน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.99) และพืชสมุนไพรสามารถปลูกได้ทุกฤดูกาล (ค่าเฉลี่ย 2.62) ตามลำดับ

2. ด้านการตลาด

ความคิดเห็นด้านการตลาดของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.68) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ในประเด็นผลผลิตจากพืชสมุนไพรมีตลาดรองรับ (ค่าเฉลี่ย 2.69) และผลผลิตจากพืชสมุนไพรมีราคาสูง (ค่าเฉลี่ย 2.67) ตามลำดับ

3. ด้านประโยชน์

ความคิดเห็นด้านประโยชน์ของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.42) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็นพบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 2 ประเด็น ได้แก่ การรับประทานพืชสมุนไพรเป็นอาหาร (ค่าเฉลี่ย 3.55) พืชสมุนไพรสามารถแปรรูปได้หลากหลาย (ค่าเฉลี่ย 3.42) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ประเด็น ได้แก่ การใช้พืชสมุนไพรเป็นยารักษาโรค (ค่าเฉลี่ย 3.29)

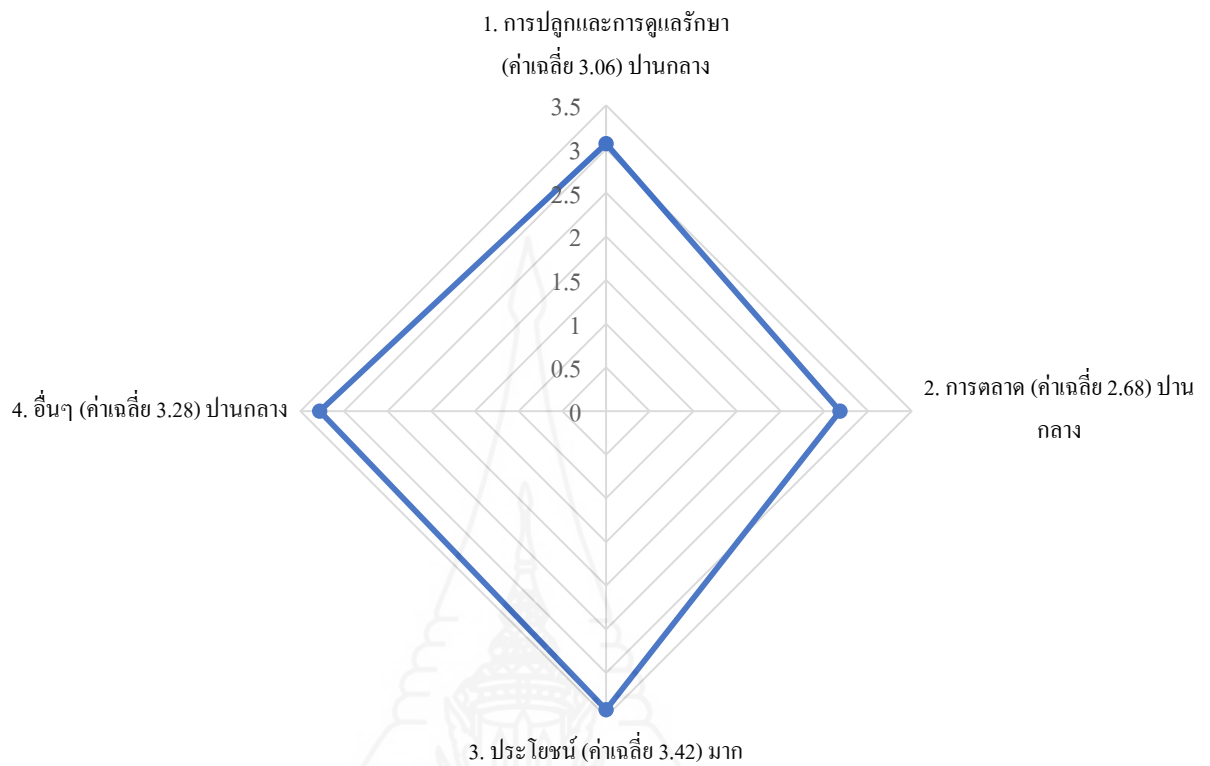
4. ด้านอื่นๆ

ความคิดเห็นด้านอื่นๆ ของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.28) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็นพบว่า ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 1 ประเด็น ได้แก่ การใช้พืชสมุนไพรในครัวเรือนในการลดรายจ่าย (ค่าเฉลี่ย 3.55) และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ประเด็น ได้แก่ การปลูกพืชสมุนไพรสร้างรายได้เสริมในครัวเรือน (ค่าเฉลี่ย 3.36) เป็นการอนุรักษ์มรดกไทยในการสนับสนุนให้ประชาชนใช้ยาสมุนไพรตามแบบแผนโบราณ (ค่าเฉลี่ย 3.30) และการประชาสัมพันธ์การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรมีน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.92) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.11 สรุปความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการผลิตพืชสมุนไพร

n = 129					
ด้าน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ	
1. การปลูกและการดูแลรักษา	3.06	0.455	ปานกลาง	3	
2. การตลาด	2.68	0.612	ปานกลาง	4	
3. ประโยชน์	3.42	0.773	มาก	1	
4. อื่นๆ	3.28	0.687	ปานกลาง	2	
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	3.11	0.632	ปานกลาง		

จากตารางที่ 4.11 สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของเกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพร เกษตรกรมีความคิดเห็นต่อการผลิตพืชสมุนไพรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.11) เกษตรกรมีความคิดเห็นในด้านประโยชน์มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.42) รองลงมา ด้านอื่นๆ (ค่าเฉลี่ย 3.28) ด้านการปลูกและการดูแลรักษา (ค่าเฉลี่ย 3.06) และด้านการตลาด (ค่าเฉลี่ย 2.68) ตามลำดับ

ภาพที่ 4.3 ระดับความคิดเห็นต่อการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ตอนที่ 4 การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

4.1 การได้รับการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพรถึงการได้รับการส่งเสริมในการผลิตพืชสมุนไพร ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการได้รับการส่งเสริมในการผลิตพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.12 การได้รับการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

n = 129

ข้อมูล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ต้นพันธุ์พืชสมุนไพร		
ไม่ได้รับ	39	30.2
ได้รับ	90	69.8
2. เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร		
ไม่ได้รับ	45	34.9
ได้รับ	84	65.1
3. ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร		
ไม่ได้รับ	9	7.0
ได้รับ	120	93.0
4. การศึกษาดูงาน		
ไม่ได้รับ	67	51.9
ได้รับ	62	48.1
5. การฝึกอบรม		
ไม่ได้รับ	33	25.6
ได้รับ	96	74.4
6. งบประมาณ		
ไม่ได้รับ	129	100
ได้รับ	0	0.0
7. ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร		
ไม่ได้รับ	95	73.6
ได้รับ	34	26.4
8. สื่อแผ่นพับ		
ไม่ได้รับ	94	72.9
ได้รับ	35	27.1

จากตารางที่ 4.12 การได้รับการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
ปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ต้นพันธุ์พืชสมุนไพร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 30.2 ไม่ได้รับการส่งเสริม ร้อยละ 69.8 ได้รับการส่งเสริม

เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 34.9 ไม่ได้รับการส่งเสริม ร้อยละ 65.1 ได้รับการส่งเสริม

ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 7.0 ไม่ได้รับการส่งเสริม ร้อยละ 93.0 ได้รับการส่งเสริม

การศึกษาดูงาน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 51.9 ไม่ได้รับการส่งเสริม ร้อยละ 48.1 ได้รับการส่งเสริม

การฝึกอบรม พบว่า เกษตรกรร้อยละ 25.6 ไม่ได้รับการส่งเสริม ร้อยละ 74.4 ได้รับการส่งเสริม

งบประมาณ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.0 ไม่ได้รับการส่งเสริม

ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร พบว่า เกษตรกรร้อยละ 73.6 ไม่ได้รับการส่งเสริม ร้อยละ 26.4 ได้รับการส่งเสริม

สื่อแผ่นพับ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 72.9 ไม่ได้รับการส่งเสริม ร้อยละ 27.1 ได้รับการส่งเสริม

4.2 ความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพรถึงความต้องการส่งเสริมในการผลิตพืชสมุนไพร ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลความต้องการส่งเสริมในการผลิตพืชสมุนไพร ผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.13 ความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

n = 129

ประเด็นความต้องการ	ระดับความต้องการการส่งเสริม (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} (S.D.)	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
	1. ต้นพันธุ์พืชสมุนไพร	5 (3.9)	19 (14.7)	47 (36.4)	52 (40.3)	6 (4.7)	3.27 (0.908)	มาก
2. เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร	7 (5.4)	20 (15.5)	44 (34.1)	51 (39.5)	7 (5.4)	3.24 (0.966)	มาก	4
3. ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร	5 (3.9)	13 (10.1)	47 (36.4)	54 (41.9)	10 (7.8)	3.40 (0.914)	มาก	1
4. การศึกษาดูงาน	8 (6.2)	20 (15.5)	62 (48.1)	32 (24.8)	7 (5.4)	3.08 (0.932)	ปานกลาง	5
5. การฝึกอบรม	7 (5.4)	22 (17.1)	69 (53.5)	27 (20.9)	4 (3.1)	2.99 (0.852)	ปานกลาง	6
6. งบประมาณ	34 (26.4)	41 (31.8)	34 (26.4)	13 (10.1)	7 (5.4)	2.36 (1.138)	น้อย	7
7. ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	0 (0.0)	14 (10.9)	66 (51.2)	38 (29.5)	11 (8.5)	3.36 (0.789)	มาก	2
8. สื่อแผ่นพับ	40 (31.0)	46 (35.7)	34 (26.4)	9 (7.0)	0 (0.0)	2.09 (0.922)	น้อย	8
เฉลี่ยรวมทั้งหมด						2.97 (0.927)	ปานกลาง	

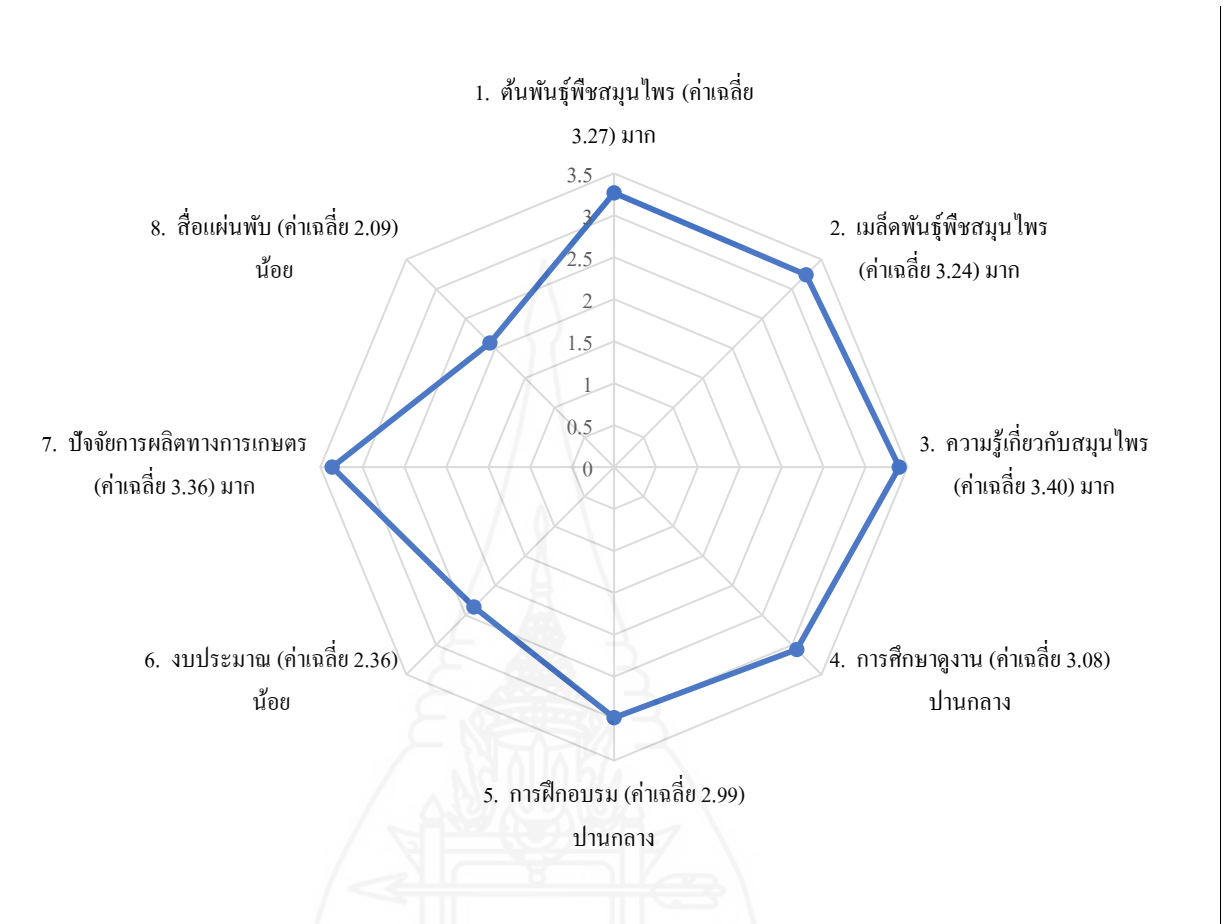
จากตารางที่ 4.13 สรุปได้ว่า ความต้องการส่งเสริมของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.97) เกษตรกรมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.40) มากที่สุด รองลงมา ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.36) ต้นพันธุ์พืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.27) เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.24) การศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 3.08) การฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย 2.99) งบประมาณ (ค่าเฉลี่ย 2.36) และสื่อแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 2.09) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.14 สรุปความต้องการส่งเสริมของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

n = 129

ประเด็นความต้องการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ
1. ต้นพันธุ์พืชสมุนไพร	3.27	0.908	มาก	3
2. เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร	3.24	0.966	มาก	4
3. ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร	3.40	0.914	มาก	1
4. การศึกษาดูงาน	3.08	0.932	ปานกลาง	5
5. การฝึกอบรม	2.99	0.852	ปานกลาง	6
6. งบประมาณ	2.36	1.138	น้อย	7
7. ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	3.36	0.789	มาก	2
8. สื่อแผ่นพับ	2.09	0.922	น้อย	8
เฉลี่ยรวมทั้งหมด	2.97	0.927	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.14 สรุปได้ว่า ความต้องการส่งเสริมของเกษตรกร เกษตรกรมีความต้องการภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.97) เกษตรกรมีความต้องการในระดับมาก 4 ประเด็น ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.40) ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.36) ต้นพันธุ์พืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.27) เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.24) เกษตรกรมีความต้องการในระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ การศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 3.08) การฝึกอบรม (ค่าเฉลี่ย 2.99) และมีความต้องการในระดับน้อย 1 ประเด็น ได้แก่ สื่อแผ่นพับ (ค่าเฉลี่ย 2.09)

ภาพที่ 4.4 ระดับความต้องการส่งเสริมของเกษตรกร

ตอนที่ 5 ปัญหา ข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรถึงปัญหา และข้อเสนอแนะในการปลูกพืชสมุนไพร ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลปัญหา และข้อเสนอแนะ ผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

5.1 ระดับความเป็นปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพร

การศึกษาปัญหาของเกษตรกรที่ปลูกพืชสมุนไพร แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านความรู้
- 2) ด้านการปลูก

- 3) ด้านการตลาด
- 4) ด้านการใช้ประโยชน์
- 5) ด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร
- 6) ด้านอื่นๆ

ได้ผลการวิเคราะห์ปรากฏในตารางที่ 4.15 ดังนี้

ตารางที่ 4.15 ระดับปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา (จำนวน/ร้อยละ)					— x S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
1.1 ขาดความรู้ในการเตรียมดิน	11 (8.5)	52 (40.3)	51 (39.5)	15 (11.6)	0 (0.0)	2.54 (0.810)	น้อย	7
1.2 ขาดความรู้ในการเตรียม พันธุ์ปลูก	9 (7.0)	41 (31.8)	66 (51.2)	13 (10.1)	0 (0.0)	2.64 (0.758)	ปานกลาง	3
1.3 ขาดความรู้ในการปลูก	9 (7.0)	47 (36.4)	66 (51.2)	6 (4.7)	1 (0.8)	2.56 (0.728)	น้อย	6
1.4 ขาดความรู้ในการให้น้ำ	10 (7.8)	48 (37.2)	62 (48.1)	6 (4.7)	3 (2.3)	2.57 (0.799)	น้อย	5
1.5 ขาดความรู้ในการให้ปุ๋ย	10 (7.8)	50 (38.8)	60 (46.5)	9 (7.0)	0 (0.0)	2.53 (0.740)	น้อย	8
1.6 ขาดความรู้ในการป้องกัน กำจัดศัตรูพืช	8 (6.2)	44 (34.1)	51 (39.5)	24 (18.6)	2 (1.6)	2.75 (0.884)	ปานกลาง	1
1.7 ขาดความรู้ในการเก็บเกี่ยว พืชสมุนไพร	8 (6.2)	45 (34.9)	59 (45.7)	17 (13.2)	0 (0.0)	2.66 (0.786)	ปานกลาง	2
1.8 ขาดความรู้ในการเก็บรักษา พืชสมุนไพร	9 (7.0)	49 (38.0)	57 (44.2)	14 (10.9)	0 (0.0)	2.59 (0.777)	น้อย	4

n = 129

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

n = 129

ประเด็นปัญหา	ระดับปัญหา (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
2. ด้านการปลูก						2.75 (0.721)	ปานกลาง	4
2.1 สภาพดินไม่เหมาะสม	18 (14.0)	50 (38.8)	44 (34.1)	14 (10.9)	3 (2.3)	2.49 (0.945)	น้อย	4
2.2 การขาดแคลนน้ำ	2 (1.6)	37 (28.7)	61 (47.3)	21 (16.3)	8 (6.2)	2.97 (0.874)	ปานกลาง	1
2.3 การระบาดของโรคพืช	5 (3.9)	49 (38.0)	50 (38.8)	19 (14.7)	6 (4.7)	2.78 (0.910)	ปานกลาง	2
2.4 การระบาดของแมลงศัตรูพืช	5 (3.9)	49 (38.0)	48 (37.2)	23 (17.8)	4 (3.1)	2.78 (0.892)	ปานกลาง	2
3. ด้านการตลาด						2.73 (0.870)	ปานกลาง	5
3.1 ผลิตแล้วไม่มีผู้รับซื้อ	11 (8.5)	49 (38.0)	45 (34.9)	19 (14.7)	5 (3.9)	2.67 (0.961)	ปานกลาง	4
3.2 ตลาดรับซื้อผลผลิตมีน้อย	12 (9.3)	40 (31.0)	48 (37.2)	22 (17.1)	7 (5.4)	2.78 (1.015)	ปานกลาง	1
3.3 จำนวนผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการ	19 (14.7)	32 (24.8)	47 (36.4)	22 (17.1)	9 (7.0)	2.77 (1.115)	ปานกลาง	2
3.4 ราคาผลผลิตตกต่ำ	21 (16.3)	30 (23.3)	53 (41.1)	18 (14.0)	7 (5.4)	2.69 (1.074)	ปานกลาง	3

จากตารางที่ 4.15 เกี่ยวกับระดับปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรพบว่า ระดับปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.87) และเมื่อพิจารณาแยกออกเป็นปัญหาแต่ละด้าน พบว่า

1. ปัญหาด้านความรู้

ปัญหาด้านความรู้ของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.60) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็นพบว่า ปัญหาด้านความรู้ย่อยอยู่ในระดับปานกลาง 3 ประเด็น ได้แก่ ขาดความรู้ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย 2.75) ขาดความรู้ในการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.66) ขาดความรู้ในการเตรียมพันธุ์ปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.64) และอยู่ในระดับน้อย 5 ประเด็น ได้แก่ ขาดความรู้ในการเก็บรักษาพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.59) ขาดความรู้ในการให้น้ำ (ค่าเฉลี่ย 2.57) ขาดความรู้ในการปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.56) ขาดความรู้ในการเตรียมดิน (ค่าเฉลี่ย 2.54) ขาดความรู้ในการให้ปุ๋ย (ค่าเฉลี่ย 2.53) การระบาดของโรคพืช (ค่าเฉลี่ย 2.78) การระบาดของแมลงศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย 2.78) ตามลำดับ

2. ปัญหาด้านการปลูก

ปัญหาด้านการปลูกของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.75) และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็นพบว่า ปัญหาด้านการปลูกย่อยอยู่ในระดับปานกลาง 3 ประเด็น ได้แก่ การขาดแคลนน้ำ (ค่าเฉลี่ย 2.97) การระบาดของแมลงศัตรูพืช (ค่าเฉลี่ย 2.78) และอยู่ในระดับน้อย 1 ประเด็น ได้แก่ สภาพดินไม่เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 2.49) ตามลำดับ

3. ปัญหาด้านการตลาด

ปัญหาด้านการตลาดของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.73) ทั้งหมด ได้แก่ ตลาดรับซื้อผลผลิตมีน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.78) จำนวนผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการ (ค่าเฉลี่ย 2.77) ราคาผลผลิตตกต่ำ (ค่าเฉลี่ย 2.69) ผลิตแล้วไม่มีผู้รับซื้อ (ค่าเฉลี่ย 2.67) ตามลำดับ

4. ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์

ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.02) ทั้งหมด ได้แก่ ขาดความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.07) ขาดความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.97)

5. ปัญหาด้านการส่งเสริมการปลูก

ปัญหาด้านการส่งเสริมการปลูกของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16) ทั้งหมด ได้แก่ ขาดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.23) ขาดการสนับสนุนต้นทุนพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 3.09)

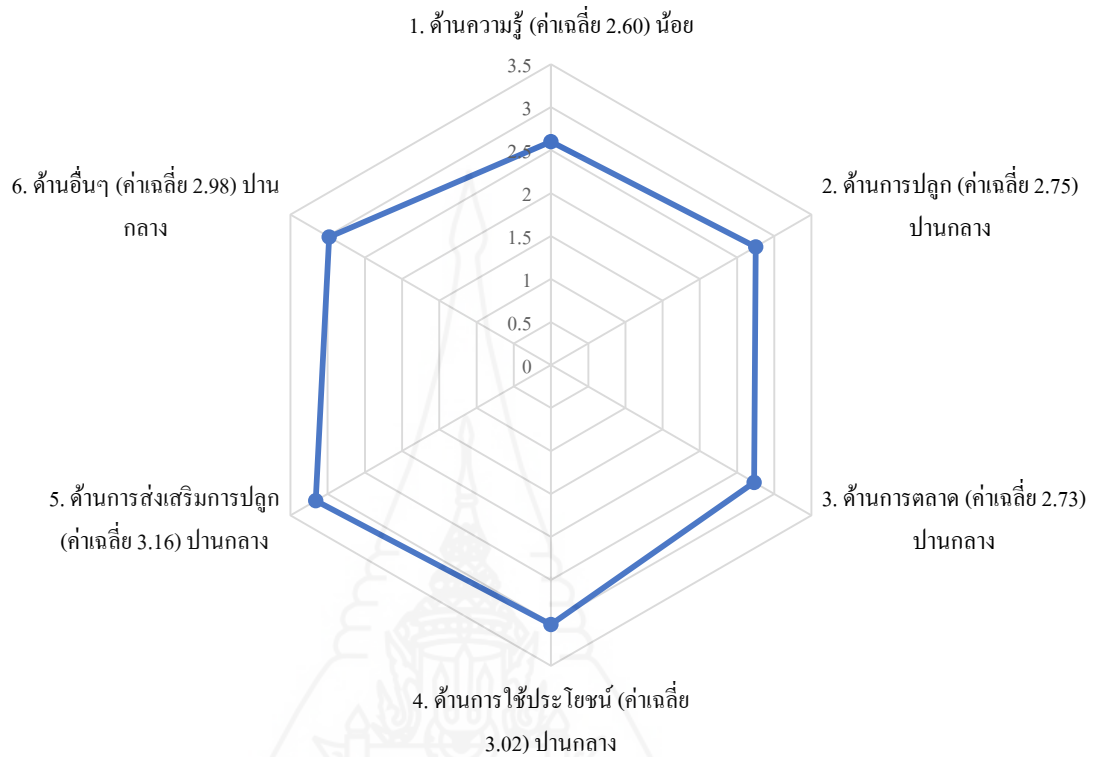
6. ปัญหาด้านอื่นๆ

ปัญหาด้านอื่นๆ ของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.98) ทั้งหมด ได้แก่ ขาดเงินลงทุนในการปลูก (ค่าเฉลี่ย 3.22) ขาดการประชาสัมพันธ์การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.09) ขาดแรงงานในการปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.63)

ตารางที่ 4.16 สรุปปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 129				
ด้าน	เฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ
1. ความรู้	2.60	0.674	น้อย	6
2. การปลูก	2.75	0.721	ปานกลาง	4
3. การตลาด	2.73	0.870	ปานกลาง	5
4. การใช้ประโยชน์	3.02	0.906	ปานกลาง	2
5. การส่งเสริมการปลูก	3.16	1.129	ปานกลาง	1
6. อื่นๆ	2.98	0.878	ปานกลาง	3
เฉลี่ยรวม	2.87	0.863	ปานกลาง	

จากตารางที่ 4.16 สรุปได้ว่า ปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร เกษตรกรมีปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.87) เมื่อพิจารณาแยกเป็นประเด็น พบว่า เกษตรกรมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 5 ประเด็น ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการปลูก (ค่าเฉลี่ย 3.16) ด้านการใช้ประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.02) ด้านอื่นๆ (ค่าเฉลี่ย 2.98) ด้านการปลูก (ค่าเฉลี่ย 2.75) ด้านการตลาด (ค่าเฉลี่ย 2.73) และอยู่ในระดับน้อย 1 ประเด็น ได้แก่ ด้านความรู้ (ค่าเฉลี่ย 2.60)

ภาพที่ 4.5 ระดับปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

5.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านการตลาด 3) ด้านการใช้ประโยชน์ 4) ด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 4.17 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.17 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 129

ประเด็นเสนอแนะ	ระดับความจำเป็น (จำนวน/ร้อยละ)					— x S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
1. ด้านความรู้						3.40 (1.032)	ปานกลาง	4
1.1 ควรสนับสนุนให้มีการ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืช สมุนไพร	8 (6.2)	15 (11.6)	47 (36.4)	37 (28.7)	22 (17.1)	3.39 (1.092)	ปานกลาง	3
1.2 ควรสนับสนุนให้มีการ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแล รักษาพืชสมุนไพร	7 (5.4)	14 (10.9)	49 (38.0)	36 (27.9)	23 (17.8)	3.42 (1.073)	มาก	1
1.3 ควรสนับสนุนให้มีการ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเก็บ เกี่ยวพืชสมุนไพร	8 (6.2)	10 (7.8)	55 (42.6)	35 (27.1)	21 (16.3)	3.40 (1.049)	ปานกลาง	2
2. ด้านการตลาด						3.49 (1.097)	มาก	3
2.1 การเพิ่มช่องทางการ จำหน่าย	9 (7.0)	8 (6.2)	48 (37.2)	38 (29.5)	26 (20.2)	3.50 (1.098)	มาก	1
3. ด้านการใช้ประโยชน์						3.65 (1.013)	มาก	2
3.1 ควรจัดให้มีการฝึกอบรม เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืช สมุนไพร	6 (4.7)	10 (7.8)	38 (29.5)	50 (38.8)	25 (19.4)	3.60 (1.034)	มาก	2
3.2 ควรจัดให้มีการฝึกอบรม การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืช สมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่าเสริมรายได้	7 (5.4)	4 (3.1)	40 (31.0)	47 (36.4)	31 (24.0)	3.71 (1.041)	มาก	1

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

n = 129

ประเด็นเสนอแนะ	ระดับความจำเป็น (จำนวน/ร้อยละ)					\bar{x} S.D.	ความหมาย	อันดับ
	1	2	3	4	5			
4. ด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร						3.72 (1.007)	มากที่สุด	1
4.1 ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนต้นพันธุ์พืชสมุนไพรให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร	6 (4.7)	10 (7.8)	35 (27.1)	53 (41.1)	25 (19.4)	3.63 (1.031)	มากที่สุด	3
4.2 ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร	6 (4.7)	7 (5.4)	35 (27.1)	48 (37.2)	33 (25.6)	3.74 (1.050)	มากที่สุด	2
4.3 ควรมีการจัดการศึกษาดูงานด้านการปลูกและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร	6 (4.7)	7 (5.4)	35 (27.1)	44 (34.1)	37 (28.7)	3.79 (1.109)	มากที่สุด	1
เฉลี่ยรวมทั้งหมด						3.57 (1.037)	มาก	

จากตารางที่ 4.17 ข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร ปรากฏผลการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะด้านความรู้ในการปลูกพืชสมุนไพร

ข้อเสนอแนะด้านความรู้ในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.40) เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็นพบว่า ข้อเสนอแนะด้านความรู้ย่อยอยู่ในระดับมาก 1 ประเด็น ได้แก่ ควรสนับสนุนให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.42) และข้อเสนอแนะด้านความรู้ย่อยอยู่ในระดับปานกลาง 2 ประเด็น คือ ควรสนับสนุนให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.40) ควรสนับสนุนให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.39)

2. ข้อเสนอแนะด้านการตลาด

ข้อเสนอแนะด้านการตลาดในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.49) ได้แก่ การเพิ่มช่องทางการจำหน่าย (ค่าเฉลี่ย 3.50)

3. ข้อเสนอแนะด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

ข้อเสนอแนะด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.65) ทั้งหมด ได้แก่ ควรจัดให้มีการฝึกอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่า เสริมรายได้ (ค่าเฉลี่ย 3.71) ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.60)

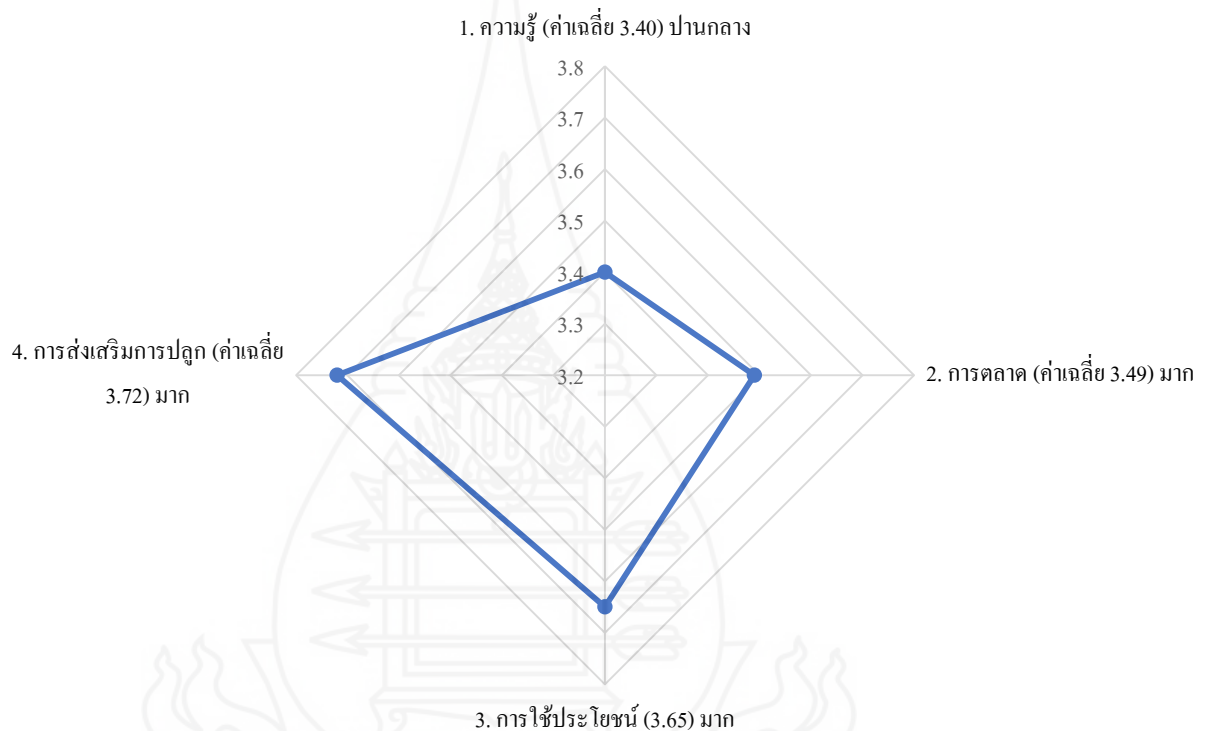
4. ข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

ข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.72) ทั้งหมด ได้แก่ ควรมีการจัดการศึกษาดูงานด้านการปลูกและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 3.79) ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.74) ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนต้นพันธุ์พืชสมุนไพรให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 3.63)

ตารางที่ 4.18 สรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

n = 129					
ด้าน	เฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย	อันดับ	
1. ความรู้	3.40	1.032	ปานกลาง	4	
2. การตลาด	3.49	1.097	มาก	3	
3. การใช้ประโยชน์	3.65	1.013	มาก	2	
4. การส่งเสริมการปลูก	3.72	1.007	มากที่สุด	1	
เฉลี่ยรวม	3.57	1.037	มาก		

จากตารางที่ 4.18 สรุปได้ว่าข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.57) เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็น พบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะอยู่ในระดับมาก 3 ประเด็น ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการปลูก (ค่าเฉลี่ย 3.72) ด้านการใช้ประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.65) ด้านการตลาด (ค่าเฉลี่ย 3.49) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ประเด็น ได้แก่ ด้านความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.40)

ภาพที่ 4.6 ระดับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

5.3 สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก โดยทำการคัดเลือกผู้แทนกลุ่มเกษตรกร กลุ่มละ 1 คน รวม 9 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์ SWOT ปรากฏผลดังนี้

5.3.1 สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอกในการปลูกพืชสมุนไพร

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับตัวแทนกลุ่มเกษตรกร จำนวน 9 ราย ในประเด็นสภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ จุดแข็ง และจุดอ่อน และสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ โอกาส และอุปสรรค ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร โดยการวิเคราะห์ SWOT ในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 4.19 สภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง จุดอ่อน) สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส อุปสรรค) ในการปลูกพืชสมุนไพร

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1) มีบุคลากรที่มีความรู้ในกลุ่ม 2) การปลูกพืชสมุนไพรใช้ในครัวเรือนทำให้ลดรายจ่าย และมีรายได้เสริม 3) การดำเนินงานกลุ่มภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4) การเชื่อมโยงกับกลุ่มแปรรูปซึ่งใช้พืชสมุนไพรเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป ได้แก่ กลุ่มเครื่องแกง 5) มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรในทุกอำเภอของจังหวัดกระบี่	1) เกษตรกรมีการรวมกลุ่มแต่ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงานกลุ่ม การรวมกลุ่มในลักษณะของการรับความรู้ในการอบรม การผลิตและการขายทำในลักษณะของส่วนบุคคล มีการรวมกลุ่มกันขายน้อย 2) เกษตรกรขาดความรู้เรื่องการปลูก การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการแปรรูป 3) ขาดแคลนน้ำในการปลูก 4) ขาดการเชื่อมโยงตลาด เกษตรกรมีความกังวลว่าหากผลิตในปริมาณมากจะทำให้ไม่มีตลาดขาย 5) ขาดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 6) ขาดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการแปรรูป 7) ยังมีการใช้สารเคมีในการปลูกและดูแลรักษา 8) เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยวในการทำสวน 9) ชนิดสมุนไพรที่ปลูกยังไม่หลากหลาย
โอกาส	อุปสรรค
1) หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนด้านความรู้ 2) หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนต้นทุนพันธุ์ให้กับกลุ่ม 3) หน่วยงานภาครัฐมีการสนับสนุนจัดทำแปลงเรียนรู้แปลงสาธิตให้กับกลุ่ม 4) จังหวัดกระบี่มีสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ได้แก่ บ่อน้ำร้อนแก้ม น้ำตกกร่อน	1) การสนับสนุนพันธุ์ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และตลาด 2) ในพื้นที่จังหวัดกระบี่ไม่มีโรงงานผลิตยาสมุนไพร 3) สภาพอากาศไม่เหมาะสมต่อการทำแห้งพืชสมุนไพร 4) การสนับสนุนกลุ่มไม่สามารถจัดซื้อเครื่องมือในการทำแห้งได้เนื่องจากติดข้อกำหนดด้านระเบียบ

5.3.2 แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร สามารถสรุปเป็นแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร มี 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการผลิต มีแนวทางดังนี้

- (1) ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลาย
- (2) ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรร่วมกับพืชอื่นๆ เพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์
- (3) ส่งเสริมการแปรรูปพืชสมุนไพรโดยการอบ การตาก การกลั่น เพื่อเพิ่มมูลค่า

ผลผลิต

2) ด้านการส่งเสริม มีแนวทางดังนี้

(1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนด้านความรู้ให้กับเกษตรกร ในด้านการปลูก การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพร อย่างต่อเนื่อง

(2) จัดการศึกษาดูงานให้กับเกษตรกรเพื่อเพิ่มความรู้ในด้านการปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพร

(3) จัดฝึกอบรมให้กับเกษตรกรเพื่อเพิ่มความรู้ ในด้านการปลูก การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพร

(4) พัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งโดยมีการปฏิบัติตามกฎกติการ่วมกัน โดยมีกิจกรรมดังนี้ การพัฒนาแปลงสาธิต แปลงแม่พันธุ์ การแปรรูปโดยใช้ตลาดนำการผลิต และการศึกษาดูงานการผลิตพืชปลอดภัย พืชอินทรีย์

(5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม วิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็นของกลุ่ม

(6) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ

(7) ควรสนับสนุนพันธุ์พืชให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และตลาด

(8) พัฒนาแปลงสาธิตของกลุ่มเพื่อเป็นแปลงแม่พันธุ์ให้กับเกษตรกร ส่งเสริมการเก็บพันธุ์พืชสมุนไพรไว้ใช้เอง

(9) ประสานงานขอสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือในการแปรรูปเบื้องต้น ได้แก่ เครื่องอบแห้ง

(10) เชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรในแต่ละพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3) *ด้านการตลาด* มีแนวทางดังนี้

- สมุนไพรมะนาว
- (1) ควรมีการศึกษาด้านการตลาด เพื่อความยั่งยืนในการส่งเสริมการปลูก
 - (2) ส่งเสริมการขายในลักษณะการรวมกลุ่มให้กับกลุ่มแปรรูปที่ใช้วัตถุดิบเป็นพืช
 - (3) การเพิ่มตลาดขายผลผลิต โดยการเชื่อมโยงกับโรงพยาบาลในชุมชน
 - (4) ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพในจังหวัด

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในจังหวัดกระบี่ ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นสำคัญ โดยจำแนกเป็น 3 ส่วน คือ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพรของเกษตรกร 2) ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 3) การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 4) ปัญหา ข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการวิจัยนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดกระบี่ ปี 2562 ทั้ง 9 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพร อำเภอลันตา กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร อำเภอเมืองกระบี่ อำเภอเหนือคลอง อำเภอลองท่อม อำเภอลำทับ อำเภอลันตา อำเภอเขาพนม อำเภออ่าวลึก และอำเภอปลายพระยา จำนวน 190 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane โดยกำหนดระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ จำนวน 129 ราย ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) และกลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ จุดแข็ง และจุดอ่อน และสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ โอกาส และอุปสรรค โดยทำการคัดเลือกผู้แทนกลุ่มเกษตรกร กลุ่มละ 1 คน รวม 9 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์ SWOT

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูล โดยมีลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด แบ่งออกเป็น 5 ตอน ก่อนนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ ได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาเพื่อพิจารณา ตรวจสอบความถูกต้อง และให้คำแนะนำแก้ไข จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน หลังจากนั้นนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence, IOC) ซึ่งได้ค่า IOC 0.94 และทำการทดสอบแบบสัมภาษณ์ โดยการนำแบบสัมภาษณ์ไปทำการทดสอบ (pretest) กับเกษตรกรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 30 ราย นำผลการสัมภาษณ์ไปทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (reliability consistency) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (coefficient of alpha หรือ cronbach's alpha) โดยค่า Cronbach's alpha ในแต่ละตอนได้ค่าสัมประสิทธิ์ระหว่าง 0.914 - 0.985 สรุปภาพรวมของค่าสัมประสิทธิ์อัลฟามีค่า เท่ากับ 0.947 ซึ่ง แสดงว่ามีค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับสูงจึงสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้

1.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 129 คน

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ จุดแข็งและจุดอ่อน สภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ โอกาส และอุปสรรค

1.3 ผลการวิจัย

1.3.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร เกษตรกรที่ตอบแบบสัมภาษณ์เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.48 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.19 คน มีอาชีพทำการเกษตร มีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 7.53 ปี เกษตรกรส่วนมากไม่มีดำรงตำแหน่งใดๆ ทางสังคม โดยส่วนมากเป็นสมาชิก ชกส. มีแรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตรเฉลี่ย 2.04 คน ส่วนใหญ่ไม่มีแรงงานรับจ้าง เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 20.30 ไร่ ส่วนใหญ่ถือครองที่ดินเป็นของตนเอง โดยถือครองที่ดินเป็นโฉนดที่ดิน เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1.07 ไร่ มีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย 15,362.79 บาท/เดือน มีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย 10,725.44 บาท/เดือน และมีรายได้จากการผลิตพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1,418.75 บาท/เดือน

1.3.2 สภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพร

1) สภาพการผลิตพืชสมุนไพร

- (1) จำนวนสมุนไพรที่ปลูก เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 7.60 ชนิด
- (2) สมุนไพรที่ปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกตะไคร้ รองลงมาขมิ้นชัน ข่า พริก มะกรูด พริกไทย ว่านหางจระเข้ อัญชัน รวงจืด ตามลำดับ
- (3) แหล่งที่มาของพันธุ์ เกษตรกรส่วนใหญ่เก็บพันธุ์ไว้ใช้เอง รองลงมาจากเพื่อนเกษตรกร ซื้อต้นพันธุ์ และจากหน่วยงานราชการ ตามลำดับ
- (4) ลักษณะพื้นที่ปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ราบ รองลงมาเป็นที่ราบเชิงเขา และที่เนิน ตามลำดับ
- (5) สภาพพื้นที่การปลูก เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่บริเวณบ้าน รองลงมาเป็นพื้นที่สวน
- (6) ลักษณะ/ระบบการปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่มีลักษณะการปลูกแบบผสมผสาน รองลงมาปลูกเป็นพืชแซม และปลูกเป็นพืชหลัก ตามลำดับ
- (7) ลักษณะดินที่ปลูก ลักษณะดินที่ปลูกของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นดินร่วน/ดินร่วนปนทราย
- (8) การเตรียมดิน เกษตรกรส่วนใหญ่เตรียมดินโดยการขุดหลุมปลูกอย่างเดียว
- (9) ความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน เกษตรกรมีความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินส่วนมากอยู่ในระดับปานกลาง
- (10) การวิเคราะห์ดิน เกษตรกรส่วนมากไม่มีการวิเคราะห์ดิน
- (11) การปรับปรุงดิน เกษตรกรส่วนมากไม่มีการปรับปรุงดิน โดยเกษตรกรที่มีการปรับปรุงดินส่วนมากใช้ปุ๋นขาวและโดโลไมท์
- (12) แหล่งน้ำ เกษตรกรใช้แหล่งน้ำจากน้ำฝนมากที่สุด รองลงมาบ่อเก็บน้ำ/บาดาล แหล่งน้ำธรรมชาติ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำประปา และน้ำจากชลประทาน ตามลำดับ
- (13) วิธีการให้น้ำ เกษตรกรส่วนมากให้น้ำโดยอาศัยน้ำฝน รองลงมาใช้แรงงานคนในการให้น้ำ และระบบการให้น้ำ ตามลำดับ
- (14) การใช้น้ำ เกษตรกรส่วนมากมีการใช้น้ำกับพืชสมุนไพร โดยใช้น้ำคอกมากที่สุด รองลงมาใช้น้ำเคมี น้ำหมัก และน้ำหมัก ตามลำดับ
- (15) การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรที่มีการใช้สารกำจัดศัตรูพืชจะใช้สารชีวภัณฑ์มากที่สุด

(16) การคัดคุณภาพผลผลิต เกษตรกรส่วนมากมีการคัดคุณภาพผลผลิต

(17) การรักษาคุณภาพผลผลิต เกษตรกรส่วนมากไม่มีการรักษาคุณภาพผลผลิต

(18) การรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร เกษตรกรส่วนมากมีการรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร

2) สภาพการตลาดพืชสมุนไพร

(1) รูปแบบการจำหน่าย เกษตรกรส่วนมากจำหน่ายสมุนไพรในรูปแบบสด รองลงมาจำหน่ายทั้งแบบสดและแบบแห้ง ไม่มีการจำหน่าย บริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายแบบสด แบบแห้ง และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ

(2) การกำหนดราคา ส่วนใหญ่กำหนดราคาโดยเกษตรกร

(3) ลักษณะการจำหน่าย พบว่า เกษตรกรจำหน่ายโดยการขายตลาดท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมารวมกลุ่มกันขาย ขายให้พ่อค้าคนกลาง และไม่มีการจำหน่ายปลีกเพื่อบริโภคในครัวเรือน ตามลำดับ

1.3.3 ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

1) ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีระดับความรู้ในประเด็น การเตรียมการก่อนการปลูก การปลูก การดูแลรักษา การปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว และการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาประเด็นความรู้แต่ละด้านพบว่า มีความรู้ด้านการปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวมากกว่าด้านอื่นๆ รองลงมาคือด้านการปลูก ด้านการเตรียมการก่อนการปลูก ด้านการกำจัดศัตรูพืช และด้านการดูแลรักษา

2) แหล่งที่ได้รับความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีแหล่งความรู้และระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารทั้งที่เป็นสื่อบุคคล สื่อกิจกรรม สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกิจกรรม และสื่อออนไลน์ พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาแหล่งความรู้แต่ละประเภท พบว่าได้รับจากสื่อบุคคลมากกว่าสื่ออื่นๆ รองลงมาคือ สื่อกิจกรรม สื่อออนไลน์ สื่อสารมวลชน และสื่อสิ่งพิมพ์

3) ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรมีความคิดเห็นในระดับมาก จำนวน 1 ประเด็น ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ รองลงมาในระดับปานกลาง จำนวน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านอื่นๆ 2) ด้านการปลูกและการดูแลรักษา 3) ด้านการตลาด

1.3.4 การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืช

สมุนไพร

1) การได้รับการส่งเสริมเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร เกษตรกรได้รับการส่งเสริมในด้านความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร รองลงมา การฝึกอบรม ต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ การศึกษาดูงาน สื่อแผ่นพับ ป้ายการผลิต และงบประมาณ ตามลำดับ

2) ความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร เกษตรกรมีระดับความต้องการส่งเสริมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมในระดับมาก 4 ประเด็น ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร ป้ายผลิตทางการเกษตร ต้นพันธุ์ และเมล็ดพันธุ์

1.3.5 ปัญหา ข้อเสนอแนะ สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

1) ปัญหา และข้อเสนอแนะ

(1) ปัญหาเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร เกษตรกรมีระดับปัญหาเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรใน 6 ประเด็น ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านการปลูก ด้านการตลาด ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการส่งเสริมการปลูก และด้านอื่นๆ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

โดยประเด็นที่เป็นปัญหาในการผลิตพืชสมุนไพรมากกว่าประเด็นอื่นๆ คือ ด้านการส่งเสริมการปลูก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดประเด็นของปัญหา ได้แก่ ขาดการสนับสนุนต้นพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ ขาดการสนับสนุนป้ายการผลิตทางการเกษตร

(2) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร เกษตรกรมีระดับความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพรทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านการตลาด ด้านการใช้ประโยชน์ และด้านการส่งเสริมการปลูก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

โดยประเด็นข้อเสนอแนะที่เกษตรกรเห็นด้วยมากกว่าประเด็นอื่นๆ คือ ข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริมการปลูก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดประเด็นของข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนต้นพันธุ์พืชสมุนไพรให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร ควรมีการจัดการศึกษาดูงานด้านการปลูกและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

2) สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

(1) สภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ จุดแข็ง และจุดอ่อน ปรากฏผลดังนี้

ก. จุดแข็ง พบว่า มีบุคลากรที่มีความรู้ในกลุ่ม การปลูกพืชสมุนไพรใช้ในครัวเรือนทำให้ลดรายจ่าย และมีรายได้เสริม การดำเนินงานกลุ่มภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเชื่อมโยงกับกลุ่มแปรรูปซึ่งใช้พืชสมุนไพรเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป ได้แก่ กลุ่มเครื่องแกง และมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรในทุกอำเภอของจังหวัดกระบี่

ข. จุดอ่อน พบว่า เกษตรกรมีการรวมกลุ่มแต่ขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงานกลุ่ม การรวมกลุ่มในลักษณะของการรับความรู้ในการอบรม การผลิตและการขายทำในลักษณะของส่วนบุคคล มีการรวมกลุ่มกันขายน้อย เกษตรกรขาดความรู้เรื่องการปลูก การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการแปรรูป ขาดแคลนน้ำในการปลูก ขาดการเชื่อมโยงตลาด เกษตรกรมีความกังวลว่าหากผลิตในปริมาณมากจะทำให้ไม่มีตลาดขาย ขาดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการแปรรูป ยังมีการใช้สารเคมีในการปลูกและดูแลรักษา เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยวในการทำสวน และชนิดสมุนไพรที่ปลูกยังไม่หลากหลาย

(2) สภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ โอกาส และอุปสรรค ปรากฏผลดังนี้

ก. โอกาส พบว่า หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนด้านความรู้ หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนต้นทุนให้กับกลุ่ม หน่วยงานภาครัฐมีการสนับสนุนจัดทำแปลงเรียนรู้ แปลงสาธิตให้กับกลุ่ม และจังหวัดกระบี่มีสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ได้แก่ บ่อน้ำร้อนถ้ำน้ำตกร้อน

ข. อุปสรรค พบว่า การสนับสนุนพันธุ์ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และตลาด ในพื้นที่จังหวัดกระบี่ไม่มีโรงงานผลิตยาสมุนไพร สภาพอากาศไม่เหมาะสมต่อการทำแห้งพืชสมุนไพร และการสนับสนุนกลุ่มไม่สามารถจัดซื้อเครื่องมือในการทำแห้งได้ เนื่องจากติดข้อกำหนดด้านระเบียบ

(3) แนวทางส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร

ก. ด้านการผลิต มีแนวทางดังนี้ ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลาย ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรร่วมกับพืชอื่นๆ เพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ และส่งเสริมการแปรรูปพืชสมุนไพรโดยการอบ การตาก การกลั่น เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต

ข. *ด้านการส่งเสริม* มีแนวทางดังนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนด้านความรู้ให้กับเกษตรกร ในด้านการปลูก การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง จัดการศึกษาดูงานให้กับเกษตรกรเพื่อเพิ่มความรู้ในด้านการปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพร จัดฝึกอบรมให้กับเกษตรกรเพื่อเพิ่มความรู้ ในด้านการปลูก การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพร พัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งโดยมีการปฏิบัติตามกฎกติการ่วมกัน โดยมีกิจกรรมดังนี้ การพัฒนาแปลงสาธิต แปลงแม่พันธุ์ การแปรรูปโดยใช้ตลาดนำการผลิต และการศึกษาดูงานการผลิตพืชปลอดภัย พืชอินทรีย์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม วิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็นของกลุ่มประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ ควรสนับสนุนพันธุ์พืชให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และตลาด พัฒนาแปลงสาธิตของกลุ่มเพื่อเป็นแปลงแม่พันธุ์ให้กับเกษตรกร ส่งเสริมการเก็บพันธุ์พืชสมุนไพรไว้ใช้เอง ประสานงานขอสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือในการแปรรูปเบื้องต้น ได้แก่ เครื่องอบแห้ง และเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรในแต่ละพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ค. *ด้านการตลาด* มีแนวทางดังนี้ ควรมีการศึกษาด้านการตลาดเพื่อความยั่งยืนในการส่งเสริมการปลูก ส่งเสริมการขายในลักษณะการรวมกลุ่มให้กับกลุ่มแปรรูปที่ใช้วัตถุดิบเป็นพืชสมุนไพร การเพิ่มตลาดขายผลผลิตโดยการเชื่อมโยงกับโรงพยาบาลในชุมชน และส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพในจังหวัด

2. อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายผลในเรื่องสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร การได้รับการส่งเสริม และความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ปัญหา ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน สภาพแวดล้อมภายนอก และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร ได้ดังนี้

2.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร

2.1.1 *สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล* ของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง สอดคล้องกับการศึกษาของ

สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) ศึกษา วิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรและเครื่องเทศที่มี ศักยภาพ พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรเป็นเพศหญิง และสอดคล้องกับการศึกษาของ รัชฎลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) ศึกษาการพัฒนาสื่อเพื่อใช้ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน แปรรูปสมุนไพรพื้นบ้านนาโพธิ์ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่า สมาชิก ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ชุติกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.79) ศึกษา ความต้องการการปลูกสมุนไพรของเกษตรกรตามโครงการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรของศูนย์ พัฒนาวัตตุดิบบรรจงจรู๋ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศชายและเพศหญิง ใกล้เคียงกัน อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรเพศหญิงมีอาชีพทำการเกษตร เมื่อว่างจากการทำ การเกษตรจึงปลูกพืชสมุนไพรเพื่อใช้ในครัวเรือนโดยการนำมารับประทานเป็นอาหาร เกษตรกรมี อายุเฉลี่ย 51.48 ปี สอดคล้องกับการศึกษาของ ชุติกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.79) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมี อายุเฉลี่ย 52 ปี และการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิต สมุนไพรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี รัชฎลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกมีอายุเฉลี่ย 54.89 ปี อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรจัดเป็นผู้สูงอายุ อาจมีโรคประจำตัว ต้องมีการใส่ใจดูแล สุขภาพ จึงหันมาบริโภคพืชผักสมุนไพรในการดูแลสุขภาพ

เกษตรกรจบการศึกษาจบชั้นประถมศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ ชุติกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.80) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ผลิตสมุนไพรที่มากที่สุด คือ ระดับประถมศึกษา และ รัชฎลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกร้อยละ 56.8 มีการศึกษา ระดับประถมศึกษา อาจจะเป็นเพราะว่าตามแผนการศึกษาแห่งชาติการจบชั้นระดับประถมศึกษา เป็นการจบการศึกษาภาคบังคับ

เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.19 คน สอดคล้องกับการศึกษาของ รัชฎลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.24 คน สานิตย์ บัวสดี (2544, น.38) พบว่า เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.5 คน และจุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.32) พบว่า สมาชิกในครัวเรือนมี 3-4 คน เนื่องจากว่าลักษณะครัวเรือนของเกษตรกรในปัจจุบันจะอยู่กัน เป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วยสามี ภรรยา และลูก เกษตรกรมีอาชีพทำการเกษตร ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ รัชฎลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกมีอาชีพค้าขาย อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา ประกอบกับมีพื้นที่ถือครองทาง การเกษตร และมีการส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ ยางพารา และปาล์มน้ำมัน จึงเลือกทำอาชีพ ทำการเกษตร

เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพรโดยเฉลี่ย 7.53 ปี สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า มีเกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรมีประสบการณ์การผลิตอยู่ในช่วง 1-10 ปี อาจจะเป็นเพราะว่ามีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการปลูกพืชผักเพื่อบริโภคในครัวเรือน

2.1.2 สภาพทางสังคม ของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนมาก มีบทบาททางสังคมเป็น อสม. อาจเป็นเพราะว่า อสม. มีบทบาทเกี่ยวกับการทำงานด้านสาธารณสุข ซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพืชสมุนไพรได้ เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มลูกค้า ธกส. ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของชุลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.79) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรหรือสถาบันในท้องถิ่น และ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.44) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรไม่ใช่มembershipกลุ่มเกษตรกร อาจเป็นเพราะว่าเกษตรกรมีอาชีพหลักคือทำการเกษตร ซึ่งในการจัดการสวนประกอบไปด้วยค่าต้นทุน การเตรียมพื้นที่ การกำจัดวัชพืช การใส่ปุ๋ย ซึ่งเป็นต้นทุนในการทำการเกษตร โดย ธกส. เป็นแหล่งเงินทุนที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงได้

2.1.3 สภาพทางเศรษฐกิจ ของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนมาก มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.04 คน มีแรงงานรับจ้างเฉลี่ย 2.50 คน อาจเป็นเพราะว่าครัวเรือนเกษตรกรมีการส่งให้บุตรหลานศึกษาต่อภายนอกพื้นที่ และทำงานนอกพื้นที่จึงต้องมีการจ้างแรงงานในการทำการเกษตร จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 20.30 ไร่ ส่วนใหญ่ถือครองที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดิน อาจเป็นเพราะว่าครอบครัวมีการแบ่งที่ดินทำกินให้กับลูก และพื้นที่ทำกินของเกษตรกรไม่ได้อยู่ในเขตพื้นที่ป่า ประกอบกับรัฐส่งเสริมให้ผู้ถือครองที่ดินขึ้นทะเบียนเอกสารเป็นโฉนดที่ดิน จำนวนพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1.07 ไร่ สอดคล้องกับการศึกษาของชุลีกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.60) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ปลูกโดยเฉลี่ย 0.67 ไร่ อาจจะเป็นเพราะว่าการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรจะปลูกแบบผสมผสาน เป็นการปลูกพื้นที่บริเวณบ้าน ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ ไม่ได้ปลูกเป็นพืชเดี่ยวเชิงการค้า จึงมีพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรไม่มากนัก ประกอบกับเกษตรกรมีความกังวลเรื่องตลาดจึงปลูกพืชสมุนไพรไม่มากนัก

เกษตรกรมีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย 15,362.79 บาท/เดือน มีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 10,725.44 บาท/เดือน ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของัญญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.35) พบว่า สมาชิกมีรายได้หลักเฉลี่ย 70,405.41 บาท/ปี และสานิตย์ บัวสดีติย์ (2544, น.44) พบว่า เกษตรกรมีรายได้รวมเฉลี่ย 28,029.40 บาท/ปี อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรมีอาชีพทำการเกษตรส่วนใหญ่ทำ

สวนยางพารา และปาล์มน้ำมัน ซึ่งราคาผลผลิตสูงต่ำขึ้นกับตลาดสินค้าอื่นๆ และพื้นที่ปลูก เกษตรกรมีรายได้จากการผลิตพืชสมุนไพรเฉลี่ย 1,418.75 บาท ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สานิตย์ บัวสถิตย์ (2544, น.44) พบว่า เกษตรกรมีรายได้จากสมุนไพรเฉลี่ย 3,471 บาท/ปี อาจจะเป็น เพราะว่าการปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่จำนวนไม่มากนัก โดยปลูกไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน หากมีผลผลิตเหลือจากการบริโภคจึงขายเพื่อเสริมรายได้ ประกอบกับมีการทำแห้งพืชสมุนไพร ยังมี น้อย และขาดการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า

2.2 สภาพการผลิตและการตลาดของพืชสมุนไพร

2.2.1 สภาพการผลิตพืชสมุนไพร ของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรปลูก พืชสมุนไพรเฉลี่ย 7.60 ชนิด ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ จรุง ประพตติชอบ (2555, น.58) ศึกษา การเกษตรอินทรีย์ปลูกพืชสมุนไพรตามแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา บ้านวังขวน ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า เกษตรกรมีการปลูกพืช สมุนไพร 41 ชนิด อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรเลือกปลูกพืชสมุนไพรที่มีการใช้ในครัวเรือนเป็น ประจำ จึงเลือกปลูกจำนวนชนิดไม่มากนัก เพราะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนได้ เกษตรกรปลูกสมุนไพรมากที่สุดคือ ตะไคร้ ขมิ้น ข่า และพริก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรมีปลูกมากที่สุด 3 ลำดับ แรก ได้แก่ ขมิ้น ข่า และตะไคร้ และสอดคล้องกับการศึกษาของ จรุงประพตติชอบ (2555, น.58) พบว่า เกษตรกรมีการปลูกตะไคร้ ข่า ขมิ้น มากที่สุด อาจจะเป็นเพราะว่า เกษตรกรมีการใช้พืช สมุนไพร 3 ชนิด นี้ในครัวเรือนเป็นประจำ มีการปลูกและดูแลรักษาไม่ยุ่งยากนัก ประกอบกับใน พื้นที่มีกลุ่มแปรรูปเครื่องแกง ทำน้ำพริก เมื่อเหลือใช้จากครัวเรือนแล้ว สามารถจำหน่ายเพื่อเพิ่ม รายได้ให้กับเกษตรกรได้

เกษตรกรส่วนใหญ่เก็บพันธุ์ไว้ใช้เอง สอดคล้องกับการศึกษาของ อาริภมล ต.ไชยสุวรรณ และคณะ (2560, น.88) ศึกษาการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูก สมุนไพรของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองสุวรรณ ตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า แหล่งที่มาของพันธุ์ส่วนใหญ่มาจากการเก็บพันธุ์เองและซื้อ แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า แหล่งที่มาของพันธุ์มาจากเพื่อนเกษตรกรมากที่สุด อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ในเรื่องการเก็บพันธุ์ไว้ใช้เอง เนื่องจากมีอาชีพทำ การเกษตร มีประสบการณ์ทำการเกษตร และเป็นการประหยัดต้นทุนในส่วนของต้นพันธุ์ ลักษณะ พื้นที่ปลูกส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ราบ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า ลักษณะพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรเป็นพื้นที่ราบ เกษตรกรปลูกพืช สมุนไพรบริเวณบ้านมีลักษณะการปลูกแบบผสมผสาน สอดคล้องกับรายงานสถานการณ์การปลูก

พืชสมุนไพรของกรมส่งเสริมการเกษตร (2558) ได้รายงานว่าการผลิตพืชสมุนไพรส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะพืชผสมผสานในครัวเรือนมากกว่าการผลิตระบบการค้า อาจเป็นเพราะว่าเกษตรกรมีการใช้ที่ดินบริเวณบ้านให้เกิดประโยชน์ และเนื่องมาจากปัจจุบันมีการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชผสมผสานหลายชนิดเพื่อเป็นพืชอาหาร และเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน ลักษณะดินที่ปลูกเป็นดินร่วน/ดินร่วนปนทราย สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาขาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่าลักษณะดินที่ทำการปลูกพืชสมุนไพรเป็นดินร่วน/ร่วนปนทรายมากที่สุด และสอดคล้องกับรายงานข้อมูลกลุ่มชุดดินจังหวัดกระบี่ของกรมพัฒนาที่ดิน (2563) เกษตรกรมีการเตรียมดินโดยส่วนใหญ่ขุดหลุมปลูกเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาขาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า การเตรียมดินของเกษตรกรใช้วิธีขุดหลุมปลูกอย่างเดียวมากที่สุด ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์ (2559, น.574) ศึกษา ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรเชิงเพ็ง พบว่า การปลูกพืชสมุนไพรมีการยกแปลงปลูก อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรสามารถทำได้เอง และทำได้ง่าย เป็นการลดต้นทุนในการเตรียมดิน ทำให้ประหยัดค่าแรงในการจ้างไถคราด ประกอบกับลักษณะการปลูกของเกษตรกรเป็นแบบผสมผสานปลูกพืชหลากหลายชนิด จึงไม่จำเป็นต้องมีการจ้างการทำไถคราด

เกษตรกรมีความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินปานกลาง ไม่สอดคล้องกับการศึกษา สุภาภรณ์ สาขาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า ความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินของเกษตรกรมีความอุดมสมบูรณ์ดี อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรมีการใช้พื้นที่ในการปลูกพืชอื่นๆ และไม่มีการปรับปรุงบำรุงดิน ประกอบกับไม่มีการวิเคราะห์ค่าดิน จึงทำให้มีความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินอยู่ในระดับปานกลาง เกษตรกรไม่มีการวิเคราะห์ดิน และไม่มีการปรับปรุงดิน สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาขาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรไม่มีการวิเคราะห์ดิน และส่วนใหญ่ไม่มีการปรับปรุงดิน อาจจะเป็นเพราะว่าลักษณะบริเวณพื้นที่ปลูกเป็นพื้นที่บริเวณบ้าน และปลูกแบบผสมผสาน ไม่ได้มีการปลูกเป็นพืชเดี่ยวเป็นแปลงเชิงการค้า เกษตรกรจึงไม่มีการปรับปรุงดิน แหล่งน้ำส่วนมากที่ใช้เป็นน้ำฝน และอาศัยน้ำฝนในการให้น้ำ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาขาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรใช้แหล่งน้ำจากน้ำฝนมากที่สุด การศึกษาของ ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์ (2559, น.576) พบว่า การดูแลรักษาพืชสมุนไพรเกษตรกรรดน้ำในช่วงเดือนมกราคม-เดือนมีนาคม หลังจากนั้นจะอาศัยน้ำฝน อาจจะเป็นเพราะว่าจังหวัดกระบี่มีฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคมจึงมีการใช้แหล่งน้ำจากน้ำฝนมากที่สุด และอาศัยน้ำฝนในการทำเกษตร

เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยหมัก ตามลำดับ อาจจะเป็นเพราะว่า ภาครัฐมีการส่งเสริมการทำเกษตร โดยการทำการเกษตรปลอดภัย ลดการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ส่งเสริมการทำปุ๋ยหมักในการปรับปรุงบำรุงดินไว้ใช้เอง ประกอบกับเกษตรกรในบางครัวเรือนมีการเลี้ยงสัตว์ จึงมีการนำมูลสัตว์มาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืช ทำให้ดินมีสภาพดี และลดค่าใช้จ่ายในด้านการผลิต เกษตรกรยังมีการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช แต่ส่วนใหญ่ไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ดนัย ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์ (2559, น.574) พบว่า เกษตรกรปลูกพืชสมุนไพรแบบอินทรีย์คือ ไม่ใช้สารกำจัดศัตรูพืช อาจจะเป็นเพราะว่าการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชเป็นวิธีที่สามารถทำได้ง่าย เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สารเคมีอย่างถูกต้อง เกษตรกรมีการใช้สารกำจัดวัชพืชกับบริเวณพื้นที่ปลูก ไม่ได้มีการใช้กับผลผลิตโดยตรง จึงยังมีการใช้สารเคมีอยู่ เกษตรกรมีการคัดคุณภาพผลผลิต ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรไม่มีการคัดคุณภาพ อาจจะเป็นเพราะว่าในการคัดคุณภาพของผลผลิตก่อนนำไปจำหน่ายจะทำให้แยกผลผลิตเป็นชั้นคุณภาพ ผลผลิตที่มีชั้นคุณภาพดีจะทำให้จำหน่ายได้ราคาดีกว่า

เกษตรกรไม่มีการรักษาคุณภาพผลผลิต สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรไม่มีการรักษาคุณภาพผลผลิต อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรอาจมีความคิดเห็นว่าการรักษาคุณภาพผลผลิตมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก การเก็บเกี่ยวและจำหน่ายแบบสดสามารถทำได้โดยง่าย ลดขั้นตอนในการดูแลรักษาเกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่มีการรักษาคุณภาพผลผลิต เกษตรกรมีการรับรู้สารสำคัญ ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรไม่เคยทราบสารสำคัญที่ได้จากการผลิต อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้เองในครัวเรือน และเห็นความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรจึงมีการรับรู้สารสำคัญของสมุนไพรที่ปลูก

2.2.2 การตลาดของพืชสมุนไพร ของเกษตรกร ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จำหน่ายในรูปแบบสด สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาภรณ์ สาชาติ (2558, น.45) พบว่า เกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรมีรูปแบบการจำหน่ายผลผลิตแบบสดมากที่สุด อาจจะเป็นเพราะว่าการจำหน่ายแบบสดสามารถเก็บเกี่ยว ทำความสะอาด และนำไปจำหน่ายได้ทันที ซึ่งต่างจากแบบแห้งและการแปรรูป จะต้องใช้ระยะเวลาในการเตรียมวัตถุดิบ การตากแห้ง การดูแลรักษา และการหาตลาดจำหน่าย เกษตรกรส่วนมากเป็นผู้กำหนดราคาเอง ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภาภรณ์ สาชาติ และคณะ (2558, น.45) พบว่า การกำหนดราคาขึ้นอยู่กับพ่อค้าคนกลางมากที่สุด อาจจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรมีการจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดท้องถิ่น อาจเนื่องมาจากเกษตรกรมี

การปลูกและจำหน่ายเองในตลาดท้องถิ่น ไม่ได้เป็นการปลูกเชิงการค้าการกำหนดราคาจึงขึ้นกับตัวเกษตรกรเอง

2.3 ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรในภาพรวมในระดับปานกลาง อาจจะเป็นเพราะว่าความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรมีหลากหลายด้าน ทั้งด้านการปลูก การดูแลรักษา การปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ตลอดจนการนำไปรับประทาน การนำไปใช้เป็นยารักษาโรค การแปรรูป เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาจจะมีรู้แต่ละด้านมากน้อยแตกต่างกัน ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ สานิตย์ บัวสถิตย์ (2544, น.44) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ตอบคำถามถูกต้องร้อยละ 81.9 แสดงว่าเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้านดีพอสมควร

แหล่งความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสมุนไพรจากแหล่งความรู้ประเภทสื่อบุคคลมากที่สุด สาเหตุเนื่องจากเกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรซึ่งมีครัวเรือนอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ทำให้มีการกระจายข่าวสารเมื่อมีการพบปะกัน และเมื่อมีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมส่งเสริม เกษตรกรรวมตัวกัน ได้รับการส่งเสริมจากสื่อบุคคลได้ง่าย และจากผลการวิจัยยังพบว่า สื่อกิจกรรมและสื่อออนไลน์ เกษตรกรได้รับความรู้จากสื่อดังกล่าวรองลงมา เจ้าหน้าที่สามารถใช้สื่อผสม โดยใช้สื่อกิจกรรมและสื่อออนไลน์ร่วมกับการใช้สื่อบุคคลในการส่งเสริมได้อีกด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ สานิตย์ บัวสถิตย์ (2544, น.44) พบว่า แหล่งความรู้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรมาจากญาติพี่น้อง และไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ธัญลักษณ์ นิ่มนุ้ย (2554, น.37) พบว่า การรับความรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพืชสมุนไพรของสมาชิกจากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสมุนไพรจากหนังสือพิมพ์ ผู้นำเกษตรกรในหมู่บ้าน วิทยุกระจายเสียง แผ่นพับ เอกสารแนะนำ และ VCD แนะนำ ตามลำดับ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า มีความคิดเห็นด้านประโยชน์มากเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ การรับประทานพืชสมุนไพรเป็นอาหาร พืชสมุนไพรสามารถแปรรูปได้หลากหลาย การใช้พืชสมุนไพรเป็นยารักษาโรค ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ชุติกร ขวัญชัยนนท์ (2547, น.80) พบว่า ความคิดเห็นในหมวดการปลูก เกษตรกรเห็นว่าสามารถหาพันธุ์ปลูกได้ง่าย พันธุ์ปลูกมีราคาถูก ปลูกง่ายใช้แรงงานน้อย ปลูกได้ทุกฤดูกาลอยู่ในระดับปานกลาง หมวดการดูแล เกษตรกรเห็นว่าหาปุ๋ยง่าย การให้น้ำไม่เปลือง ทนสภาพแห้งแล้งได้ การเก็บเกี่ยวไม่ยุ่งยาก อยู่ในระดับปานกลาง หมวดการเก็บเกี่ยว

เกษตรกรเห็นว่า การเก็บเกี่ยวได้เร็วขึ้น ใช้เวลาสั้น ให้ผลผลิตสูง การเก็บเกี่ยวง่าย ทำความสะอาดง่าย มีความเห็นในระดับปานกลาง หมวดยการจำหน่ายและการตลาด เกษตรกรเห็นว่ามิตลาดรองรับไม่จำกัด ไม่เปลืองเนื้อที่บรรจุ ราคาสูง รายได้ต่อไร่สูง มีความเห็นในระดับปานกลาง อาจจะเป็นเพราะว่าปัจจุบันผู้บริโภคหันมารับประทานและใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและมีความปลอดภัย เกษตรกรจึงมีความคิดเห็นด้านประโยชน์มากที่สุด

2.4 การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

การได้รับการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรได้รับการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมากที่สุด เนื่องจากสมุนไพรมีหลากหลายชนิด มีวิธีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลายและแตกต่างกัน มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้มากขึ้น พืชสมุนไพรสามารถแปรรูปได้หลากหลาย ประกอบกับปัจจุบันผู้บริโภคหันมาใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรมากขึ้น เกษตรกรเองจึงต้องหมั่นหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่อไป และภาครัฐควรติดตามและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

ความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร โดยภาพรวมเกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า เกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมากที่สุด เนื่องจากสมุนไพรมีหลากหลายชนิด มีวิธีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลายและแตกต่างกัน มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้มากขึ้น พืชสมุนไพรสามารถแปรรูปได้หลากหลาย ประกอบกับปัจจุบันผู้บริโภคหันมาใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรมากขึ้น เกษตรกรเองจึงต้องหมั่นหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพต่อไป

2.5 ปัญหา ข้อเสนอแนะ และแนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร

ปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร โดยภาพรวมเกษตรกรมีปัญหายุ่งในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ปัญหาด้านการส่งเสริมการปลูกมีมากเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ การขาดการสนับสนุนด้านพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ ขาดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของสานิตย์ บัวสถิตย์ (2544, น.93) พบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านการปลูก ปัญหาด้านด้านการดูแลรักษา และปัญหาด้านการตลาด อาจจะเป็นเพราะว่าในการสนับสนุนด้านพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ยังไม่เพียงพอ และยังไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรมีการวิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกร และมีการศึกษาตลาดเพื่อสนับสนุนพันธุ์พืชให้ตรงกับความต้องการในการนำไปใช้ประโยชน์ การผลิตเพื่อขาย เพราะเมื่อสนับสนุนไปแล้ว หากไม่ได้นำไปใช้จะทำให้สูญเสียงบประมาณโดยไม่ได้รับประโยชน์ใด

ข้อเสนอแนะในการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร โดยภาพรวมเกษตรกรมีข้อเสนอแนะอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริมการปลูกมีมากเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนต้นพันธุ์พืชสมุนไพรให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร ควรมีการจัดการศึกษาดูงานด้านการปลูกและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร สอดคล้องกับการศึกษาของ ชูสิทธิ์ ขวัญชัยนันท (2547, น.80) ได้เสนอข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรมีการจัดให้มีการอบรม มีการสนับสนุนต้นพันธุ์ให้มากกว่านี้ เพื่อที่จะได้มีต้นพันธุ์ที่มีคุณภาพไว้ปลูกส่งให้ศูนย์ ควรสร้างแรงจูงใจในการปลูกสมุนไพรให้กับเกษตรกร ควรมีการพาไปศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มเติมประสบการณ์ในการปลูก ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ จุฑาทิพ วรวิบูล (2550, น.45) ได้เสนอข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรช่วยกันดูแลพืชสมุนไพรพื้นบ้านให้ดำรงอยู่และนำไปใช้ในครัวเรือนเป็นการประหยัดรายจ่าย หากมีเหลือสามารถแลกเปลี่ยนกัน และสามารถทำการค้าในรูปแบบของการแปรรูป และการขยายพืชโดยการปักชำ การขยายต้นกล้า ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น การเป็นสมาชิกกลุ่มสมุนไพรสามารถเพิ่มพูน ความรู้ภูมิปัญญาด้านพืชสมุนไพรพื้นบ้าน และสามารถเรียนรู้ถ่ายทอดให้กับเยาวชนของหมู่บ้าน ควรมีการให้ความรู้ แนะนำวิธีการปลูกและการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้าน อาจจะเป็นเพราะว่าในการสนับสนุนต้นพันธุ์/เมล็ดพันธุ์ยังไม่เพียงพอ และยังไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรมีการวิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกร และมีการศึกษาตลาดเพื่อสนับสนุนพันธุ์พืชให้ตรงกับความต้องการในการนำไปใช้ประโยชน์ การผลิตเพื่อขาย เพราะเมื่อสนับสนุนไปแล้ว หากไม่ได้นำไปใช้จะทำให้สูญเสียบประมาณ โดยไม่ได้รับประโยชน์ใด และควรมีการส่งเสริมด้านความรู้โดยการจัดการศึกษาดูงานด้านการปลูก และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร เพื่อเกษตรกรได้ศึกษาจากการเห็นตัวอย่างจริง เพื่อนำมาใช้กับของตนเองเกิดการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกร มีแนวทางการส่งเสริมแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1) **ด้านการผลิต** มีแนวทางดังนี้ (1) ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่หลากหลาย (2) ส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรร่วมกับพืชอื่นๆ เพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ (3) ส่งเสริมการแปรรูปพืชสมุนไพรโดยการอบ การตาก การกลั่น เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต

2) **ด้านการส่งเสริม** มีแนวทางดังนี้ (1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนด้านความรู้ให้กับเกษตรกร ในด้านการปลูก การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง (2) จัดการศึกษาดูงานให้กับเกษตรกรเพื่อเพิ่มความรู้ในด้าน

การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพร (3) จัดฝึกอบรมให้กับเกษตรกรเพื่อเพิ่มความรู้ ในด้านการปลูก การเก็บเกี่ยว การดูแลรักษา การใช้ประโยชน์ และการแปรรูปจากพืชสมุนไพร (4) พัฒนากลุ่มให้เข้มแข็งโดยมีการปฏิบัติตาม กฎกติการ่วมกัน โดยมีกิจกรรมดังนี้ การพัฒนาแปลงสาธิต แปลงแม่พันธุ์ การแปรรูปโดยใช้ตลาด นำการผลิต และการศึกษาดูงานการผลิตพืชปลอดภัย พืชอินทรีย์ (5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร ติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม วิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็นของกลุ่ม (6) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ (7) ควรสนับสนุนพันธุ์พืชให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และตลาด 8) พัฒนาแปลงสาธิต ของกลุ่มเพื่อเป็นแปลงแม่พันธุ์ให้กับเกษตรกร ส่งเสริมการเก็บพันธุ์พืชสมุนไพรไว้ใช้เอง (9) ประสานงานขอสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือในการแปรรูปเบื้องต้น ได้แก่ เครื่องอบแห้ง (10) เชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพรในแต่ละพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3) **ด้านการตลาด** มีแนวทางดังนี้ (1) ควรมีการศึกษาด้านการตลาดเพื่อความยั่งยืนใน การส่งเสริมการปลูก (2) ส่งเสริมการขายในลักษณะการรวมกลุ่มให้กับกลุ่มแปรรูปที่ใช้วัตถุดิบเป็น พืชสมุนไพร (3) การเพิ่มตลาดขายผลผลิต โดยการเชื่อมโยงกับ โรงพยาบาลในชุมชน (4) ส่งเสริม การพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อ สุขภาพในจังหวัด

สอดคล้องกับการศึกษาของ เพ็ญภา ทิพย์สุราษฎร์ (2558, น.55) ศึกษาการศึกษา พืชสมุนไพรท้องถิ่นและภูมิปัญญาการใช้พืชสมุนไพร กรณีศึกษา : อุทยานแห่งชาติแห่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่าแนวทางการจัดการพืชสมุนไพร ดังนี้ 1) การวิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพร ปัญหาจากการขาดแคลนวัตถุดิบพืชสมุนไพรจะต้องมีการแก้ปัญหาโดยการเพิ่มพื้นที่ปลูกพืช สมุนไพรเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ประโยชน์ 2) การขยายพันธุ์พืชสมุนไพร หน่วยงานที่ รับผิดชอบควรส่งเสริมและสนับสนุนกล้าไม้พืชสมุนไพรให้กับประชาชนหรือผู้สนใจนำไป ขยายพันธุ์ต่อ 3) การส่งเสริมและการสนับสนุนให้ใช้สมุนไพร หน่วยงานภาครัฐ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ที่รับผิดชอบควรส่งเสริมเรื่องความรู้ความ เข้าใจ และมีการประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร หรือยาแผนโบราณให้แก่ประชาชนเจาะลึกถึงระดับชุมชนให้มากกว่าปัจจุบัน โดยมีรายละเอียด จนถึงกระบวนการและแหล่งที่มาของพืชสมุนไพรเพื่อจัดปัญหาความวิตกกังวลของประชาชน เกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว สร้างความเชื่อมั่นและความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน 4) การจัดการ

ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรด้านการใช้พืชสมุนไพร โดยการสร้างกลุ่มการเรียนรู้หมอบ้านเพื่อเก็บรวบรวมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากผลการวิจัยพบว่าแนวทางส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรมี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านการส่งเสริม และด้านการตลาด ซึ่งครอบคลุมกระบวนการจากต้นน้ำใน ส่วนของการผลิต กลางน้ำในส่วนของการใช้ประโยชน์ และปลายน้ำในส่วนของตลาด ซึ่งสอดคล้องกับแผนแม่บทว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ.2560-2564 ที่ครอบคลุมการพัฒนาสมุนไพรไทยตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โดยการส่งเสริมด้านการผลิตพืชสมุนไพรให้มีความหลากหลาย การปลูกร่วมกับพืชอื่นซึ่งเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมการแปรรูปสมุนไพรเพื่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพในจังหวัดโดยใช้ตลาดนำการผลิต ให้ความสำคัญกับกระบวนการของกลุ่ม โดยการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจน การศึกษาตลาดขายผลผลิตเพื่อความยั่งยืนในการส่งเสริมการปลูก

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีการจำหน่ายพืชสมุนไพรในรูปแบบสดมากที่สุด เกษตรกรควรมีการแปรรูปสมุนไพรเบื้องต้น หรือแปรรูปผลิตภัณฑ์พืชสมุนไพร เพื่อเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

2) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรยังคงมีการใช้สารเคมีในการกำจัดโรคพืช ศัตรูพืช และวัชพืช ดังนั้นเกษตรกรจึงควรมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีโดยใช้วิธีการป้องกันศัตรูพืชแบบผสมผสาน การใช้สารชีวภัณฑ์ การใช้สมุนไพรไล่แมลงแทน เพื่อผลผลิตที่มีคุณภาพ และส่งเสริมการทำเกษตรแบบการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) และเกษตรอินทรีย์ต่อไป

3) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงใช้ปุ๋ยเคมีในการปลูกพืชสมุนไพร ดังนั้นเกษตรกรควรมีความรู้ความเข้าใจในการใช้ปุ๋ย ปริมาณการใช้ปุ๋ย ให้ถูกต้อง เพื่อส่งเสริมการทำเกษตรแบบการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (GAP) ต่อไป

3.1.2 ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

1) จากการวิจัยพบว่า ลักษณะการจำหน่ายของเกษตรกรจะจำหน่ายที่ตลาดท้องถิ่นมากที่สุด ดังนั้นเมื่อเกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันแล้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรเชื่อมโยงเครือข่ายกับกลุ่มแปรรูปหรือสถานที่จำหน่าย เพื่อรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย เมื่อมีตลาดแล้ว เกษตรกรก็สามารถที่จะเพิ่มพื้นที่การผลิตได้

2) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมประเด็นความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมากที่สุด เนื่องจากพืชสมุนไพรมีหลากหลายชนิด มีการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน ประกอบกับปัจจุบันมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์มากขึ้น เกษตรกรมีความต้องการพัฒนาตนเองโดยการหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรให้ความรู้ หรือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความรู้กับเกษตรกรอยู่เสมอๆ

3) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการส่งเสริมและการปลูกพืชสมุนไพรในประเด็นพืชสมุนไพรสามารถปลูกผสมผสานในสวนได้ในระดับมาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรผสมผสาน เพื่อใช้เองเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือนของเกษตรกร และสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนเกษตรกรได้

4) จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสมุนไพรจากแหล่งความรู้ประเภทสื่อบุคคลมากที่สุด รองลงมาคือ สื่อกิจกรรม และสื่อออนไลน์ เกษตรกรมีการได้รับการส่งเสริมด้านสื่อ น้อยที่สุด และมีระดับความต้องการสื่อ น้อยที่สุด ดังนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงสื่อของเกษตรกร โดยใช้สื่อผสม เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรให้กับเกษตรกร และพัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับเกษตรกรเพื่อใช้เป็นแนวทางส่งเสริมต่อไป

3.1.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

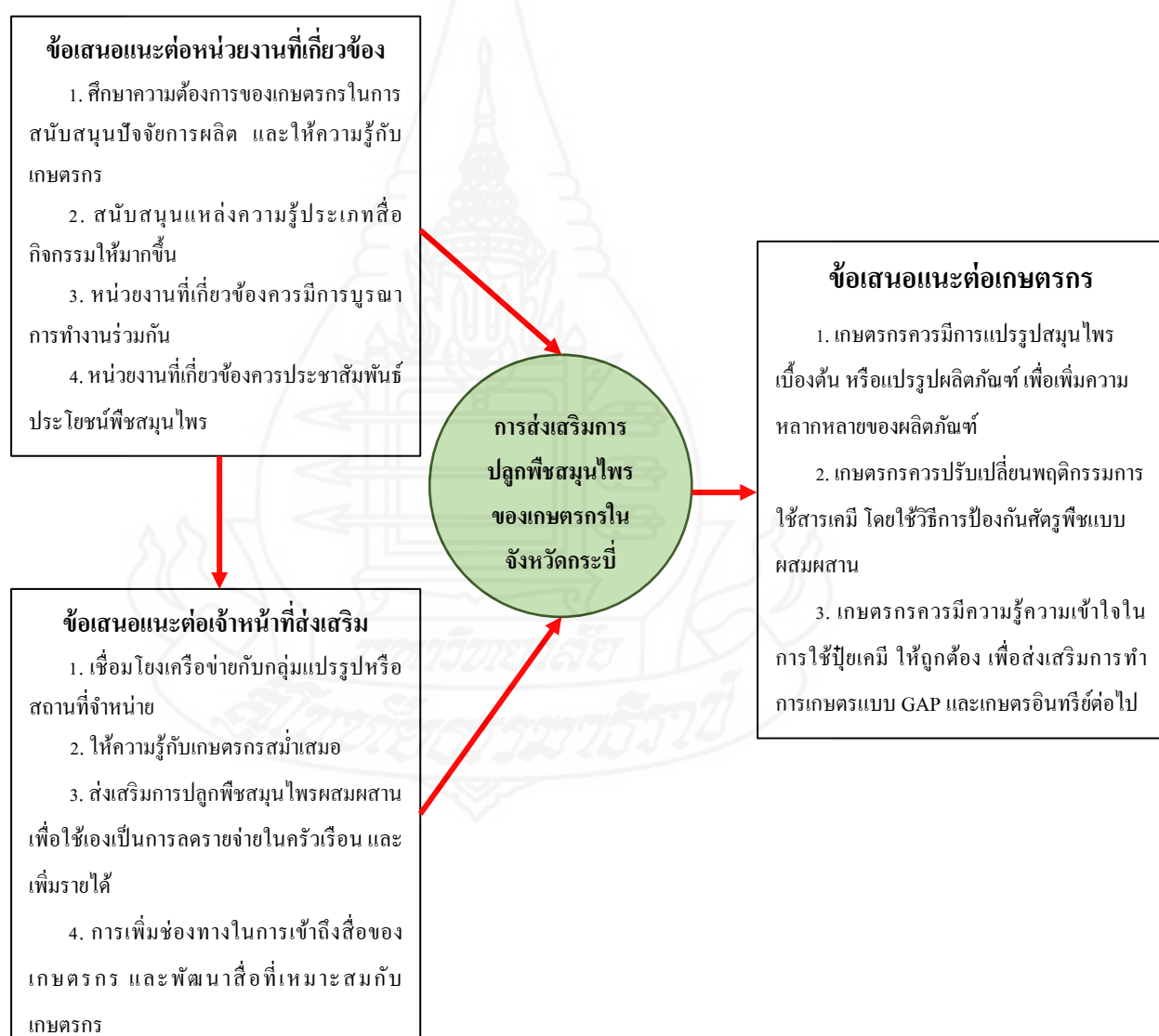
1) จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีปัญหาในด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรมากที่สุด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ และส่งเสริมและให้ความรู้กับเกษตรกรในการเก็บพันธุ์ไว้ใช้เอง ส่งเสริมการทำปุ๋ยใช้เอง การใช้ชีวภัณฑ์ การใช้สมุนไพรไล่แมลงเพื่อลดต้นทุน

2) จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีข้อเสนอแนะประเด็นในด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรมากที่สุด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสนับสนุนแหล่งความรู้ประเภทสื่อ กิจกรรมให้มากขึ้น เช่น การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม เพื่อที่จะได้เห็นตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ การฝึกปฏิบัติ เพื่อนำแนวคิด สิ่งที่ได้ฝึกมาปฏิบัติจริง และสนับสนุนหรือประสานงานหาแหล่งสนับสนุนต้นพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ และวัสดุ อุปกรณ์ ให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

3) จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มเกษตรกรขาดการเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นหน่วยงานจึงควรมีการบูรณาการทำงานร่วมกัน ได้แก่ หน่วยงานด้านการเกษตร ส่งเสริมด้านการผลิต และหน่วยงานด้านสาธารณสุขร่วมส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

4) จากการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นด้านประโยชน์ของพืชสมุนไพรอยู่ในระดับมาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์ประโยชน์ของพืชสมุนไพรเพื่อเป็นแรงจูงใจในการปลูกและใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรเพิ่มมากขึ้น

สรุปข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 สรุปข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรมีการศึกษาสภาพแวดล้อมภายใน (จุดแข็ง จุดอ่อน) สภาพแวดล้อมภายนอก (โอกาส อุปสรรค) ของกลุ่มผู้ปลูกพืชสมุนไพร เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาแต่ละกลุ่ม

3.2.2 ควรมีการศึกษาสภาพการรับรู้ ความรู้ก่อนและหลังการอบรมสมุนไพรที่มีศักยภาพในพื้นที่ของเกษตรกร เพื่อที่จะได้ทราบถึงความรู้ของเกษตรกร และเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังการอบรมของเกษตรกร เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมต่อไป

3.2.3 ควรมีการศึกษาการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมเพื่อใช้ในการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงสาธารณสุข. (2559). *แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ.2560-2564*. สมุทรปราการ : ทีเอส อินเตอร์พริ้นท์.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *แนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ*. สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน.
- กรมพัฒนาที่ดิน. (2563). *ข้อมูลสารสนเทศทรัพยากรดินรายจังหวัด*. สืบค้นจาก <http://gisinfo.ldd.go.th/>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2557). *พืชสมุนไพรภูมิปัญญาไทย*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. (2558). *สถานการณ์การผลิตและการตลาดพืชสมุนไพร*. สืบค้นจาก http://www.agriman.doe.go.th/home/news2/JOB/318_58-032.pdf
- _____. (2562). *สมุนไพรประจำบ้าน*. กลุ่มโรงพิมพ์ สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมส่งเสริมการเกษตรและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2559). *การวิเคราะห์สถานการณ์ด้านการเกษตร*. สืบค้นจาก <http://www.k-station.doe.go.th/kstation/?p=4194>
- กรมอุตุนิยมวิทยา. *ภูมิอากาศจังหวัดกระบี่*. สืบค้นจาก <http://climate.tmd.go.th/data/province/ใต้ฝั่งตะวันตก/ภูมิอากาศกระบี่.pdf>
- จรรยา ประพุดติชอบ. (2555). *ศึกษาการเกษตรอินทรีย์ปลูกพืชสมุนไพรตามแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา บ้านวังยวน ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, กรุงเทพฯ.
- จินดา ขลิบทอง. (2556). *กระบวนการวิจัยทางส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร*. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยและสถิติเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร* (หน่วยที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จุฑาทิพ วรวิบูล. (2550). *การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการปลูกสมุนไพรพื้นบ้านในหมู่บ้านท่าวังไทร ตำบลวังหมี่ อำเภอน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- เฉลิมศักดิ์ ตุ่มหิรัญ. (2561). แนวคิด ทฤษฎีด้านการบริหารงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารและการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร* (เล่ม 1 หน่วยที่ 2). นนทบุรี : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชุลีกร ขวัญชัยนนท์. (2547). ความต้องการการปลูกสมุนไพรรองเกษตรกรรมตามโครงการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรรองศูนย์พัฒนาวัตถุคิบบวงจรรอู๋ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *ปัญหาพิเศษปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.*
- คณัศ ศิริบุรี และอรรถศาสตร์ วิเชียรศาสตร์. (2559). ต้นทุนการปลูกพืชสมุนไพรรองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรรองเชียงเพ็ง. *วารสารแก่นเกษตร 44, ฉบับพิเศษ 1 : 571-576*
- ธัญลักษณ์ นุ่มนุ้ย. (2554). การพัฒนาสื่อเพื่อใช้ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรรองพื้นบ้านนาโพธิ์ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- นที ขลิบทอง. (2553). กลุ่มกระบวนการกลุ่ม และพฤติกรรมบุคคล. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการองค์การพัฒนาเพื่อการส่งเสริมการเกษตร* (เล่ม 2 หน่วยที่ 8). นนทบุรี : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. (2534). *วิธีวิจัยการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : พิชายูพริ้นดิง.
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. (2561). การพัฒนากลุ่มและเครือข่ายในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา*. (เล่ม 3 หน่วยที่ 11). นนทบุรี : สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปัทมา ศิริวรรณ. (2559). ความรู้ทัศนคติ การรับรู้ และการใช้ยาสมุนไพรรองของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในโรงพยาบาลแม่ทา อำเภอมะทิง จังหวัดเชียงใหม่. (การค้นคว้าอิสระปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี.
- ผู้จัดการออนไลน์. 3 สป่าธรรมชาติแสนชิลแห่งคลองท่อม อย่าพลาด! “น้ำพุร้อนเค็ม” ออนเซนสุดอันซีน. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/travel/detail/9600000119797>
- เพ็ญภา ทิพย์สุราษฎร์. (2558). การศึกษาพืชสมุนไพรรองถิ่นและภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรรอง. *กรณีศึกษา : อุทยานแห่งชาติแห่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

- ไพบูรณ์ คะเชนทรพรรค. (2557). การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาวิทยานิพนธ์ ชั้น 2*. (หน่วยที่ 6, น. 42-43) นนทบุรี. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. (2561). แนวคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา* (หน่วยที่ 4, น. 37-40) นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภรณ์ ต่างวิวัฒน์. (2554). แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับความรู้และการจัดการความรู้ ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาระบบสารสนเทศและการวิจัยทางการเกษตร เล่ม 1* (หน่วยที่ 1, น.11) นนทบุรี. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2539). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น (ชมรมเด็ก).
- วัลลภ รัฐฉัตรนนท์. (2545). *เอกสารประกอบการเรียนระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศรีชล ฉายาพงษ์. (2553). *ศึกษาความต้องการพัฒนาตนเองของข้าราชการตำรวจ ชั้นสัญญาบัตร และชั้นประทวนกองบังคับการอำนวยการตำรวจภูธรภาค 2 ในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ*. งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรมและสังคม, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สงวน คำรศ. (2551). *ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลท่าวังผา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- सानิตย์ บัวสถิต. (2544). *การปลูกและการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านของเกษตรกร อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่*. (การค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สุภาภรณ์ สาขาดี และคณะ. (2558). *วิจัยและพัฒนาพืชสมุนไพรและเครื่องเทศที่มีศักยภาพ*. สถาบันวิจัยพืชสวน, กรมวิชาการเกษตร.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดกระบี่. (2562). *รายงานผลการเพิ่มทักษะการบริหารจัดการการผลิตพืชสมุนไพร ปี 2562*. สำนักงานเกษตรจังหวัดกระบี่, จังหวัดกระบี่.

สำนักงานเกษตรจังหวัดกระบี่. (2562). ข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิต
สินค้าเกษตร (พืชสมุนไพร) ปี 2562. สำนักงานเกษตรจังหวัดกระบี่, จังหวัดกระบี่

สำนักงานจังหวัดกระบี่. ข้อมูลทั่วไปจังหวัด. สืบค้นจาก

<http://demo-cv.com/demoweb/krabi/content/general.pdf>.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). ความรู้. สืบค้นจาก

<http://www.royin.go.th/dictionary/index.php>

สมชาย รัตนทองคำ. (2556). การวัดและประเมินผลทางการศึกษา.

ใน เอกสารประกอบการสอน 475 788 การสอนทางกายภาพบำบัด ภาคต้นปีการศึกษา 2556

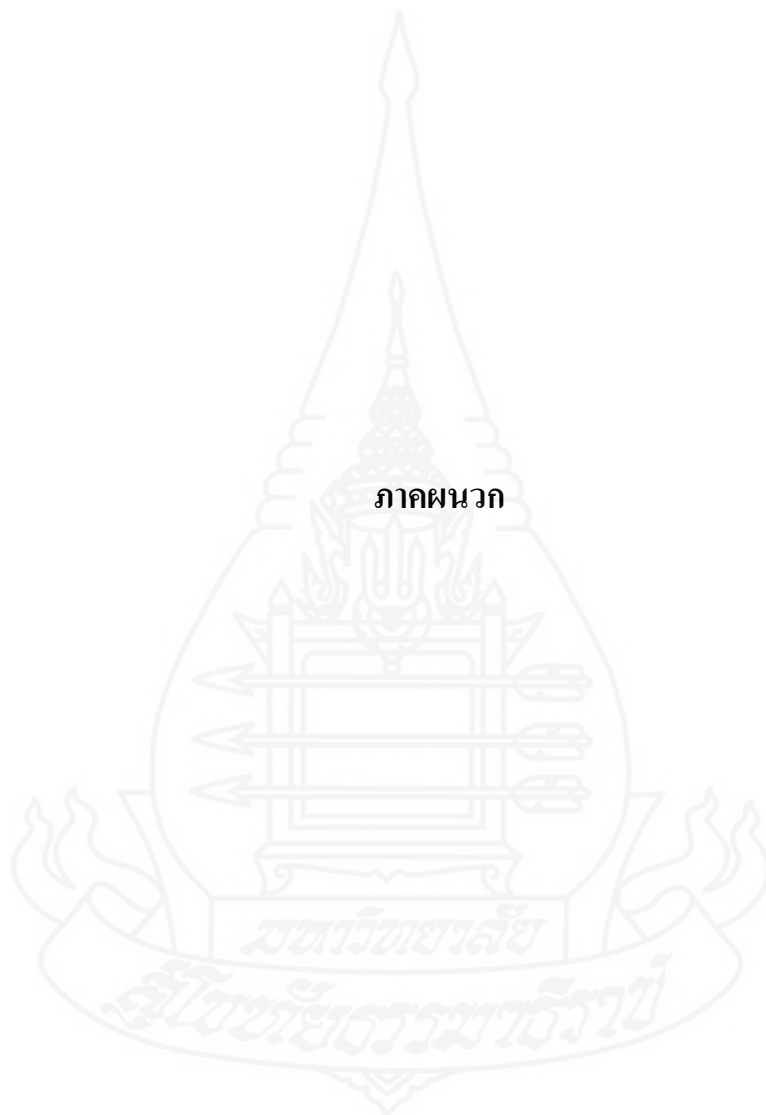
สืบค้นจาก <https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/56web/13eva56.pdf>

อารีกรมล ต.ไชยสุวรรณ และคณะ. (2560). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกสมุนไพร
ของกลุ่มเกษตรกรบ้านหนองสุวรรณ ตำบลบ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่.

วารสารศิลปศาสตร์ 5, 1 (มกราคม-มิถุนายน) : 88

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ฉบับที่.....
สำหรับเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดกระบี่

แบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัย

เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล..... บ้านเลขที่..... หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัดกระบี่

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต คำตอบในแบบสัมภาษณ์นี้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น ไม่มีเจตนาไขว่คว้าผู้อื่นและไม่ทำให้เกิดผลเสียหายกับเกษตรกรใดๆ จึงขอความร่วมมือจากเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร กรุณาตอบคำถามทุกข้อ ตามความเป็นจริง และตามความคิดเห็นของท่าน

2. เลขที่แบบสัมภาษณ์มีไว้เพื่อการติดตามแบบสัมภาษณ์เท่านั้น

3. แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตและการตลาดของพืชสมุนไพร

ตอนที่ 3 ความรู้ แหล่งความรู้ และความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพร

ตอนที่ 4 การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

ตอนที่ 5 ปัญหา และข้อเสนอแนะในการผลิตพืชสมุนไพร

4. ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบคำถามฟังแล้วผู้สัมภาษณ์ทำเครื่องหมาย ✓ (ถูก) ลงในช่อง () หน้าข้อความตามผู้ให้สัมภาษณ์ตอบ และเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดให้ตามผู้ให้สัมภาษณ์ตอบ

5. ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่จังหวัดกระบี่ที่กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ และให้ความร่วมมืออย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล ทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย \surd ลงใน () หน้าข้อความตามผลการสัมภาษณ์ และเติมข้อความลงในช่องว่างของแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์ตรงกับความเป็นจริง หรือตรงกับความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 สภาพพื้นฐานส่วนบุคคล

1. เพศ () 1. ชาย () 2. หญิง
2. อายุ.....ปี (เศษของอายุมากกว่า 6 เดือน คิดเป็น 1 ปี)
3. ระดับการศึกษา
 - () 1. ไม่ได้รับการศึกษา
 - () 2. ประถมศึกษา
 - () 3. มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า
 - () 4. มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า (ปวช.)
 - () 5. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ปวส.)
 - () 6. ปริญญาตรี
 - () 7. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
4. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (รวมตัวท่านเอง) จำนวน.....คน
5. อาชีพหลัก (สามารถตอบได้ 1 ข้อ)
 - () 1. ทำการเกษตร () 2. รับจ้าง () 3. ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ
 - () 4. ลูกจ้างเอกชน () 5. ค้าขาย () 6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
7. ประสบการณ์ในการปลูกพืชสมุนไพร.....ปี

1.2 สภาพพื้นฐานทางสังคม

1. บทบาททางสังคม
 - () 1. ไม่เป็น
 - () 2. เป็น
 - () 2.1 กำนัน () 2.2 ผู้ใหญ่บ้าน
 - () 2.3 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน () 2.4 อคม.
 - () 2.5 อสม. () 2.6 อื่นๆ (โปรดระบุ).....
2. การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กร
 - () 1. ไม่เป็น
 - () 2. เป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - () 2.1 กลุ่มเกษตรกร () 2.2 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
 - () 2.3 กลุ่มลูกค้า ธกส. () 2.4 สหกรณ์การเกษตร
 - () 2.5 กลุ่มเกษตรแปลงใหญ่ () 2.6 อื่นๆ (โปรดระบุ).....

1.3 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

1. จำนวนแรงงานในการทำการเกษตร
 - 1.1 แรงงานในครัวเรือนในการทำการเกษตร.....คน
 - 1.2 แรงงานรับจ้าง.....คน
2. จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตร จำนวน.....ไร่
3. การถือครองที่ดิน

☐ 1. เป็นของตนเอง	☐ 2. เช่า
☐ 3. อาศัยผู้อื่นทำ (ไม่มีค่าเช่า)	☐ 4. อื่นๆ (ระบุ).....
4. เอกสารสิทธิ์ที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. โฉนดที่ดิน (น.ส.4, น.ส.4 ก, น.ส.4 ข, น.ส.4 ค, น.ส.4 ง และ น.ส.4 จ)
☐ 2. หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3, น.ส.3 ก. และ น.ส.3 ข)
☐ 3. หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก. 4-01)
☐ 4. เอกสารอื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. จำนวนพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร ทั้งหมด.....ไร่
6. รายได้
 - 4.1 รายได้ทั้งหมด จำนวน.....บาทต่อเดือน
 - 4.2 รายได้ในภาคการเกษตร.....บาทต่อเดือน
 - 4.3 รายได้จากการผลิตพืชสมุนไพร.....บาทต่อเดือน

ตอนที่ 2 สภาพการผลิตและการตลาดพืชสมุนไพร

ตอนที่ 2.1 สภาพการผลิตพืชสมุนไพร

คำชี้แจง: ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () หน้าข้อความตามผลการสัมภาษณ์ให้ตรงกับความเป็นจริง และเติมข้อความลงในช่องว่างของแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์

1. จำนวนชนิดสมุนไพรที่ปลูก

☐ 1. จำนวน 1 ชนิด	☐ 2. จำนวน 2 ชนิด	☐ 3. จำนวน 3 ชนิด
☐ 4. จำนวน 4 ชนิด	☐ 5. จำนวน 5 ชนิด	☐ 6. มากกว่า 5 ชนิด (โปรดระบุ).....ชนิด
2. ชนิดสมุนไพรที่ปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. ขมิ้น	☐ 2. ตะไคร้	☐ 3. พริกไทย	☐ 4. ดาวอินคา
☐ 5. ข่า	☐ 6. มะรุม	☐ 7. เสลดพังพอน	☐ 8. มะกรูด
☐ 9. ว่านหางจระเข้	☐ 10. รางจืด	☐ 11. ว่านชักมดลูก	☐ 12. หญ้าหวาน
☐ 13. อัญชัน	☐ 14. ไพล	☐ 15. พริกสด	
☐ 16. อื่นๆ (โปรดระบุ).....			

3. แหล่งที่มาของพันธุ์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. เพื่อนเกษตรกร () 2. เก็บพันธุ์ไว้เอง () 3. ซื้อมาจากพันธุ์
- () 4. จากหน่วยงานราชการ () 5. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
4. ลักษณะพื้นที่ที่ปลูก
- () 1. ที่ราบ () 2. ที่ราบสูง () 3. ที่ราบเชิงเขา
- () 4. ที่เนิน () 5. ที่ลุ่ม () 6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. สภาพพื้นที่การปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. พื้นที่บริเวณบ้าน () 2. พื้นที่สวน () 3. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
6. ลักษณะ/ระบบการปลูก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. ปลูกเป็นพืชหลัก () 2. ปลูกแบบผสมผสาน
- () 3. ปลูกแซม () 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
7. ลักษณะดินที่ปลูก
- () 1. ดินร่วน/ร่วนปนทราย () 2. ดินเหนียว
- () 3. ดินทราย () 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
8. การเตรียมดิน
- () 1. ขุดหลุมปลูกอย่างเดียว () 2. ไถคราดยกร่อง
- () 3. ไถคราดไม่ยกร่อง () 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
9. ความคิดเห็นต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน
- () 1. ดี () 2. ปานกลาง () 3. น้อย
10. การวิเคราะห์ดิน
- () 1. ไม่วิเคราะห์ () 2. วิเคราะห์
11. การปรับปรุงดิน
- () 1. ไม่ปรับปรุงดิน
- () 2. ปรับปรุงดิน
- () 1. โดโลไมท์ () 2. ปูนขาว
- () 3. ปูนขาวและโดโลไมท์ () 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
12. แหล่งน้ำ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. น้ำฝน () 2. แหล่งน้ำธรรมชาติ ห้วย หนอง คลอง บึง
- () 3. บ่อเก็บน้ำบาดาล () 4. น้ำจากชลประทาน
- () 5. น้ำประปา () 5. อื่นๆ (โปรดระบุ).....
13. วิธีการให้น้ำ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. อาศัยน้ำฝน () 2. ระบบการให้น้ำ
- () 3. การใช้แรงงานคนในการให้น้ำ () 4. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

14. การใช้ปุ๋ย

- () 1. ไม่ใช่
- () 2. ใช่ (โปรดระบุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 2.1 ปุ๋ยเคมี () 2.2 ปุ๋ยหมัก () 2.3 ปุ๋ยคอก
- () 2.4 ปุ๋ยพืชสด () 2.5 น้ำหมัก () 2.6 ปุ๋ยชีวภาพ
- () 2.7 อื่นๆ (โปรดระบุ).....

15. การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช

- () 1. ไม่ใช่
- () 2. ใช่ (โปรดระบุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 2.1 วัชพืช () 2.2 โรคพืช () 2.3 แมลง
- () 2.4 สัตว์ () 2.5 อื่นๆ (โปรดระบุ).....

16. การกักคุณภาพผลผลิต

- () 1. ไม่กักคุณภาพ () 2. กักคุณภาพ

17. การรักษาคุณภาพผลผลิต

- () 1. ไม่มีการรักษาคุณภาพผลผลิต () 2. มีการรักษาคุณภาพผลผลิต

18. การรับรู้สารสำคัญของพืชสมุนไพร

- () 1. ไม่ทราบ () 2. ทราบ

ตอนที่ 2.2 การตลาดพืชสมุนไพร

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย \surd ลงในช่อง () หน้าข้อความตามผลการสัมภาษณ์ให้ตรงกับความเป็นจริง

1. รูปแบบการจำหน่าย

- () 1. แบบสด
- () 2. แบบแห้ง
- () 3. จำหน่ายทั้งแบบสดแบบแห้ง
- () 4. จำหน่ายแบบสด แบบแห้ง และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์
- () 5. ไม่จำหน่าย บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปัน
- () 6. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

2. การกำหนดราคา

- () 1. พ่อค้าคนกลาง
- () 2. เกษตรกร
- () 3. พ่อค้าคนกลางและเกษตรกร
- () 4. ไม่จำหน่าย บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปัน

() 5. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

3. ลักษณะการจำหน่าย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. รวมกลุ่มกันขาย () 2. ขายให้พ่อค้าคนกลาง
 () 3. ขายตลาดท้องถิ่น () 4. ขายตลาดออนไลน์
 () 5. ขายเองในงานแสดงสินค้า/งานเทศกาล () 6. ไม่จำหน่าย บริโภคในครัวเรือนและแบ่งปัน
 () 7. อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 3 ความรู้ แหล่งความรู้ ความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพร

ตอนที่ 3.1 ความรู้

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย \surd (ถูก) ลงในช่องระดับความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพร ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบ

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. การเตรียมการก่อนการปลูกพืชสมุนไพร					
1.1 การเตรียมพันธุ์ปลูก					
1.2 การเตรียมพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร					
2. การปลูกพืชสมุนไพร					
2.1 วิธีการปลูกพืชสมุนไพร					
2.2 ระยะปลูกพืชสมุนไพร					
2.3 การเตรียมหลุมปลูกพืชสมุนไพร					
3. การดูแลรักษาพืชสมุนไพร					
3.1 การพรางแสง					
3.2 การให้น้ำ					
3.3 การให้ปุ๋ย					
3.4 การตัดแต่งกิ่ง					
4. การปฏิบัติก่อนและหลังการเก็บเกี่ยว					
4.1 เก็บเกี่ยวตามระยะเวลา					
4.2 เก็บเกี่ยวตามวิธี					
4.3 การทำความสะอาดผลผลิต					
4.4 การคัดแยกผลผลิต					
4.5 การทำให้แห้ง					

4.6 การเก็บรักษาพืชสมุนไพร					
----------------------------	--	--	--	--	--

ตารางที่ 3.1 ความรู้ (ต่อ)

ประเด็นความรู้	ระดับความรู้				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
5. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชสมุนไพร					
5.1 การป้องกันและกำจัดวัชพืช					
5.2 การป้องกันและกำจัดโรคพืช					
5.3 การป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืช					
5.4 การป้องกันและกำจัดสัตว์					

ตอนที่ 3.2 แหล่งความรู้

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย \checkmark ลงในช่องระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้ที่ได้รับในการผลิตพืชสมุนไพร ตามที่ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบ

แหล่งความรู้	ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. สื่อบุคคล					
1.1 บุคคลในครอบครัว					
1.2 เพื่อนบ้าน					
1.3 หมอยาพื้นบ้าน					
1.4 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร					
1.5 แพทย์แผนไทย					
1.6 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข					
1.7 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
2. สื่อสารมวลชน					
2.1 โทรทัศน์					
2.2 วิทยุ					
2.3 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

ตอนที่ 3.2 แหล่งความรู้ (ต่อ)

แหล่งความรู้	ระดับการเข้าถึงแหล่งความรู้				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
3. สื่อสิ่งพิมพ์					
3.1 เอกสารทางราชการ					
3.2 แผ่นพับ					
3.3 วารสาร					
3.4 ป้ายประชาสัมพันธ์/โปสเตอร์					
3.5 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
4. สื่อกิจกรรม					
4.1 การศึกษาดูงาน/การทัศนศึกษา					
4.2 การอบรม					
4.3 การประชุม					
4.4 การสัมมนา					
4.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้					
4.6 การจัดนิทรรศการ					
4.7 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
5. สื่อออนไลน์					
5.1 เว็บไซต์ (Website)					
5.2 เฟสบุ๊ก (Facebook)					
5.3 ยูทูบ (Youtube)					
5.4 ไลน์ (Line)					
5.5 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					

ตอนที่ 3.3 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการผลิตพืชสมุนไพร

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย \surd ลงในช่องระดับความคิดเห็นในการผลิตพืชสมุนไพรตามให้ผู้สัมภาษณ์ตอบ

ความคิดเห็นต่อการผลิตพืชสมุนไพร	ระดับความคิดเห็น				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ด้านการปลูกและการดูแลรักษา					
1.1 สามารถหาพันธุ์พืชสมุนไพรปลูกได้ง่าย					
1.2 พืชสมุนไพรสามารถปลูกและดูแลรักษาได้ง่าย					
1.3 พืชสมุนไพรสามารถปลูกได้ทุกฤดูกาล					
1.4 พืชสมุนไพรสามารถปลูกผสมผสานในสวนได้					
1.5 การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรทำได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก					
1.6 มีปัญหาด้านโรคและแมลงศัตรูพืชน้อย					
2. ด้านการตลาด					
2.1 ผลผลิตจากพืชสมุนไพรมีตลาดรองรับ					
2.2 ผลผลิตจากพืชสมุนไพรมีราคาสูง					
3. ด้านประโยชน์					
3.1 การรับประทานพืชสมุนไพรเป็นอาหาร					
3.2 พืชสมุนไพรสามารถแปรรูปได้หลากหลาย					
3.3 การใช้พืชสมุนไพรเป็นยารักษาโรค					
4. ด้านอื่นๆ					
4.1 การใช้พืชสมุนไพรในครัวเรือนในการลดรายจ่าย					
4.2 การปลูกพืชสมุนไพรสร้างรายได้เสริมในครัวเรือน					
4.3 เป็นการอนุรักษ์มรดกไทยในการสนับสนุนให้ประชาชนใช้ยาสมุนไพรตามแบบแผนโบราณ					
4.4 การประชาสัมพันธ์การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรมีน้อย					

ตอนที่ 4 การได้รับการส่งเสริมและความต้องการส่งเสริมเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

คำชี้แจง : ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ได้รับ ไม่ได้รับ ตามความเป็นจริง และระดับความต้องการการส่งเสริมตามให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบ

การได้รับการส่งเสริม เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร	การได้รับการส่งเสริม		ระดับความต้องการส่งเสริม				
	ได้รับ	ไม่ได้รับ	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ต้นพันธุ์พืชสมุนไพร							
2. เมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพร							
3. ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร							
4. การศึกษาดูงาน							
5. การฝึกอบรม							
6. งบประมาณ							
7. ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร (ปุ๋ย, สารกำจัดโรคพืชและแมลง ศัตรูพืช)							
8. สื่อแผ่นพับ							
9. อื่นๆ (โปรดระบุ).....							

ตอนที่ 5 ปัญหา และข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 5.1 ระดับความเป็นปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพร

คำชี้แจง: ผู้สัมภาษณ์อ่านคำถามให้ผู้ตอบแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับปัญหาต่อการปลูกพืชสมุนไพรตามให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบ

ประเด็นปัญหา	ระดับความเป็นปัญหา				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ด้านความรู้					
1.1 ขาดความรู้ในการเตรียมดิน					
1.2 ขาดความรู้ในการเตรียมพันธุ์ปลูก					
1.3 ขาดความรู้ในการปลูก					
1.4 ขาดความรู้ในการให้น้ำ					
1.5 ขาดความรู้ในการให้ปุ๋ย					
1.6 ขาดความรู้ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช					
1.7 ขาดความรู้ในการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร					
1.8 ขาดความรู้ในการเก็บรักษาพืชสมุนไพร					
1.9 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
2. ด้านการปลูก					
2.1 สภาพดินไม่เหมาะสม					
2.2 การขาดแคลนน้ำ					
2.3 การระบาดของโรคพืช					
2.4 การระบาดของแมลงศัตรูพืช					
2.5 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
3. ด้านการตลาด					
3.1 ผลิตแล้วไม่มีผู้รับซื้อ					
3.2 ตลาดรับซื้อผลผลิตมีน้อย					
3.3 จำนวนผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการ					
3.4 ราคาผลผลิตตกต่ำ					
3.5 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
4. ด้านการใช้ประโยชน์					
4.1 ขาดความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร					
4.2 ขาดความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตพืช					

สมุนไพรมะนาว					
--------------	--	--	--	--	--

ตอนที่ 5.1 ระดับความเป็นปัญหาในการปลูกพืชสมุนไพรมะนาว (ต่อ)

ประเด็นปัญหา	ระดับความเป็นปัญหา				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
5. ด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรมะนาว					
5.1 ขาดการสนับสนุนด้านพันธุ์/เมล็ดพันธุ์					
5.2 ขาดการสนับสนุนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร (เช่น ปุ๋ย เป็นต้น)					
5.3 อื่นๆ (โปรดระบุ).....					
6. ด้านอื่นๆ					
6.1 ขาดเงินลงทุนในการปลูก					
6.2 ขาดแรงงานในการปลูก					
6.3 ขาดการประชาสัมพันธ์การใช้ประโยชน์จากพืช สมุนไพรมะนาว					

ตอนที่ 5.2 ข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความจำเป็นที่ต้องแก้ไขของประเด็นคำแนะนำ
เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพรมะนาว

ประเด็นเสนอแนะ	ระดับความจำเป็นที่ต้องแก้ไข				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. ด้านความรู้					
1.1 ควรสนับสนุนให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ การปลูกพืชสมุนไพรมะนาว					
1.2 ควรสนับสนุนให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ การดูแลรักษาพืชสมุนไพรมะนาว					
1.3 ควรสนับสนุนให้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ					

การเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพร					
2. ด้านการตลาด					
2.1 การเพิ่มช่องทางการจำหน่าย					

ตอนที่ 5.2 ข้อเสนอแนะ (ต่อ)

ประเด็นเสนอแนะ	ระดับความจำเป็นที่ต้องแก้ไข				
	น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
3. ด้านการใช้ประโยชน์					
3.1 ควรจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร					
3.2 ควรจัดให้มีการฝึกอบรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่า เสริมรายได้					
4. ด้านการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร					
4.1 ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนต้นพันธุ์พืชสมุนไพรให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร					
4.2 ควรมีการประสานงานในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ด้านการเกษตร					
4.3 ควรมีการจัดการศึกษาดูงานด้านการปลูกและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร					

5.2.1 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

*** ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์***

ภาคผนวก ข

แบบสันทนากลุ่ม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สกลนคร

ประเด็นการสนทนากลุ่ม

แนวทางการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่

1. สภาพแวดล้อมภายใน และสภาพแวดล้อมภายนอก

1.1 สภาพแวดล้อมภายใน ได้แก่ จุดแข็ง และจุดอ่อน

1.1.1 จุดแข็ง พบว่า

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.1.2 จุดอ่อน พบว่า

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.2 สภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ โอกาส และอุปสรรค

1.2.1 โอกาส พบว่า

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวพรนภา ชนะสุวรรณ
วัน เดือน ปีเกิด	8 สิงหาคม 2530
สถานที่เกิด	อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี พระจอมเกล้าพระนครเหนือ พ.ศ. 2552
สถานที่ทำงาน	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตร จังหวัดกระบี่
ตำแหน่ง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ

